

Tartu Ülikool
Õigusteaduskond

Eneken Tikk

**Informatsioonilise enesemääratlemise rahvusvahelis-õiguslik raamistik, sisustamine
Eesti õiguses ja selle praktilisest kohaldamisest veebikeskkonnas**

Magistritöö

Juhendaja: professor Raul Narits

Tartu 2004

Kasutatud lühendite loetelu

AKI – Andmekaitse Inspektsioon

AKS – andmekogude seadus

Art – artikkel

ATS – avaliku teabe seadus

Aufl. – Auflage

AÕS – autoriõiguse seadus

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch

BGBI - Bundesgesetzblätter

BGH – Saksa Ülemkohus

BverfG – Saksa Konstitutsioonikohus

BvR - Bundesverband

EBS – Estonian Business School

EC – Euroopa Komisjon

ECHR – European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms

ECSC – European Council of Security and Cooperation

EIÕK – Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsioon

EL – Euroopa Liit

EN – Euroopa Nõukogu

ESCOR – UN Economic and Social Council Resolution

ETS 108 – Euroopa Nõukogu Konventsioon Isikuandmete töötlemise kohta

EuGRZ – Europäische Grundrechte Zeitschrift

FIP – Fair Information Practices

FOI – freedom of information

IAKS – isikuandmete kaitse seadus

IRS – Information Retrieval System

ISP – Internet Service Provider

jj – ja järgnevad

KrS – krediidasutuste seadus

Lg – lõige

OECD – Organisation of Economic Cooperation and Development

OJ – Official Journal

PATRIOT - Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act

PolS – Politseiseadus
PS – põhiseadus
RK – Riigikogu
RN – Randnummer, äärenumber
RT – Riigi Teataja
SKP – sisemajanduse kogutoodang
TKS – telekommunikatsiooniseadus
TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus
TÜ – Tartu Ülikool
UDHR – Universal Declaration of Human Rights
UNCCPR - United Nations Covenant on Civil and Political Rights
UNESCO – ÜRO Haridus- ja Teadusorganisatsioon
USA - Uniting and Strengthening America Act
Vol – volume
VÕS – võlaõigusseadus
ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

Sisukord

Kasutatud lühendite loetelu	2
Sisukord	4
Sissejuhatus	6
I Peatükk	
1. Rahvusvahelisest õigusest tulenevad tagatised isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele	12
1.1. Informatsioon ja ühiskond	12
1.2. Informatsioon ja informatsiooniõigus	15
1.2.1. Informatsiooni mõiste	16
1.2.2. Informatsiooniõigus	18
1.2.3. Isikuga seonduv informatsioon ja õigus	21
1.3. Privaatsusõigused ja nende suhe informatsioonilise enesemääratlemise õigusega ..	25
1.3.1. Kaasaegse privaatsusõiguse alged	26
1.3.2. Privaatsusõiguste olemus	27
1.3.3. Privaatsusõiguse areng pärast II Maailmasõda. Olulisemad rahvusvahelised instrumendid.	30
1.3.4. Privaatsusõiguste relatiivsus	31
1.4. Rahvusvahelise andmekaitseõiguse kujunemine. Euroopa ja USA mudelid.	32
1.4.1. Automatiseeritud andmetöötlus ja siseriikliku andmekaitseõiguse teke Euroopas 34	
1.4.2. Andmekaitse rahvusvahelis-õiguslik regulatsioon Euroopas	35
1.4.3. EIÖK artikli 8 tõlgendamine informatsioonilise privaatsuse kontekstis	36
1.5. Isiku õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele	37
1.5.1. Informatsioonilise enesemääratlemise mõiste tänases kontekstis	41
1.6. Isikuandmete kaitse ulatus Euroopa Liidu ja liikmesriikide õiguses <i>de lege lata</i>	42
1.6.1. Isikuandmete mõiste kehtivas õiguses	43
1.6.2. Töötlemise mõiste kehtivas õiguses	45
1.6.3. Töötlemise mõiste kehtivas õiguses	46
1.6.4. Direktiivi kohaldamisala piirid	47
1.7. Andmekaitseõiguse probleemid infoühiskonnas	47
1.8. Isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele infovabadusest tulenevad piirangud	49
1.8.1. Infovabaduse sisu ja eesmärgid	52
1.8.2. Infovabadus rahvusvahelises õiguses	53
1.8.2.1. Infovabadus Inimõiguste konventsioonis	58
1.8.3. Infovabadus Euroopa Liidu õiguses	59

2. Informatsioonilise enesemääratlemise õigus Eesti õigusruumis ja selle praktiline kohaldamine veebikeskkonnas toimuvates eraõiguslikes andmetöötlussuhetes	61
2.1. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagamise vajadus	62
2.2. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse alused Euroopa Liidu õiguskorras...	66
2.3. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse põhiseaduslik kaitse	71
2.4. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse aluseks olevad üldseadused	76
2.5. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse piirid eriseadustes	78
2.6. Riigi roll isiku informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagamisel.	
Iseregulatsioon.....	81
2.6.1. Iseregulatsioon ja isikuandmete töötlemine veebikeskkonnas.....	83
2.7. Informatsioonilise enesemääratlemise organisatsioonilised tagatised	86
2.8. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse Eesti mudeli realiseerumisest veebikeskkonnas	90
2.9. Veebikeskkonna vahendusel realiseeruv eraõiguslik andmetöötlussuhe	91
2.9.1. Poolte õigused ja kohustused.....	93
2.9.2. Nõusolek	95
2.9.3. Isikuandmete majandusliku väärtuse kaitse vajadus	97
2.9.4. Mudeli õiguslik garanteeritus	98
Kokkuvõte	100
Summary	103
Kasutatud kirjanduse loetelu	107
Lisa 1	116
Lisa 2	118
Lisa 3	125

Sissejuhatus

Veidi enam kui kahekümne aasta eest sisustas Saksamaa Liitvabariigi Konstitutsioonikohus isiku õiguse informatsioonilisele enesemääratlemisele, öeldes sisuliselt, et isikule kuulub õigus ise otsustada tema kohta käivate andmete kasutuse lubamise ja selle ulatuse üle.¹ *Bundesverfassungsgericht* seostas informatsioonilise enesemääratlemise õiguse kaitse vajadust isiksuse väärtuse ja isiku väärikuse kui põhiseadusliku korra raames ühiskonna liikme vaba tegutsemise eelduste ohustatusega automatiseeritud andmetöötuse tingimustes.² Kõrge kohus asus seisukohale, et Saksa põhiseaduse artiklis 1 lg 1 sätestatud inimväärikuse garantii³ ja artiklis 2 lg 1 sätestatud isiksuse arendamise õiguse⁴ pinnalt tuleneb alus kaitsta isikut tema kohta käivate andmete piiramatut töötlemise eest ning leidis, et informatsioonilise enesemääratlemise õiguse piiramine on õigustatud üksnes ülekaaluka avaliku huvi korral.⁵

Vajadust seadusandlikul teel kaitsta isiku õigust ise otsustada, kas, millal ja kellele teda puudutav teave avaldamisele kuulub rõhutas professor Alan F. Westin umbes poolteist aastakümnet varem⁶ ning Ameerika juristid Warren ja Brandeis koguni 19. sajandi (eel-) viimasel kümnendil⁷. Nii kõrged kohtunikud, tunnustatud professor, kui ka mitmed teised juristid on rõhutanud kaitse vajalikkust seoses 'kaasaja' tingimustes privaatsusõigusele esitatavate väljakutsetega, millena Warren ja Brandeis käsitlesid fotograafia leiutamist ja ajalehti, Westin võimalust kuulata isikute teadmata pealt nende telefonivestlusi ning salvestada inimtegevust varjatud kaamerate abil, Saksa Konstitutsioonikohus aga automatiseeritud andmetöötlust selle pigem *triviaalsel* kujul.

---

¹ BVerfG 15.12.1983 BVerfGE 65, 1 jj, EuGRZ 1983, 577: Urteil des Ersten Senats vom 15. Dezember 1983 auf die mündliche Verhandlung vom 18. und 19. Oktober 1983 - 1 BvR 209, 269, 362, 420, 440, 484/83, äärenumber 155: „Das Grundrecht gewährleistet insoweit die Befugnis des Einzelnen, grundsätzlich selbst über die Preisgabe und Verwendung seiner persönlichen Daten zu bestimmen.“

Veebis nt <http://www.datenschutz-berlin.de/gesetze/sonstige/volksz.htm>(viimati vaadatud 01.02.04).

² *Ibid.*

³ GG Art. 1 lg 1: „Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.“

⁴ GG Art. 2 lg 2: „Jeder hat das Recht auf die freie Entfaltung seiner Persönlichkeit, soweit er nicht die Rechte anderer verletzt und nicht gegen die verfassungsmäßige Ordnung oder das Sittengesetz verstößt.“

⁵ *Ibid.*, äärenumber 156.

⁶ Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, London, the Bodley Head, 1967. (Järgnevalt Westin A. F., *Privacy and Freedom*).

⁷ Brandeis, L. D., Warren, S. D., *The Right to Privacy*, Harvard Law Review IV, 1890. Veebis: http://www.lawrence.edu/fac/boardmaw/Privacy_brand_warr2.html (viimati vaadatud 03.12.2003). (Järgnevalt Brandeis, L. D., Warren, S. D., *The Right to Privacy*).

Töö eesmärk on analüüsida privaatsusõiguse ühe kaasajal erilise kõlapinna omandanud aspekti – informatsioonilise enesemääratlemise õiguse – kaitse põhjendusi, sisu ja ulatust, seostades õiguse arengu põhjused ühiskonnas infotehnoloogia ulatusliku kasutuselevõttuga toimunud muutustega ning uurides, millised võimalused oma informatsioonilise enesemääratlemise õiguse kaitseks on isikul kaasaegse automatiseeritud andmetöötluise kontekstis kahe põhiõiguse – sõnavabaduse ja privaatsusõiguse – koosmõjul. Et sellisena püstitatuna on probleemistik küllaltki lai, keskendub uurimuse teine osa informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagatistele eraõiguslikes andmetöötlussuhetes, veelgi täpsemalt isikuandmete töötlemisele veebikeskkonna vahendusel.

Täna on informatsioon ühtaegu nii aja märk, nõue, kui ka produkt ning selle kättesaadavus infoühiskonna toimimise üks eeltingimus. Infotehnoloogia areng on kaugelt ületanud kümnenditaguse nägemuse sellest, kui läbipaistev võib ühiskond ja selle iga liige olla, kujutades endast seega 'klassikalisele' privaatsusõigusele määratlematult suuremat väljakutset, kui isegi Westin ja Saksa Konstitutsioonikohus seda oma käsitluste ajal võisid ette näha. Takistades üha tõhusamalt ühiskonnast eraldumist, pakub kaasaegne tehnoloogia ka isemoodi võimalust traditsiooniliste ühiskondlike kontaktide vältimiseks, näiteks minimeerides isikliku kohaloleku vajadust ärisuhetes.

Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooni ja esimese rahvusvahelise automatiseeritud andmetöötluusega seonduvate õigusprobleemide lahendamisele suunatud instrumendi vastuvõtmise vahele jäänud kolme aastakümne vältel ja pärast seda on ühiskond sihikindlalt liikunud infotehnoloogia arendamise teel. Võib oletada, et see protsess on pöördumatu.

Nii, nagu inimene on kõnealuse fenomenaalse arengu lähtekoht, on ta ka selle adressaat ja aine – inimesteta maailmas poleks arvutitel ega ka infol tänapäevast funktsiooni ja tähendust. Õiguseta, mida siinses kontekstis tuleks mõista kui kindlal institutsionaalsel viisil loodavat inimkäitumist mõjutavat mehhanismi, oleks inimeste elu mõtleivate masinate maailmas aga üha raskem ette kujutada. Indiviid on üha rohkem sõltuv arvutite vahendatud kommunikatsioonist ning sellega seoses igale ühiskonnaliikmele esitatavatest uutest kvalitatiivsetest nõudmistest. Nagu kaasaegsed ühiskonnad ja riigid, on ka üksikisikud teineteisega üha suuremas seoses ja vastastikku sõltuvad.

Vaid mõne kümnendi eest õiguse ees seisnud identiteediprobleemid on saanud omapärase sisu ja vormi – masinad varjavad üldsuse eest nende omanike nahavärvi, soolisi eelistusi ja varanduslikku seisut, vähemalt esmapilgul. Lähemal vaatlusel seevastu selgub, et arvutid, mille abil on võimalik hallata ennenägematuid infokoguseid, kannavad ulatuslikku

ning hinnalist teavet ka oma peremeeste kohta. Nii on aeg küll mõnevõrra leevendanud etnilisi vastuolusid linnatänavail, kuid jätnud isikud ilma suurest osast kaitsest nende vastu huvi tundvate asutuste, institutsioonide ja ühiskonnakaaslaste ees, kellest üha suurem osa on suuteline neid huvitavat informatsiooni ise leidma ja seostama. Bruce Schneieri tähelepanek, et sajandi eest võis igäüks endale privaatsust lubada lihtsalt oma vestluskaaslasega tühjale väljale jalutades ning ringi vaadates, veendumaks, et kedagi soovimatut kuuldekauguses pole, aitab mõista ajaga kaasnenu eluliste asjaolude muutust.⁸ Ehkki sajandi eest ei olnud privaatsus (ja eravestluste saladus) rahvusvaheliselt tagatud põhiõigus, oli see tagatud lihtsalt tollase maailmakorraldusega.⁹

Infoühiskond on oma ambitsioonika nimetuse kujundanud mitte niivõrd teabe enda kvantiteedi suurenemise, kui just selle oskuslikuma ja efektiivsema kasutamise valguses. Pole vaja otsida viiteid, et selgitada, millist rolli etendavad tänases ühiskonnas info- ja telekommunikatsioonitehnoloogia ning selle vahendusel leviv teave. Iga järgmine põlvkond on üha enam sõltuv vahendatud kommunikatsioonist, ühiskonna üheks kvaliteedimärgiks on suutlikkus töödelda informatsiooni ja edu tagab töötlemise efektiivsus.

Arvukates privaatsusõiguse alastes uurimustes on jõutud muuhulgas kahe antud töö lähtekohast väärtusliku tõdemuseni – neist esimene seondub ajas vormiliselt muutuva, ent sisuliselt säiliva vajadusega privaatsuse, täpsemalt vajadusega inimloomusest tuleneva eraldumise ja iseolemise, aga ka isemääramise järele. Teine üldiselt omaksvõetud seisukoht jaatab privaatsusõiguse seotust vastanduvate vajaduste ja õigustega, milleks on ühiskondlikus elus osalemise vajadus ning õigus väljendusvabadusele, kaasaja tingimustes aga üha enam infovabadus. Kaasaegsed kirjutised lisavad eelnimetatuile veel ühe teesi – privaatsusõiguslikud seosed ja tagatised peaksid olema vastavuses neile ajastu ja ühiskonna poolt esitatavate nõuetega. Pole ühtki ilmsemat märki ajastu ja ühiskonna eelistustest, kui hiigelpopulaarne uus meedium – võrk, mis testib armutult traditsioone ja kujundab uut praktikat.

Informatsioonilise enesemääratlemise õigust ei saa vaadelda vaid privaatsusõigusele rajaneva kontseptsioonina, kuivõrd ka andmekaitseõigus, mida peetakse privaatsusõiguse kaasaegseks väljundiks ning isiku informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tuumaks, on kujunenud vähemalt kahe vastanduva vabaduse – privaatsuse ja sõnavabaduse – kaalumise teel. Isiku informatsioonilise enesemääratlemise õiguse realiseerumise peamised probleemid

---

⁸ Schneier, B., *Secrets and Lies*, New York, Wiley Computer Publishing, 2000, lk 30. (Järgnevalt Schneier, B., *Secrets and Lies*).

⁹ *Ibid*, lk 31. Samas väidab Westin (Westin, A. F., *Privacy and Freedom*), et tänapäevane ühiskonnakorraldus annab isikule tema privaatsuse kaitseks ulatuslikumad võimalused. Vt ka viide 109.

infoühiskonna tingimustes seonduvad õigusnormide rakendamise ning täitmise tagamise raskustega tingimustes, kus oht isiku privaatsfäärile ei lähtu mitte niivõrd avalikust, kui erasektorist, indiviidi informatsioonilise enesemääratlemise õiguse aluseks olevad õigusnormid on aga välja töötatud valdavalt avalik-õiguslikke andmetöötlusjuhtumeid silmas pidades.

Töö on jaotatud kahte peatükki, millest esimene peegeldab enesemääratlemise õiguse kujunemislugu ja aluseid, selle suhet teiste inim- ja põhiõiguste, eeskätt infovabadusega, tunnustamise poolt- ja vastuargumente infoühiskonna tingimustes ning isikuga seonduva informatsiooni kui õiguslikult reguleeritava kategooria peamisi karakteristikuid. Informatsioonilise enesemääratlemise kontekstis keskendub antud töö peamiselt isiku, veelgi täpsemalt füüsilise isikuga, seonduvale informatsioonile ja selle käibe õigusliku reguleerimise pinnalt tekkivatele küsimustele, mis moodustavad küll vaid väikese osa üldisest informatsiooniõigusest¹⁰, kuid enamikes riikides rangelt ja põhjalikult reguleeritud.

Töö esimese peatüki teine osa keskendub informatsioonilise enesemääratlemise õigusele tugevaks vastukaaluks kujunenud infovabaduse rahvusvahelis-õiguslikule mudelile lähtudes nii inimõiguste alusdokumentidest kui hilisemalt automatiseeritud andmetöötlust ja infoühiskonna eripära arvestades välja töötatud instrumentidest. Vaadeldakse infovabaduse olemust ning selle rolli privaatsusõiguse arenemisel.

Pärast II Maailmasõda rahvusvaheliselt kehtestatud kontseptsiooni inimõigustest ja põhivabadustest on erinevates maailma regioonides hilisemalt täiustatud lähtuvalt ühiskonna arengust ning sellega õigusele kaasnevatest väljakutsetest. Töö keskendub eelkõige privaatsusõiguse ja infovabaduse euroopalikele tagatistele, mis mõjutavad Eesti õigusruumi kõige enam.

Teises peatükis käsitletakse informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagatise Eesti kehtivas õiguses ja vastava õiguse realiseerumist veebikeskkonnas isikuandmete töötlemisel. Peatükis on analüüsitud Euroopa Liidu õiguskorrast tulenevaid nõudeid ja nendega seonduvaid võimalikke probleeme siseriiklikus õigusloomes ja –praktikas ning tehtud ettepanekuid nende ületamiseks.

Eesti on unikaalses olukorras, kus privaatsusõigust on sisustatud peamiselt viimase aastakümne vältel. Riigi ajalooline taust on veidi erinev Euroopa Liidu tänase koosseisu

---

¹⁰ Professor Burkert jaotab informatsiooniõiguse (vt ka p 1.2.) üldosaks, mis hõlmab peamiselt avalikku, teabele juurdepääsu piiravat õigust ning andmekaitseõigust ning eriosaks, mis ulatub nii avalikku- kui eraõigusesse ja reguleerib informatsiooni töötlemist erinevates eluvaldkondades. Vt Burkert, H., *Privacy – Data Protection: A German-European Perspective*, Engel, C., Keller, K. H., (eds.): *Governance of Global Networks in the Light of Differing Local Values*, Baden-Baden 2000, 43-70. (Järgnevalt Burkert, H., *Privacy – Data Protection: A German-European Perspective*).

riikide omast ning isikuõiguste kaitse praktika suuresti kujunemata. Samas on Eesti umbes pooleteise miljoni elaniku kohta üle 1,5 miljoni veebilehe¹¹, vähemalt 200 000 koduarvutit¹² ja ligi 700 000 internetikasutajat.¹³ Siin läbiviidud uuringud¹⁴ ja seaduslooja tegevus viitavad ühiskonna eripäralt privaatsuse käsitlemisel. Käesolevas töös on erilise tähelepanu all just informatsioonilise enesemääratlemise õigus eraõiguslikes suhetes, mille kohta ulatuslikumad uuringud ja teadustööd praktiliselt puuduvad, ent mis tekitavad suure osa praktilistest andmekaitseprobleemidest. Tegemist on uudse teemaga, kuna enamik riike on andmekaitseõigust eraõiguslikke andmetöötlussuhteid ja veebikeskkonna eripära silmas pidades täiustanud alles viimastel aastatel ning isegi uuemates info- ja andmekaitsealastes õpikutes ja monograafiates puudub ulatuslikum käsitus antud valdkonnas tekkivatest probleemidest ja praktikast hoopiski.

Eestis on isikuandmete kaitsega seonduvaid õigusprobleeme lähemalt uurinud T. Ilus¹⁵ ja P. Lillemaa¹⁶, kes mõlemad on jõudnud järeldusele, et andmekaitse seaduste poolt pakutavad kaitsemehhanismid jäävad nõrgaks ning nende kohaldamine on praktikas keeruline. Rahvusvahelisel tasandil on teemat uuritud valdavalt seoses andmekaitseõiguse avalik-õiguslike suhetega. Käesolev töö vaatlleb lähemalt seoses eraõiguslikes suhetes toimuva andmetöötlusega praktikas tekkinud probleeme ning nende lahendamise võimalusi.

Autori soov on kaasa aidata ka isiklike õiguste kaitse arengule ja vastava praktika kujundamisele Eestis, seda eriti olukorras, kus põhiseaduses tagatud privaatsuse kaitse ulatus reaalses elus sageli ebaselgeks jääb. Laiemalt on töö suunatud info õiglase jaotamise¹⁷ valem juurutamisele. Töö pinnalt soovib autor kujundada nägemuse sellest, kas ja kuidas on õiguse ja tehnoloogia pakutavate võimaluste ühendamise tulemusena võimalik luua

---

¹¹ Eesti veebilehtede arv jõudis 1,5 miljonini, Koolielu.ee (BNS), veebis:

<http://www.koolielu.ee/pages.php/020413.3705> (viimati vaadatud 01. 02. 04).

¹² Eesti infoühiskonna arengu indikaatorid, veebis: <http://www.ria.ee/stat0399.htm#kodu> (viimati vaadatud 01.02.04).

¹³ Internetikasutajate arv kasvab kiiresti kõigis kolmes Balti riigis, Postimees Online 09. 07. 2003, veebis: <http://vana.www.postimees.ee/index.html?op=lugu&rubriik=2&id=107481> (viimati vaadatud 01.02.04).

¹⁴ Niit, T., Kus, L., *Privacy and its Regulation: Interrelationships with Individual Differences, Relations and Subjective Well-Being*, In C. San Juan, B. R. jt, VI Congreso de Psicología Ambiental: Human Habitats – XXI, Palacio Miramar, Donostia – San Sebastian (Spain), 2.-5. 05. 2001 (Monografías Socioambientales No. 25), San Sebastian, Universidad del País Vasco (Compact Disk), 13 lk.

¹⁵ Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*, Juridica, VII/2002, lk 435-446. (Järgnevalt Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*).

¹⁶ Lillemaa, P. F., *Märkusi isikuandmete kaitse seaduse eelnõu kohta*, Juridica VII/2002, lk 447-453. (Järgnevalt Lillemaa, P. F., *Märkusi isikuandmete kaitse seaduse eelnõu kohta*).

¹⁷ Vt Flaherty, D. H., *Data Protection and National Information Policy*, "From Data Protection to Knowledge Machines" The Study of Law and Informatics, Stockholm, Nordstedt, 1990, lk 54. (Järgnevalt Flaherty, D. H., *Data Protection and National Information Policy*). Professor Flaherty on oma nõustunud professor Simitis'ega, kes peab andmekaitset ühiskonnas informatsiooni jaotamise probleemi üheks aspektiks. Sama seisukohta jagab ka käesoleva töö autor.

informatsioonilise enesemääratlemise õiguse ‚õiglane‘ ja tasakaalustatud standard just veebikeskkonna suhete eripära silmas pidades.

Andmekaitseõiguse kujunemislugu on vaadeldud ajaloolisest aspektist, keskendudes enam selle põhimõtete arengule viimasel sajandil. Võrdluse abil on välja toodud andmekaitseõiguse üldised põhimõtted ning nõuded, mille süsteemne analüüs seoses praktiliste probleemidega võimaldab autoril töö teises peatükis teha ettepanekuid Eesti õiguse tõlgendamiseks ja kohaldamiseks veebikeskkonna kontekstis. Antud töö järeldused ja ettepanekud tuginevad suuresti Eesti seaduste koostamisel aluseks võetud eesmärkide, valdkonnas kujunenud praktika ning probleemide analüüsile ning tulemuste kombineerimisele teiste riikide kogemuse, praktika ning soovitustega. Autoril on olnud võimalus vahetada mõtteid nii andmetöötajate, kui –subjektidega ning teha sellest järeldusi ka käesoleva töö tarvis.

Töös esitatud ettepanekute ja järeldusteni jõudmiseks on kasutatud nii induktiivset, kui deduktiivset analüüsi, vaadeldes nii probleemide põhjust, kui tagajärgi ning tuletaades nende pinnalt võimalikke lahendusi.

Magistritöös viidatud teosed on valdavalt võõrkeelsed ning kirjutatud peamiselt viimase kümne aasta jooksul. Eestikeelse materjali vähene kasutamine on tingitud eeskätt sellekohase kirjanduse puudumisest. Tööd võiks jätkata eraõiguslike andmetöötlussuhete laiemal õigusliku regulatsiooni või näiteks juriidilistele isikutele tagatava informatsioonilise enesemääratlemise õiguse kaardistamisel.

1. Rahvusvahelisest õigusest tulenevad tagatised isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele

1.1. Informatsioon ja ühiskond

Eri aegadel ja ruumis elanud inimesed on neist säilinud andmete ja viimaste üldistuste põhjal järeldades olnud vägagi erinevad nii oma maailmavaadete, tõekspidamiste kui ka käitumisharjumuste poolest. Nii näiteks ei tundnud keskajal elanud inimesed tänapäeval nii harjumuspärast vajadust küsida oma elu parandamise võimaluste järele, vaid leppisid sageli pealesunnitud ettemääratusega ning kihutasid enda hulgast eemale need, kes üritasid asjade määratud kulgu väärata. Valgustatud maailma inimene küsis varasemast rohkem asjade käigu ja valitsejate tegevuse seoste järele. Alates 19. sajandi teisest poolest, mil tööstuse areng seondus senisest enam uute tehnoloogiate kasutuselevõtuga, on ajastud ja inimesed 'vaheldunud' kiiremini: tööstusajastust sai tehnoloogia- ja tootmisajastu, arenes tarbijäühiskond, mille liikmetele muutus omaseks mugavustejanu. Tehnoloogia kiire areng tekitas 20. sajandi teisel poolel võimaluse rääkida infotehnoloogiaajastust ning sellega seoses info- ja teadmiste ühiskonnast, mille liikmetele on võimalus, aga ka kohustus saada vastused elukorralduslikele küsimustele seda efektiivsemalt, mida enam nad suudavad informatsiooni vastu võtta, seda seostada ning selle põhjal järeldusi teha ja saadud teavet edastada.

Ühel või teisel moel on informatsioon ja selle käive läbi aegade kuulunud ühiskonna tähelepanu objektide hulka: aastatuhandete vältel on inimesed kandnud edasi kogemusi ja tähelepanekuid, neid täiendanud ja uusi avastusi teinud. Erinevad võimud on püüdnud informatsiooni levikut faktide, arvamuste või ideede kujul piirata või soodustada ning ka õigus ise on vajanud informatsiooni nii oma lähtekoha, kui realiseerumise eeldusena.¹⁸ Samas on informatsiooni ja õiguse kokkupuude olnud ajaloos ka juhuslik ning sügavama sisuta – näiteks arvatakse, et Rootsi Kuningriigi 1766. aasta kuulus *Treckfrihetsförordning* võeti vastu monarhia positsiooni kindlustamiseks suurema ideeta rahva või avalikkuse valgustamisest¹⁹. Täna on see seadus eeskujuks väga paljude riikide avaliku teabe alasele õigusloomele.

---

¹⁸ Vt lähemalt Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, lk 36 jj.

¹⁹ Jäderblom, H., *Access to official information & international developments*, loeng Stockholmi Ülikoolis, 19.02.2003.

Isiku kohta käivatel andmetel on (inim)²⁰ ühiskonnas alati olnud teatav väärtus²¹ – traditsiooniliselt eeskätt moraalne, ent kaasaja kontekstis üha enam ka majanduslik.²² Kogu ühiskonna koosseksistents põhineb teatavat sorti infovahetusel. Samas ei saa ilmselt väita, et ajal, mil isikuandmete levikut õiguslikult ei piiratud, oleks nende käive olnud kategooriate lõikes oluliselt laiem, kui täna – läbi aegade on olnud loomulik, et intiimseid üksikasju ei avaldata võõrastele ning et isikuil puudub lähem huvi neile tundmatute ühiskonnaliikmete vastu.

Informatsiooni leviku piiramise vajadus ei tekkinud aga algselt mitte niivõrd isikuandmete, kui erinevate majanduslike²³ väärtustega seonduvate andmete pinnalt – autoriõiguste, tööstus- ja riigisaladuste kaitse kasvasid välja elulistest asjaoludest, mis löid soodsad tingimused erineva teabe kasutamise teel saavutada õigustusega eeliseid kas informatsiooni tegelike loojate või õiguspäraste valdajate ees.²⁴ Nii on seadusandjad erinevatel aegadel pidanud kaardistama ühiskonna ja informatsiooni suhteid.

Tiitlit 'infoühiskond'²⁵ pole aga endale omistanud ükski varasem inimkooslus. Kunagi varem pole informatsioon ja sellele juurdepääsu võimaldamine olnud ühtaegu rahvusvahelise ja siseriikliku poliitika prioriteediks ning ükski ühiskond pole nende tuhandete aastate jooksul juurelnud suuremat selle üle, millises ulatuses tuleks individile tagada õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele, mil viisil võiks röster rikkuda inimeste privaatsust või millise osa sisemajanduse kogutoodangust moodustab avaliku teabe koguväärtus.

“Informatsioonist on kujunenud majandusfaktor, kultuuriväärtus ja põhiseaduslikult kaitstav hüve, aga ka potentsiaalne oht”, kirjutab Saksa professor Stephan Lodde mahuka informatsiooniõiguste alase uurimuse eessõnas.²⁶ Aastal 2001 hinnati Euroopa Liidu avaliku sektori teabe majanduslikuks koguväärtuseks 68 biljonit eurot ning näiteks Rootsis moodustab

---

²⁰ Teabe 'käive' on omane ka loomariigile. Vt lähemalt Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, lk 6 jj.

²¹ Vt nt Kaljatin, V.O., *Intellektualnaja sobstvennost*, Moskva, Norma, 2000, lk 292 jj.

²² Euroopa õigusruumis ollakse valdavalt seisukohal, et isikuandmetel on peamiselt moraalne väärtus. Antud temaatikat on lähemalt analüüsinud Rull, A., *Reconstructing the Value of Information Privacy: the European Perspective*, Tallinn, 2003. (Järgnevalt Rull, A., *Reconstructing the Value of Information Privacy*).

²³ *Ibid.* Vt ka Keerus, K., *Kuidas suhtuda elu väärtuse teesi?* Akadeemia nr. 1 2003 lk 4-10.

²⁴ Bing, J., *Lecture at the Stockholm University*, 02.09.2003.

²⁵ Infoühiskonna olemusest ja korraldusest vaata lähemalt Kloepfer, M., *Informationsrecht*, München, C. H. Beck, 2002, lk 3 jj. (järgnevalt Kloepfer, M., *Informationsrecht*).

²⁶ Lodde, S., *Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat*, Köln, Carl Heymanns Verlag, 1996. (Järgnevalt Lodde, S., *Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat*).

informatsiooni väärtus SKP-st kuni 2,8%.²⁷ Euroopa Liidu kontekstis on avaliku teabe ühisturg saanud eesmärgiks omaette.²⁸

Kaasaegne majandustegevus eeldab teabe laialdast kättesaadavust. Mõneti võikski väita, et viimaste aastakümnete jooksul on käibes oleva informatsiooni maht oluliselt suurenenud. Samas tuleb nõustuda Birkinshaw'ga, kes leiab²⁹, et infoühiskonnale on teabe kättesaadavuse hulga ja kiiruse kõrval iseloomulik automatiseeritud andmetöötlus kõrvuti tehisintellektiga, mis võimaldab ühest küljest juba olemasolevat teavet seniselt märksa efektiivsemalt levida, teisalt aga selle pinnalt uusi järeldusi ja avastusi teha.³⁰ Tehisintellekt pole küll saavutanud mitmetes ulmefilmides ennustatud inimroboti kuju, ent kuulub enamike täna toodetavate transpordivahendite, paljude kodumasinate ja isegi mänguasjade komponentide hulka.

Ka õiguses kasutatakse (pool)automatiseeritud süsteeme, mille abil on võimalik „lihtsustada“ õiguskaitseorganite tööd: USA-s Michigani osariigis võeti aastakümnete eest karistumäärade ühtlustamise eesmärgil kasutusele nn tabelisüsteem, mille kasutamine on tänaseks viidud föderaaltasandile ning arvutiseeritud.³¹ Rootsis on välja töötatud ja riiklikul tasandil kasutusel töövaidluste lahendamist hõlbustav tarkvara.³²

Informatsiooni senisest ulatuslikum levik tekitab ühiskonnas mitmeid protsesse: ühest küljest muudab see hõlpsamaks soovitud tulemuse saavutamise – näiteks ei eelda enamuse koolireferaatide koostamine nüüd raamatukogusse minemist, vaid hoopis arvuti ja internetiühenduse olemasolu. Teisalt aga toob info laialdane kättesaadavus kaasa mitmeid probleeme, nagu infoallikate usaldusväärsus, kvaliteetse informatsiooni eristamine

---

²⁷ Woods, J., *Information Law: The Commercial Exploitation of Private Sector Information in the European Union*, Computer Law & Security Report, Volume 17, No. 4, 2001, lk 244. (Järgnevalt Woods, J., *Information Law*).

²⁸ Vt nt Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, OJ L 281, 23.11.1995, lk 31. Eestikeelne tekst veebis: www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004). (Järgnevalt 96/46/EC), vt nt sissejuhatav märkus 8: takistuste kõrvaldamiseks isikuandmete liikumisel peab selliste andmete töötlemisega seotud üksikisikute õiguste ja vabaduste kaitse olema kõigis liikmesriikides samal tasemel; nimetatud eesmärk on siseturu seisukohast äärmiselt oluline, kuid liikmesriigid ei saa seda saavutada üksi, silmas pidades liikmesriikide asjaomaste õigusaktide praegusi ulatuslikke erinevusi ja vajadust kooskõlastada liikmesriikide õigusakte tagamaks, et isikuandmete piiriülest liikumist reguleeritaks järjepidevalt ja viisil, mis on kooskõlas asutamislepingu artiklis 7a sätestatud siseturu eesmärgiga; seetõttu on kõnealuste õigusaktide ühtlustamiseks vaja ühenduse meetmeid.

²⁹ Birkinshaw, P., *Freedom of Information: The Law, the Practice and the Ideal*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1988, lk 4.

³⁰ Näiteks on Eesti Riigikohtu lahendid igapäevale vabalt kättesaadavad avalikust andmebaasist www.nc.ee (viimati vaadatud 01.02.04). Nende pinnalt on SA Eesti Õiguskeskus käivitanud projekti Digesta, mille raames analüüsitakse kohtulahendeid, struktureeritakse need kokkuleppeliselt ning luuakse lahendite täiendavad seosed teiste sarnaste või asjas tähtsust omada võivate lahenditega. Sellise tegevuse tulemusena valmib iseseisev infotoode, mida vaatamata lahendite vabale kättesaadavule ostavad tasu eest mitmed Eesti advokaadi- ja õigusbürood.

³¹ Vt lähemalt <http://www.courts.michigan.gov/scao/services/jis/jis.htm> (viimati vaadatud 01.02.04).

³² Wahlgren, P., *Automation of Law*, loeng Stockholmi Ülikoolis 16.02.2004.

mittekvaliteetsest, autentsuse probleemid jms.³³ Ka infosüsteemid (Information Retrieval System e. IRS) on üks uue aja kaubanduse vorm, ning võidujooks informatsiooni ja automatiseerimise ühendamise suunas alles kestab.

1.2. Informatsioon ja informatsiooniõigus

Mõistetavalt on informatsioon modernse ühiskonnakorralduse tingimustes üha ulatuslikuma õigusliku reguleerimise objektiks: reguleeritakse nii selle käibe eeldusi³⁴, tagajärgi³⁵, sisu³⁶, kui ka vormi³⁷.

Kloepfer käsitleb informatsiooni kui tähenduslikku sisu, selle esinemist (kommunikatsiooni) ja info olekut infoõigusena selle kitsamas mõttes ning möönab, et selliselt moodustuv õigusvaldkond koosneb nii tsiviil-, kriminaal- kui haldusõiguslikest normidest.³⁸ Laiemas tähenduses on infoõigusel Kloepferi käsitluse kohaselt puutumus ka kirjastus- ja filmiõiguse, (kõrg)koolide ja teadusasutuste tegevust reguleeriva õiguse ning inimuuringuid ja –pärandit reguleerivate normidega.³⁹ Enamasti huvitab õigust just informatsioon kui sisu (nt objekti kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed omadused), protsess (teadvustamine ja informeerimine) ning olek (teadmine või mitteteadmine), täpsustab Saksa professor.⁴⁰

Küsimusele sellest, millist liiki informatsiooni käivet õiguslikult reguleeritakse, saab vastata eelkõige siseriikliku õiguse pinnalt. Rahvusvaheliselt on kokku lepitud vaid teatavate informatsiooni kategooriate (sh isikuandmed, aga ka loometegevuse tulemusena loodav informatsioon) kaitses, seevastu siseriiklikult on kaitstavad veel nt riigi- ja ärisaladused jms.

---

³³ Infoühiskonna seesugustest probleemidest on lähemalt kirjutanud nt Wahlgren, P., *The Quest for Law. Legal Sources Via IT*, Law and Information Technology: Swedish Views, Swedish Government Official Reports, Stockholm, 2002, 207-217.

³⁴ Näiteks ei tohi eraõiguslikes andmetöötlussuhetes isikuandmeid töödelda isiku vastava nõusolekuta (Isikuandmete kaitse seadus, RT I 1996, 48, 944, järgnevalt IAKS).

³⁵ Näiteks IAKS kohaselt ei allu kord juba õiguspäraselt avalikuks kasutamiseks antud isikuandmed IAKS regulatsioonile (IAKS § 2).

³⁶ Tulenevalt Pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seaduse § 1 lg 1 on keelatud pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageeriva teose levitamine ja demonstreerimine alaealisele. Vt PoS § 1 lg 1.

³⁷ Andmekogude seaduse §-ist 52 nähtub: Kaebused andmekaitse järelevalveasutusele tuleb esitada kirjalikus vormis ja kaebuses peavad olema kaebaja andmed, andmed kaebuse objekti kohta, kaebuse põhjuseks olevad asjaolud ning nõuded, mille rahuldamist taotletakse. Andmekogude seadus, RT I 1997, 28, 423. (Järgnevalt AKS).

³⁸ Kloepfer, M., *Informationsrecht*, lk 28 jj.

³⁹ *Ibid*, lk 33 jj.

⁴⁰ *Ibid*.

Isikuga seonduv informatsioon on õigusliku reguleerimise objektiks olnud peamiselt viimased kolm- kuni nelikümmend aastat. Ehkki tegemist on vaid ühe osaga seaduste abil reguleeritavast informatsioonist, on isikuandmete kaitsega seonduv kujunenud üheks enamvaieldavaks alaks infoõiguses. Vaidlus on aastaid keskendunud peamiselt küsimusele, kuivõrd peaks avalik sektor olema isikuandmete kasutamisel piiratud. Alles viimastel aastatel on päevakorda kerkinud diskussioon, mis keskendub andmete käibele ja kättesaadavusele erasektoris. Selline areng on mõistetav, arvestades, et erasektoris on isikuandmeid automatiseeritud kujul hakatud ulatuslikumalt töötleva viimase aastakümne vältel.

1.2.1. Informatsiooni mõiste

Kuigi igapähele paistab olema arusaam sellest, mida termin 'informatsioon' tähistab, on esmapilgul lihtsa ja arusaadava mõiste avamine küllaltki komplitseeritud. Osa autoreid on seisukohal, et tegemist on 'tühja' terminiga, mille sisu kujundavad eesti keeles sõnad 'andmed' ja 'teadmine'.⁴¹

Mõistet ei ava mõneti üllataval kombel selgelt ka teabega seonduvad õigusaktid: Isikuandmete kaitse seaduses käsitletakse isikuandmetena 'kõiki andmeid üheselt tuvastatud, samuti otseselt või kaudselt üheselt tuvastatava füüsilise isiku kohta, mis väljendavad selle isiku füüsilisi, psüühilisi, psühholoogilisi, majanduslikke, kultuurilisi või sotsiaalseid omadusi, suhteid ja kuuluvust'.⁴² Andmekogude seaduse (järgnevalt ka AKS) kohaselt käsitletakse andmetena 'igasuguseid üksikest eraldatavaid informatsiooniühikuid'.⁴³ Avaliku teabe seaduses (järgnevalt ka ATS) mõtestatakse termin 'avalik teave' lahti termini 'teave' kaudu.⁴⁴

Ühena vähestest juristidest on informatsiooni tähenduse probleemile suuremat tähelepanu pööranud Kanada professor David H. Flaherty. Ta viitab tunnustatud sõnaraamatutele tuginedes terminile 'informatsioon' kui mõiste 'teadmine' (*knowledge*) laialdaselt kasutatavale sünonüümile ja mõtestab selle lahti kui teadmise või *intelligence*'i edastamine või vastuvõtmine.⁴⁵ Mason käsitleb informatsiooni kui andmetele omistatavat

---

⁴¹ Lorents, P., (EBS-i infotehnoloogia õppetooli juhataja), eravestlus.

⁴² IAKS § 4 lg 1.

⁴³ AKS § 2 lg 2.

⁴⁴ Avaliku teabe seadus, RT I 2000, 92, 597, § 3 lg 1. (Järgnevalt ATS). Tulenevalt ATS § 3 lg 1 on avalik teave (edaspidi *teave*) mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites.

⁴⁵ Flaherty, D. H., *Data Protection and National Information Policy*, lk 56.

täenduslikkust.⁴⁶ Eestis on informatsiooni ja andmete üle lähemalt juurelnud nt prof. Peeter Lorents⁴⁷, tõsi, seda suuresti matemaatilisest vaatenurgast. Prof. Lorentsilt pärineb ka EBS Eetikaseminari loomise ning selle raames infoühiskonnale omaste toimimisviiside ning muuhulgas informatsiooni kui kategooria lähema uurimise initsiatiiv, milleks seminari on kaasatud eetika, filosoofia, täppisteaduste, õiguse ning mütoloogia asjatundjad.⁴⁸

Enamik info ja õiguse puutepunktide üle juurelnud autoreist on loobunud mõiste ‚informatsioon‘ defineerimisest. Seejuures on mitmed neist viidanud mõiste umbmäärasusele ning ebaõnnestunud ning mõistete „andmed“, „teave“, „informatsioon“ ja isegi „saladus“ ebajärjepidevale kasutusele. Omapärane on revolutsioonilise kuulsuse omandanud juristi John Perry Barlow käsitus, milles ta deklareerib: ‚informatsioon on tegevus‘, ‚informatsioon on eluvorm‘, ‚informatsioon on suhe‘.⁴⁹ Barlow seisukohti on (tõsi autoriõiguste kaitse kontekstis) lähemalt analüüsinud Tartu Ülikooli Õigusinstituudi diplomand ja tänane vandeadvokaat Toomas Liiva.⁵⁰

Ei Eesti ega mitmete teiste riikide ja isegi EL õigusaktides ei eristata ‚andmeid‘ ja ‚informatsiooni‘ sisuliselt. Näiteks defineeritakse Postiseaduse⁵¹ § 30 lõikes 1 postisaladusena igasugust posti saatjat ja saajat ning postisaadetise sisu puudutavat informatsiooni, sealhulgas informatsiooni konkreetse isiku postikäibe kohta. Turismiseaduse⁵² § 25 lõikest 1 nähtub, et turismiinfo on kogutud ja korrastatud informatsioon turismiteenuse ja selle osutamise ning huviväärsuste kohta. Krediitiasutuste seaduse § 11 käsitletakse isikuandmetena muuhulgas juriidilise isiku registrikoodi ja tegevusala. Ka keeleliselt on nende terminite piiritlemine problemaatiline: KeeleWebi Tesaarusest⁵³ nähtub, et ‚andmed‘ ja ‚teave‘ on mõiste ‚informatsioon‘ sünonüümideks. Kohtud pole valdkonnas suuremaks abiks olnud.⁵⁴

Käesoleva töö kontekstis on termini ‚informatsioon‘ ammendava mõiste leidmisest olulisem tuvastada selle olemus ning seosed õigusega. Matemaatikaprofessor C. E. Shannon

---

⁴⁶ Mason, R. O., *Ethics of Information Management*, Sage Publications, 1995. (Järgnevalt Mason, R. O., a. o., *Ethics of Information Management*).

⁴⁷ Lorents, P., *Andmete ja teadmiste formaalne kirjeldamine tähistuseks-täendusks olemise fundamentaalse abil*, Tallinn, 2001.

⁴⁸ EBS eetikaseminari materjalidega on võimalik tutvuda veebis www.dll.ee/seminar (viimati vaadatud 01.02.04).

⁴⁹ Barlow, J. P., *Selling Wine Without Bottles: The Economy of Mind on the Global Net*, Wired, March 1994. Veebis: <http://pauillac.inria.fr/~lang/hotlist/free/licence/barlow/economy.ideas.html> (viimati vaadatud 01.02.2004). (Järgnevalt Barlow, J. P., *Selling Wine Without Bottles*).

⁵⁰ Liiva, T., *Res Extra Commercium intellektuaalse omandi õiguses*, avaldamata bakalaureusetöö, Tallinn, Õigusinstituut, 1999.

⁵¹ Postiseadus, RT I 2001, 64, 367.

⁵² Turismiseadus, RT I 2000, 95, 607.

⁵³ KeeleWeb. Veebis: <http://ee.www.ee/Tesa/Tesa.cgi?O=andmed&E=0&F=ALL> (viimati vaadatud 21.11.2003).

⁵⁴ Riigikohus on küll üksikutes lahendites puudutanud ka termini ‚andmed‘ tähendust, nt leiab Riigikohtu tsiviilkolleegium 01.12.97 lahendis 3-2-1-99-97, et TsÜS §-s 23 kasutatud mõistele „andmed“ annab täpse tähenduse termin „faktiväide“.

iseloomustab informatsiooni mõõdetava, üleantava ning jäädvustatavana.⁵⁵ Õigusteadlane Klopfer määratleb informatsiooni läbi kolme dimensiooni⁵⁶: süntaktilise, semantilise ja pragmaatilise, millest ta peab õiguse jaoks olulisimaks viimast. Pragmaatilisel seisukohal vaadatuna osutab informatsioon teenuseid ja sooritab toiminguid, on rahaliselt hinnatav ja oluline võimuallikas, leiab Klopfer.⁵⁷

Peamine informatsiooni 'tootja' ja tarbija on traditsiooniliselt olnud avalik sektor: Woods väidab viitega 2000. aastal Euroopa Komisjoni poolt koostatud raportile⁵⁸, et suuremad infovood käibivad avaliku sektori ülesannetega seondult statistikasektoris, geograafiliste nimede ja ettevõtteregeistreis, avalikke ülesandeid laiemalt vaadeldes aga näiteks haridus- ja tervishoiusüsteemis.⁵⁹ Samas puuduvad uuringud erasektori valduses oleva teabe väärtuse ning erasektori poolt täiendatud teabe väärtuse tõusu kohta, kuid võib oletada, et vähemalt väärtuselt ja kvantiteedilt ei jää erasektorit läbivad infovood avaliku sektori voogudele alla, kuna enamik kaasaegseid ettevõtteid ja ärimudeleid põhinevad infotöötusel. Pahatihti ei ole isikuandmete osa ettevõtte üldistest infovoogudest selgelt eristatav.

Suuremat rolli, kui termini 'informatsioon' ja selle eestikeelse vaste 'teave' üksikasjalik avamine seadustes, mängib käesoleva töö eesmärgini jõudmise seisukohalt arusaam sellest, mida ikkagi pidada 'informatsiooniõiguse' esemeks ja seeläbi termini 'informatsioon' õiguslikuks tähenduseks.

1.2.2. Informatsiooniõigus

Vaatamata informatsiooni käibe kvantitatiivsele muutusele ei huvita õigust mitte igasugune teave: üldiselt on õiguse objektiks tähendust omavad, st ühiskonna liikmetele mõistetavad andmed, millel tulenevalt nende objektist ja kasutusala on mingi väärtus ning mille levikut on objektiivselt vajalik või võimalik piirata. Andmed on seega informatsiooni nn algosad.

Kui võtta lähemaks Burkerti jaotus, mille kohaselt informatsiooniõiguse üldosa moodustavad õigusreeglid, mis reguleerivad juurdepääsu informatsioonile ning sätestavad

---

⁵⁵ Shannon, C. E., *A mathematical theory of communication*, Bell System Technical Journal, 1948.

⁵⁶ Klopfer, M., *Informationsrecht*, lk 24 jj.

⁵⁷ *Ibid*, lk 25.

⁵⁸ EC Directorate-General for the Information Society, Luxembourg: *Commercial Exploitation of Europe's Public Sector Information – Final Report*, October 2000. Veebis: www.cordis.lu/econtent. (Viimati vaadatud 01.02.04). (Järgnevalt *EU Report 2000*).

⁵⁹ Vt lähemalt Woods, J., *Information Law*.

andmete kaitse põhimõtted, ning eriosa erinevate elualade (nt pangandus, kindlustus, meditsiin jne) raames informatsiooni käitlemise nõuded, siis peegeldub informatsiooniõiguse üldosas probleem – kuidas luua tasakaal informatsiooni järele suureneva nõudluse ja isiku privaatsfääri kaitse vahele olukorras, kus isikuandmeid käitlevad erinevates tegevusvaldkondades väga erinevate infotöötluspõhimõtete ja –struktuuriga ettevõtted.

Informatsiooniõiguse olemuse selgema lahtimõtestamise huvides võiks seda õigusvaldkonda käsitleda veelgi laiemalt. Jättes hetkeks kõrvale Burkerti kontseptsiooni üld- ja eriosast, võiks informatsiooni jaotada esmalt kahte kategooriasse: neist üks oleks õiguslikult reguleeritav informatsioon (nt isikuandmed, riigisaladused jms), teine aga informatsioon, mille õiguslikku reguleerimist enamasti vajalikuks ja võimalikuks ei peeta. Viimasesse kategooriasse võiks liigitada teabe, mille käivet ei ole tulenevalt selle iseloomust võimalik või otstarbekas õiguslikult piirata – nt loodusseadused. Kategooriatest esimene jaotub omakorda tinglikult kaheks – teave, mille käivet õigusega piiratakse (nt riigisaladused, isikuandmed) ja teave, mille käivet õiguse abiga soodustatakse (nt avalik teave).

Õiguslikule regulatsioonile allutamata informatsiooni eksisteerimist toetab ehk mõnevõrra üllatuslikult autoriõiguse kontseptsioon. Ehkki esmapilgul võivad autoriõigus ning isikuandmete kaitse õigus tunduda täiesti iseseisvate ning teineteisega seost mitteomavate õigusvaldkondadena, on mõlema reguleerimisesemeks informatsioon ning üheks eesmärgiks kaitsta mitte niivõrd informatsiooni ennast, kui õiguspäraseid huve, mis saavad olemuslikult kuuluda vaid isikutele.⁶⁰ Samas on nii autori- kui andmekaitseõiguse areng on mõjutatud infovabaduse 'pealetungist' ja mitmete autorite hinnangul on neil ka ühiseid lähtekehti.⁶¹

Eesti autoriõiguse seadus⁶² (järgnevalt ka AÕS) § 5 sätestab intellektuaalse tegevuse tulemused, mainides muuhulgas andmeid ja fakte, mille suhtes autoriõiguslikku kaitset ei kohaldata. Tinglikult võib seda osa informatsioonist pidada 'õiguslikult mittereguleeritavaks' teabeks ning AÕS käsitlese kohaselt on andmete näol tegemist intellektuaalse tegevuse produktiga. Samas pole kõnealune loend konstantne: näiteks peavad õigusteadlased praegu vaidlusi selle üle, kas ja kuidas reguleerida folkloori õiguslikku staatust.

Seega võib informatsiooniõiguse reguleerimisala määratleda ka õiguse seisukohalt reguleerimisväärse teabe kaudu. Erinevas aegruumis on informatsiooniõiguse sisu sellisel

---

⁶⁰ Mason, R. O., a. o., *Ethics of Information Management*, lk 48. Mason selgitab, et informatsioon on igal juhul seotud intellektuaalse protsessiga nagu vaatlus, ettekujutus, väljendus jms.

⁶¹ Vt nt Bygrave, L. A., *Digital Rights Management and Privacy*, in: *Digital Rights Management: Technological, Economic, Legal and Political Aspects*, (Becker, E., Buhse, W., jt), Berlin, Springer, 2003, lk 418-446.

⁶² Autoriõiguse seadus, RT I 2000, 16, 109.

juhul sõltuv sellest, millise teabe käivet antud ühiskond peab vajalikuks piirata või vastupidi – millise teabe käivet tagada.

Selliselt määratletuna on infoõigus kirjeldamatult dünaamiline ja äärmiselt vastutustundlikku kaalumist nõudev õigusvaldkond, mille probleemide lõviosa seondub täna ulatusliku reguleerimise traditsiooniga, kuna regulatsioon infokäibe tänase mahu juures ei saa olla piisav ega ammendav, mis loob vajaduse olemasolevaid reegleid aktuaalsete eluliste asjaolude valguses tõlgendada.

Kaalumine on kaasaegse informatsiooniõiguse üheks keskseks elemendiks. Infoõiguse üheks printsiibiks võib täna pidada info õiglase jaotamise põhimõtet, mille sõnastamine pole enamasti võimalik muidu, kui vastanduva teabe- ja privaatsusõiguse kaalumise tulemusena. Euroopa inimõiguste konventsioon nõuab üksikisiku põhiõiguste piirangute puhul proportsionaalsust, seadusest tulenevust ning vajalikkust demokraatlikus ühiskonnas.⁶³

T. Ilus märgib: „Üksikisiku ning üldiste huvide tasakaalu määramisel mängib väga olulist rolli ühiskonna suhtumine demokraatlikesse tõekspidamistesse. Tasakaal võib aga väga kiiresti muutuda seoses ühiskonnas levinud hoiakute ning sotsiaalpoliitilise olukorra muutumisega.”⁶⁴ Heaks näiteks, mis illustreerib selle tasakaalu ebakindlust ning sõltuvust sotsiaalpoliitilisest situatsioonist riigis, on 2001. aasta sügisel Ameerika Ühendriikide suurlinnas New Yorgis toimunud terrorirünnakule järgnenud sündmuste käik. „Seoses terrorirünnakutega tegid ameeriklased oma seni üksikisikukeskses lähenemises suuri mööndusi avalike huvide kasuks. Suured muutused üksikisiku privaatsuse piiramisel leidsid aset erakordselt kiiresti, seda vaatamata inimõiguslaste suurele protestile.”⁶⁵ Üksteise järel valminud seadused *Uniting and Strengthening America (USA) Act* ja *Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (PATRIOT) Act* sisaldavad ulatuslikke piiranguid privaatsusele ning annavad võimudele sorida e-kirjades või vähemalt nende pealkirjades ilma seni nõutud kohtuorderita. Sama sündmuse tagajärjel on töös või kavas olevad e-turvalisuse projektid uuesti päevakorda võetud ka Euroopas ja mujalgi maailmas.

Informatsiooniühiskonna keskseks elemendiks on ‚infoinimene’, keda võiks iseloomustada kui teadlikke valikuid tegevat isendit. Kui iseenesest pole teadlikud valikud õiguse seisukohalt midagi uut, siis infoajastu teadlikke valikuid võib pidada üha keerukamateks – lähtendmete hulk ja kättesaadavus on järsult kasvanud, nagu ka seesuguste reeglite arv, mis valiku tulemust võivad mõjutada ning mis lähtuvad mitte niivõrd ‚keskmisest inimesest’, kui ‚keskmisest infoinimesest’.

---

⁶³ Vt nt Lõhmus, U., *Inimõigused ja nende kaitse Euroopas*, Tallinn, 2003.

⁶⁴ Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*, lk 446.

⁶⁵ *Ibid.*

Teadliku valiku kontseptsioon õiguses peegeldab just seesugust arengut – praktilised, üldise malli järele tehtavad valikud asenduvad üha enam individuaalsete ning subjekti eripärasid detailideni arvestavate otsustustega. Teabe lai kättesaadavus nihutab vastutust otsuse eest spetsialistilt otsuse langetajale endale, millega ühelt poolt kaasneb otsustaja autonoomia kasv, teisalt aga risk otsustusega kaasnevate tagajärgede osas.

Näiteks autoriõiguses on teadliku valiku põhimõtte autori poolt vaadatuna mõneti ohustatud asjaoluga, et autor ei ole sageli informeeritud nõusoleku andmise vajadusest, sama õigusprobleem on omane ka isikuandmete kaitse õigusele. Ühest küljest on üha rohkem teavet, millele oma valikut toetada, teisalt aga puudub isikul sageli ülevaade kõigist asjas tähtsust omavatest allikatest, nagu sageli ka isikuist, kes tema andmeid töötlevad või isegi töötlemise faktist endast. Andmesubjektide teadlikkus on ühtviisi madal nii oma õiguste sisu, kui ka andmetöötlemise tehniliste võimaluste osas – näiteks on EL seadusandja pidanud vajalikuks sekkuda nn *cookie*⁶⁶ kasutamisse: „Kui selliseid vahendeid, näiteks küpsiseid, kasutatakse õiguspärasel eesmärgil, näiteks infoühiskonna teenuste osutamise toetamiseks, võib neid lubada kasutada tingimusel, et kasutajatele antakse direktiivi 95/46/EÜ kohaselt selge ja täpne teave küpsiste või muude selliste vahendite kasutamise eesmärgi kohta, tagamaks, et kasutajad on teadlikud nende lõppseadmesse salvestatavast teabest. Kasutajatel peaks olema võimalik keelata küpsiste või muude selliste vahendite salvestamine oma lõppseadmes.”⁶⁷

1.2.3. Isikuga seonduv informatsioon ja õigus

“Kujutlege,” kirjutab Solove, “et valitsus sunniks inimesi avaldama /.../ oma elukoha, telefoninumbri, detailid oma väljanägemise kohta, pildi, vanuse, terviseprobleemid, iga pisemagi õigusrikkumise, vanemate, laste ja abikaasade nimed, parteilise kuuluvuse, töökoha ja ameti, nimekirja neile kuuluvast varast ja selle väärtusest ning isegi oma psühhoterapeutide märkmed, haiguslood ja pangainfo.”⁶⁸ Ta jätkab: “Ja nüüd kujutlege, et valitsus teeb kogu selle teabe avalikuks – avaldades kogu info Internetis nii, et sellele pääseb ligi kõikjalt

---

⁶⁶ *Cookie* e präänik või küpsis on andmeplokk, mille (veebi)server salvestab kliendi süsteemi nt päringu täitmise individualiseerimiseks, kliendi profiili koostamiseks vms. Vt ka Tavast, A., Arvutikasutaja sõnastik. Veebis: <http://ee.www.ee/AKS/index.cgi?O=cookie&E=0&F=I> (viimati vaadatud 01. 02.2004).

⁶⁷ Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications), OJ L 201, 31.07.2002, lk 37, sissejuhatav märkus 24. Eestikeelne tekst veebis: www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004). (Järgnevalt 2002/58/EC).

⁶⁸ Solove, D. J., *Access and Aggregation: Public Records, Privacy and the Constitution*, Minnesota Law Review, Volume 86, Issue 6, 2002 lk 1137-1218. (Järgnevalt Solove, D. J., *Access and Aggregation*).

maailmas, andes tema valduses oleva teabe üle igale isikule või ettevõttele, kes selleks vaid soovi avaldab, või koostades ja avaldades isikliku informatsiooni andmebaase.”⁶⁹ Järgnevalt visandab tuntud professor pildi olukorrast, kus seda infot kasutavad saaki otsivad kurjategijad või kus üksnes andmebaasides sisalduva teabe põhjal langetatakse inimeste kohta põhjapanevaid otsuseid. Ta soovib mõelda, mis juhtub, kui sedasama informatsiooni vahetavad omavahel sajad ettevõtted, kombineerides seda omakorda neile samade isikute kohta teadaoleva teabega – hobid, ostueelistused, kliendikaardid, ning sel moel täiustatud teave müüduks uuesti valitsusele, kellel tekib senisest efektiivsem võimalus kodanike jälgimiseks. “Ja lõpuks”, soovib Solove, “lõpetage kujutlemine. Sest just kirjeldatu on juba toimumas Ameerika Ühendriikides föderaal-, riigi- ja kohalike omavalitsuste andmebaaside toel, ning avalik teave ohustab privaatsust üha rohkem.”⁷⁰ Näiteid ei peagi tingimata USA-st otsima minema – Eestis avalikustatakse täna veebis kohtulahendid, millest võib leida nii vägistamisohvrite nimesid, kui sissemurdmise ohvriks sattunud perekondade vara detailse koosseisu.

Nüüd kujutlege, et kõiki neid andmeid ligi 300 miljoni⁷¹ USA kodaniku kohta kogutakse, säilitatakse ja vahetatakse paberkanjal... ja lõpetage kujutlemine, sest see poleks lihtsalt võimalik. Orwelli⁷² ja Kafka⁷³ fiktsioonide stsenaariumid ei saaks tänases maailmas realiseeruda automatiseeritud andmetöötuse toeta.⁷⁴

Et see nii on, võib väita ka andmekaitseõiguse kujunemislugu vaadeldes: enamike riikide andmekaitsealased seadused ei ole kehtinud veel kolmegi aastakümnet⁷⁵. Nende

---

⁶⁹ *Ibid*, lk 1138.

⁷⁰ *Ibid*, lk 1139. 2000. aastal viis Euroopa Nõukogu läbi uuringu, millest nähtub, et avaliku sektori kasutuses oleva informatsiooni panus EL majandusse on hinnatav 68 biljonile eurole, USA-s on sama näitaja hinnanguliselt umbes kaks korda suurem. Vt *EU Report 2000*.

⁷¹ Veebileht aadressil <http://www.census.gov/main/www/popclock.html> (viimati vaadatud 01.02.04) annab teavet USA rahvaarvu kohta reaalselt.

⁷² Orwell, G., 1984, 1949. “There was of course no way of knowing whether you were being watched at any given moment. How often, or on what system, the Thought Police plugged in on any individual wire was guesswork. It was even conceivable that they watched everybody all the time. But at any rate they could plug in your wire whenever they wanted to. You had to live -- did live, from habit that became instinct -- in the assumption that every sound you made was overheard, and, except in darkness, every movement scrutinized.”

⁷³ Kafka, Franz, *The Trial*, Willa & Edwin Muir trans., 1937.

⁷⁴ Solove peab info automatiseeritud töötlemisest privaatsusele tulenevat ohtu võrreldavaks Orwelli ja iseäranis Kafka fiktsioonidega. Vt lähemalt Solove, D. J., *Privacy and Power: Computer Databases and Metaphors for Information Privacy*, Stanford Law Review, Volume 53, Issue 6, 2001 lk 1393-1462. (järgnevalt Solove, D. J., *Privacy and Power*).

⁷⁵ Esimesena kehtestas siseriikliku andmekaitse seaduse Rootsi 1973. aastal, 1978. aastal kehtestati vastavad seadused Taanis, Norras ja Prantsusmaal. Esimesed rahvusvahelised õigusaktid pärinevad kaheksakümne date aastate algusest.

tänane redaktsioon on aga valdavalt vähem kui kümme aastat vana.⁷⁶ Kõrvutades seda ajagraafikut arvuti ja eriti arvutite vahendatud kommunikatsiooni võidukäiguga⁷⁷, võib näha, et seitsmekümnendate aastate andmekaitseõigus kujunes reaktsioonina ühendatud arvutite ulatuslikule kasutuselevõtule valitsus- ja teadusasutustes ning viimase kümnendi muudatused on kantud personaalarvutite ja interneti kättesaadavusest laiemale üldsusele, sealhulgas ettevõtetele ja eraisikutele.

Idee poolest ei tohiks Solove kirjeldatud stsenaarium realiseeruda Euroopas, kus isiku privaatsfääri⁷⁸ kaitstakse kiivalt nii rahvusvahelisel, regionaalsel, kui ka siseriiklikul tasandil⁷⁹ ning garantii indiviidi infoprivaatsusele annavad lisaks põhiseadustele ka arvukad üld- ja eriseadused. Alates 80-ndatest aastatest on sisuliselt kõigi füüsilise isikuga seonduvate andmete käive õiguslikult reguleeritud⁸⁰ ning võimalused riigi omavoliks nende töötlemisel peaks olema minimaalsed.

Ometi pole isikuandmete kaitse ja informatsioonivabaduse tasakaalu küsimus võõras ka kontinentaal-euroopa õigusruumile. Robbers kirjutab: “Kaasaegse infotehnoloogia arengust üksikisikule ja demokraatiale tulenevate ohtude vastu tuleb vastu astuda ühelt poolt andmekaitseõiguste ja teisalt info juurdepääsuõigustega.”⁸¹ *Bundesgericht* märkis kuulsas 1983. aasta Rahvaloenduskaasuse otsuses, et isikuandmed on osa sotsiaalsest realiteedist, mistõttu isiku voli ‘oma’ andmete kasutamise üle ei saa olla piiramatut.⁸² Infovabadust on aktiivselt sisustanud ka Eesti seadusandja, lisades vastavaid piiranguid nt isiku õigusele otsustada krediidiinfo avalikustamise üle.⁸³

---

⁷⁶ Andmekaitseadused on omased peamiselt Euroopa riikidele. Enamike Euroopa regiooni riikide andmekaitseadused on kas otseselt või tugevasti mõjutatud EL direktiivist 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta.

⁷⁷ Arvutite ja interneti arengust viimase poole sajandi jooksul annavad ülevaate nt Zakon, R. H., *Hobbe's Internet Timeline*, 1993. Veebis: <http://www.zakon.org/robert/internet/timeline/> (viimati vaadatud 12.10.2003), ja temaatilised veebid http://www.cln.org/themes/computer_history.html (viimati vaadatud 10.01.2004) ja <http://www.elsop.com/wrc/history.htm> (viimati vaadatud 01.02.04).

⁷⁸ Privaatsfäär koosneb erinevatest komponentidest, millest informatsiooniline privaatsus on vaid üks. Vt lähemalt nt Leis, M., *Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse*, Tartu, 1998. (Järgnevalt Leis, M., *Privaatsus: Olemus ja õiguslik kaitse*). Viimasel ajal on infoprivaatsus tõusnud eraldi probleemiks, ja piir info- ja muu privaatsuse vahel ei ole alati ühelt tuvastatav. Vt ka DeCew, J., *Privacy. Stanford Encyclopaedia of Philosophy*. (Järgnevalt DeCew, J., *Privacy*), veebis <http://plato.stanford.edu/entries/privacy/> (viimati vaadatud 16.11.03). Selles kajastatakse privaatsusõiguste *sui generis* kontseptsiooni loojate (William Prosser, Alan Westin jt) seisukohti.

⁷⁹ Lähemalt Euroopa isikuandmete kaitse mudelist töö 2. peatüki punktides 2.5-2.7.

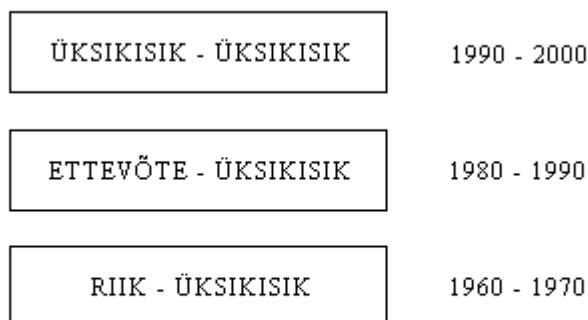
⁸⁰ Esimene isikuandmete käivet reguleeriv õiguslikult siduv dokument võeti vastu 1981. aastal Euroopa Nõukogu liikmesriikide poolt. Veidi varem, 1980. aastal, avaldas OECD isikuandmete kaitse juhendi, mis sai nt Kanada andmekaitseõiguse eeskujuks.

⁸¹ Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*, *Juridica International*, I/2002, lk 98 jj. (Järgnevalt Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*).

⁸² *BVerfG*, (*supra* 1), jaotis 156.

⁸³ IAKS § 4 lg 2 p 4.

Millised tegurid indiviidi privaatsust tegelikkuses ohustavad, jääb enamikest teostest selgusetuks. Veelgi enam, on autoreid, kes kahtlevad kõnealuste ohtude reaalsuses ning leiavad, et kaasaegse andmetöötuse tingimustes ei oma andmekaitse kujunemislugu ja selle aluseks olevad väärtused suuremat tähtsust.⁸⁴ Selgitamaks, millised ohud indiviidi andmetöötuse kontekstis viimaste aastakümnete jooksul tegelikkuses ähvardavad, tuleks esmalt eristada andmetöötuse kolme erinevat 'suunda' ehk suhteid, mille raames isikuandmeid töödeldakse. (Vt joonis 1.1.).

Joonis 1.1

Neist esimese (ja kaua ka kõige ulatuslikuma) suuna moodustavad suhted riigi ja avalikke ülesandeid täitvate üksuste ning kodanike vahel. See osa suhteid kvalifitseerub enamasti avalik-õiguslike andmetöötlussuhetena, eeldusel, et õigus isikuandmete töötlemiseks on riigile või võimukandjale antud seaduse alusel. Sellel suunal on kehtivad isikuandmete kaitse nõuded kehtinud sisuliselt muutumatul kujul paarkümmend aastat.

Kaudselt võib tänaste andmekaitseprobleemide põhjustajaks pidada Tim Berners-Leed, kes graafilise veebikeskkonna loomisega pani alguse tänaseks määramatu mahu saavutanud andmetöötusele ettevõtete ja eraisikute vahelistes suhetes. Alates möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate lõpust on märkimisväärselt kasvanud andmetöötlus suunal eraettevõtte-üksikisik, mille tulemusena riigi osakaal isikuandmete töötlemises on kahanenud, ehkki avalikku sektorit tuleb pidada konkurentsituks suurimaks andmetöötlejaks.

Üheksakümnendate aastate alguses sai alguse ka veebipõhine kaubandus ning sellega seonduv andmetöötlus, mis tänaseks moodustab lõviosa eraõiguslikest andmetöötlussuhetest.⁸⁵

⁸⁴ Nt Bergkamp, L., EU Data Protection Policy: The Privacy Fallacy: Adverse Effects of Europe's Data Protection Policy in an Information-Driven Economy, Computer Law and Security Report, Volume 18, No. 1, 2000. (Järgnevalt Bergkamp, L., EU Data Protection Policy).

⁸⁵ Eraõiguslike andmetöötlussuhete kohta Eesti õiguses vt lähemalt punkt 2.9.

Tänaseks on oma roll eraõiguslikes andmetöötlussuhetes ka üksikisikuil, kel olemas huvi teiste andmesubjektide andmete kogumise ja nende omavahelise seostamise vastu: valdavalt on selline huvi seotud andmete ärilise väärtusega. Ehkki uuringud kahel viimasel suunal töötletavate andmete väärtuse kohta puuduvad, võib järeldusi informatsiooni 'hinna' kohta teha kohtuotsuste ja turuandmete pinnalt.⁸⁶

Teabe senisest ulatuslikum levik ja vabam kättesaadavus kujutab Lodde ja mitmete autorite arvates üksikisiku privaatsfäärile arvestatavat ohtu.⁸⁷ Kui üldiselt käsitletakse indiviidi õigust informatsioonilisele privaatsusele peamiselt andmekaitseõiguse reguleerimisalana⁸⁸, siis seoses teabe käibe ja kasutusala kasvuga väärivad tähelepanu ka mitmed teised infoprivaatsuse piirangud, seonduvalt näiteks väljendusvabaduse, töö- ja konkurentsiõiguslike suhete ning intellektuaalomandi kaitsega.

1.3. Privaatsusõigused ja nende suhe informatsioonilise enesemääratlemise õigusega

Indiviidi õigust privaatsusele peetakse tänapäevase isikuandmete kaitse ja seeläbi ka informatsioonilise enesemääramise õiguse lähtekohaks. Et isiku andmeid eelkõige tema privaatsuse tagamiseks kaitstakse, kinnitavad mitmete riikide seadusloojad siseriiklike andmekaitseseaduste üldosades, sätestades seesuguste seaduste eesmärkidena näiteks indiviidi kaitse tema privaatsuse rikkumise eest isikuandmete töötlemisel⁸⁹, samuti isiku kaitse isikliku terviklikkuse (*personal integrity*) kahjustamise eest isikuandmete töötlemisel⁹⁰ ja isiksuse ja isiku põhiõiguste kaitse⁹¹. Teisalt on privaatsusõiguse areng alates Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooni (EIÕK) vastuvõtmisest olnud lahutamatult seotud konkureeriva sõnavabaduse ning sellest lähtuva infovabaduse arenguga (selle kohta lähemalt käesoleva peatüki 2. jaotis). 1995. aastal vastu võetud EL andmekaitse direktiivi eesmärgina

---

⁸⁶ Vt Rull, A., *Limits of law in the regulation of information privacy: The paradigm of the European and the American approach*, lk 36 jj.

⁸⁷ Lodde, S., *Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat*, lk 174 jj, vt ka Westin, A. F, *Privacy and Freedom*; Solove, D. J., *Privacy and Power*, lk 1393-1462; Müller, J., *Staatliche Überwachung privater Konten – Ein Erfolg für Datenschutz?*, *Datenschutz und Datensicherheit*, Volume 26, Issue 10, 2002, lk 601-604.

⁸⁸ Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*.

⁸⁹ *Bundesdatenschutzgesetz (BDSG) vom 20.12.1990 (BGBl. I S. 2954)*, zuletzt geändert durch Gesetz vom 21. August 2002 (BGBl. I S. 3322). Tekst veebis http://www.bfd.bund.de/information/BDSG_neu.pdf (viimati vaadatud 01.02.04).

⁹⁰ *Swedish Personal Data Act (1998:204)*, 29.04.1998, <http://www.datainspektionen.se/pdf/ovrigt/pul-eng.pdf> (viimati vaadatud 01.02.04).

⁹¹ *Loi Fédérale sur la protection des données* du 19 juin 1992, RO 1993 1945, http://www.admin.ch/ch/f/rs/c235_1.html (viimati vaadatud 01.02.04).

rõhutatakse küll vajadust kaitsta isiku eraelu, kuid mõõndakse samas, et instrumendi laiem eesmärk on tagada füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitse.⁹² Eesti kehtiva isikuandmete kaitse seaduse eesmärgiks on seatud isiku põhiõiguste ja vabaduste kaitse kooskõlas isiku õigusega vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet.⁹³

1.3.1. Kaasaegse privaatsusõiguse alged

Privaatsusõiguse tänasel kujul tunnustamise algusaega on võrdlemisi raske määratleda. Alexy hinnagul on isiklike õiguste juured vaieldamatult kristlikus ja antiikõiguses, ent nende õitseag sai alguse renessansimaailmast.⁹⁴ Blume hinnangul ei ole privaatsuse näol tegemist loomuõigusega: ta viitab vanas Kreeka õigusruumile, kus taotlus privaatsusele tänases vormis olnuks vastuvõetamatu: kreeka keeles tähistati privaatsust sõnaga “idiotes” ning erasfäär (‘*oikos*’) oli võrreldes avalikuga (‘*polis*’) vähetähtis. Ka Roomas olid avalikud asjad (‘*res publica*’) eraasjadest (‘*res privatae*’) määratult olulisemad.⁹⁵ Blume on seisukohal, et üksikisikut kui õiguslikult väärtustatavat objekti ning sellega seonduvaid privaatsusõiguse algeid võib täheldada alates 16.-18. sajandist seoses trükikunsti arenguga, kaasaegse privaatsusõiguse ideedest saab aga juriidilises kontekstis rääkida alates 19. sajandist.⁹⁶ Ka Simitis täheldab indiviidi väärtustamist alates 16. sajandist, kuid veel Prantsuse Revolutsiooni kontekstis möönab ta, et *citoyen*’i juurdepääs informatsioonile lõpeb seal, kust algab *bourgeois*’ privaatsusetaotlus.⁹⁷ Privaatsusõiguste kujunemisest ja olemusest on lähemalt kirjutanud ka M.Leis oma bakalaureusetöös.⁹⁸

19. sajandi lõpust pärineb kahe Ameerika õigusrevolutsionisti esimene põhjalikum käsitlus privaatsusõigusest: Juristid Warren ja Brandeis leidsid, et trükikunsti areng ning trükimeedia levik tekitasid vajaduse tuletada isiku õigus privaatsusele autoriõiguste kontseptsioonist.⁹⁹ Oma 1890. aasta essees “The Right to Privacy”¹⁰⁰ väitsid nad, pidades silmas eeskätt privaatsfääri tungivaid arenguid ajakirjanduse vallas, et kehtivate seaduste toel on võimalik kaitsta isiku õigust omaette olla (*right to be let alone*). Kaasautorite soov oli

---

⁹² 95/46/EC artikkel 1 lg 1.

⁹³ IAKS § 1, vt ka seletuskiri.

⁹⁴ Robert, A., *Põhiõigused Eesti põhiseaduses*, Juridica, Special Issue 2001, lk 5-96.

⁹⁵ Blume, P., *Protection of Personal Privacy*, Copenhagen, 2002, lk 9 jj. (järgnevalt Blume, P., *Protection of Personal Privacy*).

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Simitis, S., *Revisiting Sensitive Data*. 1999, lk 731.

⁹⁸ Leis, M., *Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse*.

⁹⁹ Brandeis, L. D., Warren, S. D., *The Right to Privacy*.

¹⁰⁰ *Ibid.*, lk 193-220.

intellektuaalse omandiga seonduvate vaidluste kõrval rõhutada isiku õigust privaatsusele, mis nende arusaama kohaselt põhines isiksuse terviklikkuse (*inviolate personality*) põhimõttel ning tulenes seega üldisemalt isiksusõigusest.¹⁰¹ Nad leidsid, et vastav õiguslik garantii oli *common law*'s iseenesest olemas¹⁰², kuid vajab tehnoloogia arengust tingituna selget ja iseseisvat tunnustamist 'privaatsusõigusena'.

Warreni ja Brandeisi enam kui sajanditagust käsitlust privaatsusest kui isiku iseendaga seonduvast kontrolliõigusest on peetud selle tänaseks üldtunnustatud põhiõiguse süstemaatilise kaitse nurgakiviks – määratlust *'right to be let alone'* kasutatakse sageli privaatsusõiguse põhiolemuse selgitamiseks. Umbes samast ajastust pärineb ka Tocqueville'i seisukoht, mille kohaselt indiviidi privaatõiguste rikkumine viitab riigi käitumise korrumppeerumisele, mis ohustab kogu ühiskonda.¹⁰³

Veel sajandi eest oli privaatsuse saavutamine enam kui lihtne – piisas vestluskaaslasega seltskonnast või soovimatute isikute kuulde- või nägemiskaugusest eemaldumisest. Ehkki 19. sajandi lõpu seisuga oli privaatsusõiguse kontseptsioon määratult kitsam tänasest, võib sellest ajast arvata modernse privaatsusõiguse eksistentsi aega, kuivõrd põhikontseptsioon pole mitte muutunud, vaid täienenud.

1.3.2. Privaatsusõiguste olemus

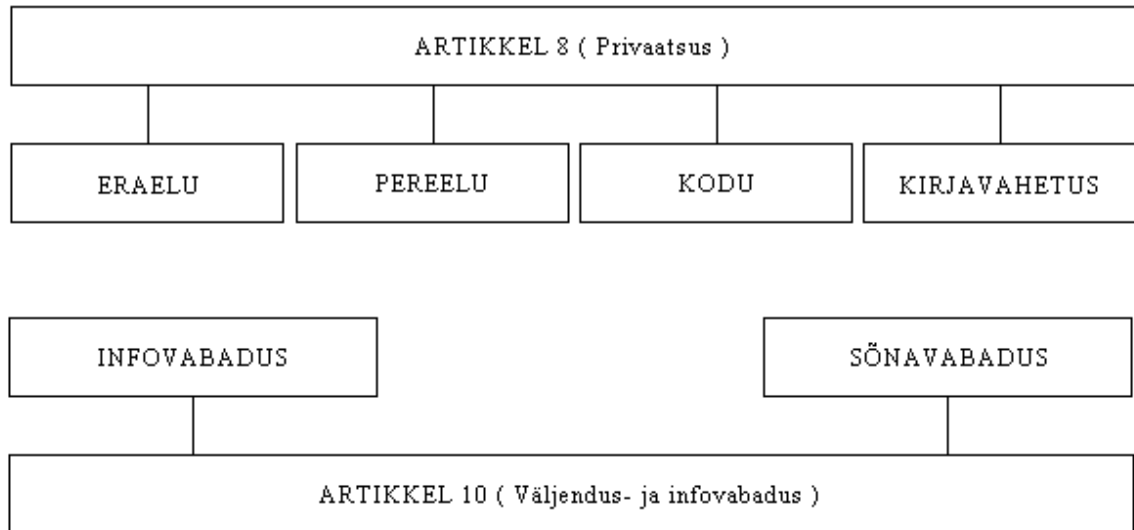
Privaatsusõiguse näol on tegemist on mitmes allikas manifesteeritud inim- ja põhiõigusega, mille tegelikule sisule ühese ja ammendava määratluse andmine on võrdlemisi keeruline, kuna enamikes rahvusvahelistes ja siseriiklikes õigusaktides, millega õigust privaatsusele tagatakse, selle ulatust lähemalt ei avata. Järeldusi privaatsuse juriidiliselt tagatud ulatuse kohta võib teha EIÕK artiklis 8 mainitud kaitsealast: privaatsfääri moodustavad vähemalt isiku era- ja perekonnaelu, kodu ning korrespondents. (Vt joonis 1.2.).

---

¹⁰¹ *Ibid*, lk 215.

¹⁰² Üldise õiguse süsteemis keskendub isiku privaatsfääri kaitse eeskätt varalisele privaatsusele – kaitstakse eeskätt isiku eravaldust ja selle puutumatus. Vt lähemalt nt Leis, M., *Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse*, lk 10jj.

¹⁰³ Viidatud Campbell, D., *Data Transmission and Privacy*, Martinus Nijhoff Publishers, London, 1994, lk vii.

Joonis 1.2 Informatsioonilise enesemääratlemise õigus EIÕK raames

Erinevalt seadusloojaist on privaatsuse sügavama olemuse, sisu ja ulatuse üle rohkesti juurelnud sotsiaalteadlased ning filosoofid. Ehkki nende diskussioonil privaatsuse üle puudub otsene juriidiline siduvus, aitab analüüs privaatsuse funktsioonist ühiskonnas mõista hüve õigusliku kaitse eeldusi ja piire ning on olnud toeks ka mitmete juristide privaatsusõiguse käsitlemisele. Privaatsuse ammendavat mõistet on otsitud ehk viimase poolesaja aasta vältel ning arvukate katsete tulemusena võib privaatsusõiguse ulatust täna kaardistada läbi isiku kontrolli iseenda üle¹⁰⁴, üldisemalt aga inimväärikuse eeldusena¹⁰⁵, intiimsfääri vältimatu osana¹⁰⁶, ühiskonnas omaksvõetud suhtlemismudelite¹⁰⁷ või lihtsalt isikuvabaduse tagatisena¹⁰⁸, veel tõenäolisemalt aga nende kombinatsioonina.¹⁰⁹

Privaatsuse kui juriidiliselt tagatud õiguse või vabaduse sisu mõistavad erinevalt ka erinevad ühiskonnad: kui 'tüüpilises' lääne ühiskonnas võib kodu puutumatus lugeda üheks üldtunnustatud privaatsusõiguslikuks printsiibiks, siis näiteks Java saarel elavad suguharud ei väärtusta ega mõista kodu puutumatus kui privaatsfääri olulist külge, vaid lubavad sugukonna liikmetel külastada üksteise kodu ilma sellest etteteatamata või luba küsimata, mis

¹⁰⁴ Vt Nt Parent, W., 1983, *Privacy, Morality and the Law*, Philosophy and Public Affairs 12, lk 269-88.

¹⁰⁵ Bloustein, E., 1964, 'Privacy as an Aspect of Human Dignity: An Answer to Dean Prosser', New York University Law Review 39, lk 962-1007.

¹⁰⁶ Gerstein, R., 1978, 'Intimacy and Privacy', Ethics 89, lk 76-81.

¹⁰⁷ Fried, C., 1970, *An Anatomy of Values*, Cambridge, Harvard University Press.

¹⁰⁸ Schoeman, F., (ed.), 1984, *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*, Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁰⁹ Vt lähemalt DeCew, J., *Privacy*.

tähendab seda, et pere elamuse võib siseneda ning seal vabalt ringi liikuda igal ajal.¹¹⁰ Totalitaarsete riigikordade algfaasis on aga tavapärane isikute teatud õiguste piiramine – konfidentsiaalsussuhete keelamine ning ulatuslik jälgimine nii seadmete kui informeerijate kasutamise abil.¹¹¹

Kõrvuti sellega, mida üks või teine ühiskond objektiivselt privaatsusena tunnustab, eksisteerib ka subjektiivselt määratletud privaatsus, mis väljendab ühelt poolt üksikisiku enesemääratlemise vajadust ja identiteeditunnetust, ning teisest küljest ka ühiskonna, selle üksikliikmete või sellesse kuuluvate inimühenduste konsolideeritud vajadust kujundada ning järgida ühtset identiteeti. Alan F. Westini järgi on privaatsuse kui subjektiivse vajaduse tekkimise aluseks inimloomusele omased ja inimeksistentsiks vajalikud universaalsed põhikriteeriumid, milleks on (1) inimeste vahelise sotsiaalse distantsi hoidmise vajadus; (2) inimeste teadlikkus ja uskumine, et üksindus ei saa olla absoluutne; (3) võimalus ühel inimesel tungida teise inimese privaatsfääri ning ühiskonna huvi jälgida, et keegi ei rikuks üldtunnustatud käitumisnorme; (4) areng, millest saab järeldada, et mida keerukamaks muutub ühiskond, seda enam tekib inimestel võimalusi füüsilise ja vaimse privaatsuse saavutamiseks.¹¹²

Ehkki paljud arvavad informatsioonilise enesemääratlemise õiguse aega Saksa Ülemkohtu 1983. aasta Rahvaloenduskaasusest¹¹³, on see sisuliselt tuvastatav ka nt Westini töödes.¹¹⁴

Privaatsusena saab Safjani arvates käsitleda seaduse piires tekkivat sfääri, kus ühe inimese õigused vastandatakse riigi ja teis(t)e inimes(t)e õigustega. Teisiti öelduna on see otsustusautonoomia (või -vabadus), mis õiguslikult pinnalt jääb üksikisikule suhtes riigi ja teiste inimestega.¹¹⁵ Nii jõuab ka Safjan järeldusele, et riigi ja eraisiku suhted andmetöötuse raames moodustavad vaid ühe osa privaatsusõigusest.¹¹⁶

Täpsemalt, kui termin “privaatsusõigus”, võiks antud valdkonda kuuluvad tagatised kokku võtta mõiste “privaatsusõigused” alla. Michaeli hinnangul võib kaasaegses Põhjamaade õiguse käsitluses määratleda privaatsust kui indiviidi õigust olla oma isiklikus elus kaitstud

- 1) era-, perekonnaelu ja kodu puutumatusse sekkumise eest;

---

¹¹⁰ Westin, A. F., . *Privacy and Freedom*, lk 16.

¹¹¹ *Ibid*, lk 23.

¹¹² Byford, K. S., *Privacy in Cyberspace: Constructing a Model of Privacy for the Electronic Communications Environment*. Rutgers Computer & Technology Law Journal Vol. 24 1998, lk 10.

¹¹³ BverfG 1983.

¹¹⁴ Muenchinger, N. E., *Information Privacy Regulation: The EU Model and the French Model*, Computer Law and Security Report, Vol. 17, No. 6, 2001, lk 390. (Järgnevalt Muenchinger, N. E., *Information Privacy Regulation: The EU Model and the French Model*).

¹¹⁵ Safjan, M., *The Right to Privacy and Personal Data Protection in the Information Society*, Proceedings of European Conference on Data Protection on the Convention 108. 19-20 Nov. 2001, lk 20-21.

¹¹⁶ *Ibid*.

- 2) füüsilisse või vaimsesse puutumatusse, moraalsesse ja intellektuaalsesse vabadusse sekkumise eest;
- 3) rünnakute eest isiku au ja väärkuse vastu;
- 4) tema kohta eksitava iseloomuga teabe avaldamise eest;
- 5) eraeluliste, kontekstis ebaoluliste ja piinlikkust tekitavate faktide avaldamise eest;
- 6) oma nime, identiteedi või isikusarnasuse kasutamise eest;
- 7) varjatud jälgimise, vaatluse ja ahistamise eest;
- 8) isiklikku korrespondentsi sekkumise eest;
- 9) kutsetegevuses teatavaks saanud isikut puudutavate andmete avaldamise eest;
- 10) tema poolt teistele isikutele avaldatud teabe kuritarvitamise eest.¹¹⁷

Mitmeid Michaeli nimetatud aspekte on oma töös lähemalt vaadelnud M. Leis.¹¹⁸

1.3.3. Privaatsusõiguse areng pärast II Maailmasõda. Olulisemad rahvusvahelised instrumendid.

Üksikisiku õiguslikult tagatud privaatsfääri rahvusvahelised tagatised Kontinentaal-euroopa riikide pärastsõjajärgses kirjutatud õiguses põhinevad suuresti II Maailmasõja järel vastu võetud Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooni artiklile 8. Siseriiklikes põhiseadustes on privaatsusõiguse erinevaid aspekte kaitstud ka varasemalt: näiteks Eesti 1938. aasta põhiseadusest¹¹⁹ nähtuvad keelud 'jälitada kedagi muidu kui seaduses ettenähtud juhtudel ja korras'¹²⁰, 'tungida elamusse ja seda läbi otsida muidu kui juhtudel ja nõuete täitmisel, mis on ette nähtud seaduses'¹²¹ ning õiguslik tagatis 'posti, telegraafi, telefoni või mõnel muul üldtarvituslikul teel edasiantavate sõnumite ja kirjade saladusele'¹²².

Kõrgendatud vajadus üksikisiku privaatsfääri rahvusvahelis-õiguslike tagatiste järele tuleneb mitmete autorite hinnangul II Maailmasõja põhjuste ning käigu analüüsi järeldustest, mis viitasid riigi käsutuses olevate isikuandmete segamatule kuritarvitamisele. Inimõiguste

---

¹¹⁷ Michael, J., *Privacy and Human Rights. An International and Comparative Study*. Hampshire, UNESCO Publishing, Dartmouth Publishing Company Limited, 1994, lk 4. (Järgnevalt Michael, J., *Privacy and Human Rights*).

¹¹⁸ Leis, M., *Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse*.

¹¹⁹ Eesti Vabariigi 1938. aasta Põhiseadus (SK I 1938, 1, 1). <http://www.hot.ee/evp1938/> (viimati vaadatud 01.02.04).

¹²⁰ Ibid, artikkel 10.

¹²¹ Ibid, artikkel 12.

¹²² Ibid, artikkel 16.

Konventsiooni vastuvõtmist võib selles kontekstis pidada katseks toetada usaldussuhet riikide ning nende kodanike vahel. Instrumendi artiklite 8 ja 10 koosmõju tulemusena tekkis eeldus riigivõimu tegevuse läbipaistvuseks ja seeläbi ka üksikisiku privaatsfääri senisest tõhusamaks kaitseks.¹²³

Kõrvuti 1951. aastal jõustunud konventsiooniga on valdav enamik Euroopa riike ka ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsiooni¹²⁴ osalised. Tulenevalt instrumendi artiklist 12 on keelatud meelevaldselt sekkuda kellegi era- ja perekonnaellu, korteripuutumatusse või kirjavahetusse ja teotada kellegi au ja head nime. Igaühel on õigus seaduse kaitsele sellise sekkumise või teotamise korral.

Sama kinnitatakse ka ÜRO Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis: „Kellegi isiklikku või perekonnaellu ei tohi meelevaldselt või ebaseaduslikult vahele segada, kellegi korteripuutumatusse, kirjavahetuse saladusele, aule ja reputatsioonile ei tohi meelevaldselt või ebaseaduslikult kallale kippuda. Igal inimesel on õigus seaduse kaitsele selliste vahelesegamiste ja kallalekippumiste eest.”¹²⁵ Peale II Maailmasõda sõlmitud üldiste privaatsustagatise sisaldavate kokkulepete kohta annab ülevaate ka joonis 1.5.

1.3.4. Privaatsusõiguste relatiivsus

Millised iganes ei ole inimese subjektiivsest tahtest ja loomusest lähtuvad üldtunnustatud privaatsusõigused nagu näiteks eraelu- või kodu puutumatus, ei ole need kaugeltki absoluutsed. Ka liberaalses ühiskonnas on vajalikud inimese vabadust kitsendavad õigusnormid, mis seavad privaatsusõiguste teostamisele piirid. Teisalt võib selliseid norme vaadelda omakorda privaatsust tagavate ja laiendavatena, kuivõrd näiteks eraellu sekkumise lubatavusega tagatakse eelkõige teiste isikute privaatsfääri turvalisus. Nii näiteks lubab Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikkel 8, et võimud ei sekku isiku era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladusse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 26 on veelgi

---

¹²³ Vt nt Maruste, R., Ülddeklaratsioon kui teerajaja: kommentaar ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonile, 1998. Veebis: <http://web.archive.org/web/20010515163913/www.humanrights.ee/est/decl/comments.htm> (viimati vaadatud 01.02.2004).

¹²⁴ Vastu võetud ja välja kuulutatud 10. detsembril 1948 ÜRO Peaassamblee resolutsiooniga 217 A (III). Eestikeelsena veebis: <http://web.archive.org/web/20010517155436/www.humanrights.ee/est/decl/text.htm> (viimati vaadatud 01.02.2004).

¹²⁵ ÜRO Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt, artikkel 17.

kitsam, keelates riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja nende ametnikel isiku era- ja perekonnaellu sekkumise muudel juhtudel, kui seaduses sätestatud alustel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Ka BverfG rõhutas oma otsuses, et informatsioonilise enesemääratlemise õiguse piiramine on lubatud vaid ülekaaluka avaliku huvi olemasolu korral.¹²⁶

1.4. Rahvusvahelise andmekaitseõiguse kujunemine. Euroopa ja USA mudelid.

Enamikes Euroopa riikides on andmekaitseõigus läbinud kaks eraldiseisvat etappi algselt siseriikliku õiguse ning hilisemalt EL õiguse kontekstis.

Euroopa riikides on isikuandmete töötlust reguleeritud peamiselt laiahaardeliste üldseaduste kaudu. Enamasti on vastu võetud ka eriseadusi teatud spetsiifiliste andmetöötlemissuhtude reguleerimiseks erinevates tegevusvaldkondades (pangandus, meditsiin jne). Fred H. Cate on välja toonud neli Euroopa andmekaitsele omast joont¹²⁷:

- 1) seadused laienevad nii avalikule kui erasektorile;
- 2) reguleeritud on väga lai ring andmetöötlusoperatsioone, muuhulgas andmete kogumine, säilitamine, kasutamine ning levitamine;
- 3) seadusest tulenevad andmete töötlejaile erinevad aktiivset tegutsemist nõudvad kohustused (sageli nt kohustus registreerida andmete töötlemine riigiasutuses);
- 4) valdkondlikke piiranguid on vähe või üldse mitte – seadused laienevad kõikidele töötlemisjuhtudele andmesubjektide erisusest sõltumata.

Tartu Ülikooli diplomand Tiina Ilus kirjutab: "Euroopa mudeli puhul on võtmesõnaks jõustatavus. Nimelt peetakse siin oluliseks seda, et andmesubjektidel oleksid õigused, mis on väljendatud selgetes reeglites ning et nad saaksid pöörduda vastava võimuesindaja poole (andmekaitse järelevalve organ), kes nende kaitseks tegutseks. Igal Euroopa Liidu liikmesmaal on selline organ olemas ning eeldatakse, et ka teistes riikides väljaspool Euroopa Liitu garanteeritakse samalaadne kontroll isikuandmete kasutamise üle."¹²⁸ Nõustudes T. Ilusa

---

¹²⁶ BverfG 1983 (*supra* 1), äärenumber 156.

¹²⁷ Cate, F.H., *Privacy in the information age*, Washington, Brookings Institution Press, 1997, lk 14. (järgnevalt Cate, F.H., *Privacy in the information age*).

¹²⁸ Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*, lk 477.

tõdemusega, tuleb siiski rõhutada, et mitmete autorite arvates on EL andmekaitsealaste õigusaktide jõustatavus reaalselt küsitav.¹²⁹

Kui Euroopa materiaalõigusele võib Michaeli hinnangul¹³⁰ pidada iseloomulikuks püüdu määratleda privaatsust läbi eraldi seisvate õiguste, siis anglo-ameerika õigussüsteemis on privaatsust kaitstud läbi ajalooliselt välja kujunenud hagigruppide. Prosseri¹³¹ analüüsi kohaselt iseloomustab privaatsust USA õigussüsteemis neli erinevat hagiliiki:

- 1) sekkumine isiku eraldatusse, üksindusse või eratoimingutesse. Rikkumine seisneb tahtlikus sekkumises isiku eraldatusse või üksindusse. See hõlmab füüsilise sekkumise isiku eravaldustesse ning pealtkuulamise. Hagi rahuldamise eelduseks on, et a) leiab aset tegelik salaja jälgimine, b) sekkumine peab olema seadusevastane ja c) sekkuti isiku eraasjadesse.
- 2) Isiku eraelu puudutavate piinlikust tekitavate faktide avaldamine. Prosseri kohaselt on selle eelduseks a) avalikustamine, b) avalikustatud faktide eraelulisus ja c) objektiivne solvang.
- 3) Selliste asjaolude avaldamine, mille tulemusena tekitatakse isikust avalikkusele vale ettekujutus. Prosseri kohaselt on see hagi õigustatud, kui isiku kohta avaldatakse arvamust või tema pilti kasutatakse nt artikli juures, millega tal pole tegelikkuses mingit seost. Antud hagi on sarnane difamatsioonihagile, kuid valede asjaolude avaldamine ei pruugi alati olla difamatsioon.
- 4) Isiku nime või sarnasuse enda huvides kasutamine. Huvi ei pruugi olla materiaalne, nt on piisavaks peetud ka alusetut kannet isiku kui isa kohta lapse sünnitunnistusele. Eeldatakse, et isiku identiteeti on kasutatud ärilistel eesmärkidel.

Kaasajal on Ameerika Ühendriikides astunud jõudsaid samme üksikute privaatsusõiguste kaitse suunas. Kaalukat osa uudses lähenemises etendab kohtupraktika¹³², kuid privaatsuse *sui generis* õigusena kaitstavuse küsimus on endiselt lahtine¹³³. USA Ülemkohtu hinnangul eksisteerib kaks privaatsusõiguste kaitse eeldust¹³⁴: esiteks

---

¹²⁹ Vt nt Gast, M., *European Union Internet Privacy Law*, veebis: <http://www.google.com/search?hl=et&inlang=lv&ie=windows-1257&q=matthew+gast+article+privacy&lr=> (viimati vaadatud 01.02.04): „The European Union is living in a utopia if they think this law will actually make the Internet more secure.”

¹³⁰ Michael, J., *Privacy and Human Rights*, lk 13 jj.

¹³¹ Prosser, W. L., *Privacy*, 53 jj.

¹³² Vt Blanca, R., *Privacy in Telecommunications*, lk 26 jj. Ruiz Blanca tõdeb, et *torts approach* on osutunud mitmete privaatsusvaidluste lahendamisel ebaefektiivseks, ent uuema kohtupraktika põhjal võib otsustada, et USA-s tunnustatakse üksikisiku privaatsusvajadust iseseisva isiksusõigusena. Blanca selgitab, et üldise õiguse süsteemis kaitstakse isikuõigustena nt elulugu, isikusamasust, nime ja privaatsust.

¹³³ DeCew, J., *Privacy*, lk 9.

¹³⁴ Ferrera, G. R., *Cyberlaw*, South-Western College Publishing, 2001, lk 190 jj.

tunnustatakse isiku privaatsusvajadust, mis seisneb isiku ootuses, et tema olek ja toimingud oleksid teatud piirides avalikkuse eest varjatud. Teiseks on oluline, et kõnealune ootus oleks ka ühiskonna hinnangul põhjendatud.¹³⁵

USA õigus pakub kaitset peamiselt teise liiki kuuluvate õiguste rikkumise eest ning annab isikule võimaluse nõuda sarnaste rikkumiste eest hüvitist teiste menetluste raames. Ühiskonna ja tehnoloogia kiire areng on ka anglo-ameerika õigussüsteemis toonud kaasa teatud valdkondades privaatsusõiguste reguleerimise vajaduse, kuid sellest on võimaluse korral hoidutud, mis on loonud piltlikult õigusvaba sfääri e. võimaluse uudsele õiguslikule lähenemisele.¹³⁶

1.4.1. Automatiseeritud andmetöötlus ja siseriikliku andmekaitseõiguse teke Euroopas

30. septembril võeti Saksamaa Liitvabariigi Hesse Liidumaal vastu esimene Euroopa iseseisev andmekaitse seadus, mille eesmärk oli siluda kohaliku omavalitsuse ja riigivõimu vahelisi erimeelsusi. Esimese riigina võttis andmekaitse seaduse vastu Rootsi Kuningriik aastal 1973. Järgnesid Taani, Norra ja Prantsusmaa (1978), Prantsuse mõjudest kantud seadused võeti vastu ka Luksemburgis (1979), Portugalis (1991) ja Belgias ning Hispaanias (1992). Soomes jõustus andmekaitse seadus 1988. aastal, ettevaatlikult, kuid pragmaatiliselt lähenesid andmete õiguslikule regulatsioonile Holland (1990) ja Suurbritannia (1984). Riikidel olid andmekaitse reguleerimiseks erinevad lähtekohad ning põhjused: Rootsi oli tolle aja arvutiseerituim riik, kes nägi andmekaitseõiguses üht tagatist rahvusvahelise üldsuse suhtes võetud neutraalsele positsioonile. Saksamaa seaduse vastuvõtmist pidurdas sealne jäik seadusloomeprotsess ning kindla nägemuse puudumine erasektori rollist uues seaduses: 1971. aastal telliti Regensburgi ülikooli uurimisgrupilt seaduseelnõu ekspertiis ning alles 1976. aastal jõuti seaduse suhtes kandvale poliitilisele kokkuleppele.¹³⁷ Ka Prantsusmaal venis seaduse vastuvõtmine aastaid. Täpsema ülevaate EL liikmesriikide andmekaitseõiguslikest aktidest saab Euroopa Komisjoni sellekohaselt veebilehelt.¹³⁸

---

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Privaatsusõiguste kaitse põhimõtteid USA õigussüsteemis on lähemalt vaadelnud Stockholmi Ülikooli magistrant Addi Rull. Vt nt Rull, A., *Limits of law in the regulation of information privacy: The paradigm of the European and the American approach*, Stockholm, 2003.

¹³⁷ Selle kohta lähemalt Burkert, H., *Privacy – Data Protection: A German/European Perspective*. Veebis: http://www.mpp-rdg.mpg.de/pdf_dat/burkert.pdf (viimati vaadatud 01.02.04).

¹³⁸ EL Komisjon: http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/law/implementation_en.htm#austria (viimati vaadatud 01.02.04).

Vaatamata siseriiklikele edusammudele andmekaitse vallas ei lahendanud hulk uusi seadusi probleeme, mida tõi kaasa andmete piiriülene töötlemine. Mida rohkem siseriiklik õigus täiustus, seda keerulisemaks muutus andmetöötluse koordineerimine erinevate riikide vahel. Andmekaitse direktiivi vastuvõtmisel tõdeti: „üksikisikute õiguste ja vabaduste, eelkõige eraelu puutumatuse õiguse kaitse tase seoses isikuandmete töötlemisega on liikmesriigiti erinev ja see võib takistada selliste andmete edastamist ühest liikmesriigist teise; seega võivad nimetatud erinevused saada takistuseks paljudele ühenduse tasandi majandustegevustele, moonutada konkurentsi ja takistada ametiasutusi nende ühenduse õigusest tulenevate kohustuste täitmisel; kõnealused erinevused kaitse tasemes tulenevad kehtivate siseriiklike õigusnormide mitmekesisusest”.¹³⁹

1.4.2. Andmekaitse rahvusvahelis-õiguslik regulatsioon Euroopas

Euroopa riikide püüdeid ühtse andmekaitsealase regulatsiooni kehtestamisel kroonis 1981. aastal Euroopa Nõukogu konventsioon (järgnevalt ka ETS 108). Andmekaitse piiriülese regulatsiooni tõukeks sai tõsiasi, et automatiseeritud andmetöötluse tingimustes ei olnud teabe leviku territoriaalne piiramine enam võimalik ning uue, informatsioonikeskse ühiskonnakorralduse areng takerdus erinevate jurisdiktsioonide seaduste erinevuste taha. Euroopa Nõukogus 1971. aastal moodustatud erikomitee töötas 1981. aastaks välja ETS 108¹⁴⁰, mis sätestas tingimused andmekaitse piiriüleseks levikuks lähtuvalt andmekaitse tasemest. Konventsiooni kohaldatakse tulenevalt selle artiklist 3 isikuandmete automatiseeritud kogudele ning isikuandmete automatiseeritud töötlemisele era- ja avalikus sektoris. Samas võimaldas konventsioon ulatuslikke reservatsioone¹⁴¹ ning avaraid tõlgendusi: tulenevalt artiklist 6 ei või rassilist kuuluvust, poliitilisi vaateid või usulisi või muid veendumusi kirjeldavaid isikuandmeid ning andmeid tervisliku seisundi või seksuaalelu kohta automatiseeritult töödelda, välja arvatud juhul, kui siseriikliku õigusega tagatakse asjakohane kaitse. Vastava kaitse standardit konventsioon ei sisalda, mistõttu riigid säilitasid arvestatava mänguruumi.

Veel enne ETS 108 vastuvõtmist astus sammu andmekaitse rahvusvahelise reguleerimise suunas OECD: 23. septembril 1980 võeti vastu OECD juhend privaatsuse ja üle piiri

---

¹³⁹ 95/46/EC sissejuhatav märkus 7.

¹⁴⁰ Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon, RT II 2001, 1, 3. (Järgnevalt ETS 108).

¹⁴¹ Vt nt ETS 108 artikkel 3.

edastatavate isikuandmete kaitseks¹⁴². Tegemist on nn *soft law* ehk juriidiliselt mittesiduva instrumendiga, mis on siiski mõjutanud mitmete riikide, eeskätt Kanada, andmekaitseõiguse kujunemist. Selles sätestati kaheksa andmekaitse printsiipi, mis on edasi kandunud ka hilisematesse andmekaitseõiguslikesse dokumentidesse ning moodustab sisuliselt rahvusvaheliselt tunnustatud 'ausa andmetöötluse printsiipide'¹⁴³ (*Fair Information Principles*, järgnevalt ka FIP) paketi. Juhendi artiklis 19 b) toetatakse iseregulatsiooni andmetöötleses, mis samuti viitab eraõiguslike suhete tunnustamisele andmetöötleses.

1.4.3. EIÖK artikli 8 tõlgendamine informatsioonilise privaatsuse kontekstis

Nagu artikli 8 sõnastusest nähtub¹⁴⁴, kaitstakse sellega nelja privaatsusõiguse aspekti: isiku era- ja perekonnaelu, kodu ja korrespondentsi (vt ka joonis 1.2.). Artiklile on selgema tähenduse andnud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika ning õigusteadlaste uurimused. Kohus on mitmel korral märkinud, et terminit 'eraelu' ei tohiks tõlgendada kitsendavalt.¹⁴⁵ Juba Malone'i lahendis¹⁴⁶ 1984. aastal juhtis kohtunik Pettiti tähelepanu asjaolule, et infotehnoloogia abil on võimalik luua ja töödelda isikute andmete profiile ning hilisemates lahendites on leitud, et „isikuandmete automatiseeritud töötlemiseks infotehnoloogia abil on vaja selgeid ja detailseid reegleid, arvestades, et tehnoloogia ise muutub üha keerukamaks¹⁴⁷.

---

¹⁴² Organisation for Economic Cooperation and Development: Guidelines governing the protection of privacy and transborder flows of personal data. (Järgnevalt OECD Guidelines).

Veebis: <http://www.privacy.gov.au/publications/oecdgl.doc> (viimati vaadatud 01.02.2004).

¹⁴³ Kõnealused printsiibid on 1) andmete kogumise piiramise põhimõte, 2) andmete kvaliteedi põhimõte, 3) eesmärgipärasuse põhimõte, 4) andmete kasutuse piiramise põhimõte, 5) andmeturbe põhimõte, 6) avatuse põhimõte, 7) individuaalse osaluse põhimõte ja 8) vastutuse põhimõte. FIP-ist lähemalt töö teises osas.

¹⁴⁴ Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikkel 8 – Õigus austusele era- perekonnaelu vastu – kõlab järgnevalt: 1. Igäihel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust. 2. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

¹⁴⁵ Vt nt *Amann v. Switzerland*, Application 27798/95, 16.02.2000 lõik 65; *P.G. ja J.H. v. The United Kingdom*, Application 44787/98, 25. 09. 2001, lõik 56.

¹⁴⁶ *Malone v. The United Kingdom*, Application 8691/79, 02. 08. 1984, kohtunik Pettiti eriarvamus: „The encoding of programmes and tapes, their encoding, and computer processing make it possible for interceptions to be multiplied a hundredfold and to be analyzed in shorter and shorter time-spans, if need be by computer. Through use of the 'mosaic' technique, a complete picture can be assembled of the life-style of even 'model' citizen.”

¹⁴⁷ *Kopp v. Switzerland*, Application 13/1997/797/1000, 25. 03. 1998, lõik 72, vt ka *Amann*, lõik 56.

Kui algselt ei pidanud konventsioonil olema siduvust eraisikute vahel¹⁴⁸, siis läbi tõlgenduste ja kohtulahendite on instrumendil täna nii vertikaalne, kui horisontaalne kehtivusulatus.

Kohus on üheselt asunud seisukohale, et isiku eraelu puudutav informatsioon langeb artikli 8 reguleerimisalasse.¹⁴⁹ Kohus on muuhulgas selgitanud, kuidas isiku teadmata tehtud audiovisuaalsed salvestised võivad kahjustada isiku privaatsust.¹⁵⁰ Kohus on isikuandmete defineerimisel tuginenud ka ETS 108 sätetele, defineerides isikuandmeid kui 'mis tahes informatsiooni ... tuvastatava isiku kohta'.¹⁵¹

Artikli teisest lõikest tulenevalt tekib lepinguosalisel riigil algselt negatiivne kohustus hoiduda sekkumisest isiku privaatsfääri vastupidise vajaduse puudumisel. Rull nimetab EIÕK privaatsusõiguse kontseptsiooni kollektiivset väärtust omavaks ning olemuslikult võõrandamatuks.¹⁵² Algselt negatiivse kohustuse on aga kohtunikud jõudsalt positiivseks tõlgendanud.¹⁵³ Ometi pole sellise positiivse kohustuse ulatus seoses isikuandmetega päris üheselt selge.¹⁵⁴

1.5. Isiku õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele

Informatsioonilise enesemääratlemise õigus seondub enamike autorite seisukohalt vaid isikuandmetega ehk isiku kohta käiva informatsiooniga, mis omakorda on vaid osa õiguslikult reguleeritavast informatsioonist. Samas on isiku õigus end informatsiooniliselt määratleda suuresti seotud ka sellega, mida ta lisaks enda kohta käivatele asjaoludele teab – seetõttu on ka isiku informatsiooniline enesemääratlemine täies ulatuses võimalik vaid juhul, kui lisaks enda kohta käivatele andmetele on isikul ülevaade ka muudest tema otsusele järgnevatest tulemustest ja asjaoludest.

Õigusena informatsioonilisele enesemääratlemisele käsitletakse isikule *seaduste alusel*¹⁵⁵ tagatavat võimalust üldise enesemääratlemisõiguse raames teda puudutavate andmete käibe

---

¹⁴⁸ Selle kohta lähemalt van Dijk, H., *Theory and Practice of the European Convention of Human Rights*, 2nd Ed., Deventer: Kluwer, 1990, lk 17. Seisukohta toetab ka nt Blunæ, vt järgnevalt Blume, P., *Protection of Personal Privacy*, lk 19.

¹⁴⁹ Vt nt *Leander v. Sweden*, Application 10/1985/96/144, 26. 03. 1998, äärenumber 72. Vt ka *Amann v. Switzerland*, *supra* 145, äärenumber 56.

¹⁵⁰ *Peck v. United Kingdom*, Application 00044647/98, 28. 01. 2003, äärenumber 59.

¹⁵¹ *Z v. Finland*, Application 22009/93, 25. 01. 1997, äärenumber 95.

¹⁵² Rull, A, *Reconstructing the Value of Privacy*, lk 33 jj.

¹⁵³ Vt nt *Marckx v. Belgium*, Application 6833/74, 13. 06. 1979, äärenumber 31; vt ka *Airey v. Ireland*, Application 6289/73, 09. 10. 1979, äärenumber 32; vt ka *Van Oostervijck v. Belgium*, Application 7654/76, , 06. 11. 1980, äärenumber 40.

¹⁵⁴ Vt lähemalt Rull, A., lk 35 jj.

¹⁵⁵ Kursiivis autori täiendus.

üle ise otsustada.¹⁵⁶ Termin sai üldsusele tuntuks juba viidatud Saksa Ülemkohtu 1983. aasta nn Rahvaloenduskaasusest, kes omakorda võttis selle kasutusele riikliku andmekaitseaduse väljatöötamise raames Regensburgi Ülikoolilt tellitud uurimusest.¹⁵⁷

Bundesverfassungsgerichtshof seostas informatsioonilise enesemääratlemise õiguse kaitse vajadust isiksuse väärtuse ja isiku väärikuse kui põhiseadusliku korra raames ühiskonna liikme vaba tegutsemise eelduste ohustatusega automatiseeritud andmetöötluse tingimustes.¹⁵⁸ Saksa konstitutsioonikohus asus seisukohale, et Saksa põhiseaduse artiklis 2 I sätestatud inimväärikuse garantii¹⁵⁹ ja artiklis 1 I sätestatud isiksuse arendamise õiguse¹⁶⁰ pinnalt tuleneb alus kaitsta isikut tema kohta käivate andmete piiramatut töötlemise eest ning leidis, et igasugune informatsioonilise enesemääratlemise õiguse piiramine saab toimuda üksnes ülekaalukale avalikule huvile.¹⁶¹

Otsuses rõhutatakse isiku vaba eneseteostuse tuginemist piisavalt tõenäolisele ülevaatele sellest, mida erinevate eluvaldkondade esindajad ja võimalikud suhtluspartnerid tema kohta teavad¹⁶². Kui inimesel ei ole võimalik piisava kindlusega teada, millist tema kohta käivat informatsiooni teda ümbritsevad inimesed omavad, ning ta ei oska ennustada, kellele seda informatsiooni veel võidakse edastada, on olulisel määral piiratud selle inimese vabadus oma tegevust planeerida, ilma et teda mõjutataks või talle survet avaldataks. Õigus informatsioonilisele enesemääramisele välistab olukorra, kus kodanik enam ei tea, kes ja mida tema kohta teab. Kui inimene ei või olla kindel, et iga tema liigutust ei jälgita, püüab ta endale võimalikult vähe tähelepanu tõmmata ehk olla passiivne. Sellises situatsioonis puuduks võimalus vabaks eneseteostuseks ning arenguks.¹⁶³ Seega on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse keskseks faktoriks isikuga seonduvad andmed, täpsemalt ülevaade nende käibest.¹⁶⁴ Kontseptsiooni eesmärgi aga sõnastas kohus negatiivselt, nähes sellena sallimatust ühiskonnakorralduse ja õiguskorra vastu, kus isikul ei ole võimalik teada, kes,

---

¹⁵⁶ Ernits, M., *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne*, Tallinn, Juura, 2003, lk 160-161. Vt ka Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*, lk 98 jj.

¹⁵⁷ Burkert, H., *Privacy – Data Protection: A German/European Perspective*. Burkert väidab, et Regensburgi Ülikoolilt 1971. aastal tellitud riikliku andmekaitseaduse struktuuri ekspertiisi tulemusena valmis teos, mille aluseks on suuresti võetud Ühendriikide klassikute Westini ja Milleri varasemaid teoseid ja milles esmakordselt mainiti mõistet “informatsiooniline enesemääratlemine”. Nancy E. Muenchinger aga väidab, et terminil pole suurt sisulist vahet Westini kasutatud mõistega “informatsiooniline privaatsus”. Vt Muenchinger, N. E., *Information Privacy Regulation: The EU Model and the French Model*.

¹⁵⁸ *BVerfG (supra 1)*, RN 112.

¹⁵⁹ Vt *supra note 3*.

¹⁶⁰ Vt *supra note 4*.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Ibid.*, RN 153-154. Vt ka Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, lk 33-34.

¹⁶³ Michael, J., *Privacy and Human Rights*, lk 4.

¹⁶⁴ *BVerfG (supra 1)*, äärenumber 152. Kohtuotsuses käsitletakse sellistena andmeid, mis annavad teavet kindla või kindlakstehtava isiku isiklikke või (*sachliche*) asjaoludest.

mida, millal ja millisel (*Gelegenheit*) tema kohta teab.¹⁶⁵ Ehkki otsuses ei ole erilist tähelepanu pööratud eraõiguslikele andmetöötlussuhetele, on sellest tuletatav termini „ühiskond” tõlgendamine nii riigi kui eraõiguslike isikute kontekstis.

Privaatsusõiguste ja Saksa õigusest tulenevate privaatsustagatiste olemust lähemalt uurinud Tartu Ülikooli diplomand M. Leis on Saksa *Volkszählungs-Urteil*’ist välja toonud põhiõigusliku informatsioonilise enesemääratlemise dogmaatika kolm eeldust:

- 1) modernse informatsioonitehnoloogia tingimuste seas pole enam „tähtsusetut” infot;
- 2) privaatsuse puhul ei tohi lähtuda sotsiaalselt isoleeritud indiviidi omadusest, vaid privaatsusest tuleb mõelda kui üksikonnaga suhtlemise omadusest ja
- 3) põhiseaduslikult kaitstava ala tuuma antropoloogilist konstanti ei tohi kindlaks määrata, selle määratlemisel peaks lähtuma põhiõiguste kandja isikust.¹⁶⁶

Isiku kontroll tema kohta käivate andmete kasutamise üle ei ole absoluutne: Ollila leiab, et selline kontrolliõigus peab arvestama sotsiaalset realiteeti ja indiviidi ja ühiskonna suhteid.¹⁶⁷

Algselt materialiseerus informatsioonilise enesemääratlemise õigus eeskätt andmekaitseaduste kaudu.¹⁶⁸ Andmekaitseõigus omakorda on üldlevinud arusaama kohaselt välja kasvanud privaatsusõigusest. Privaatsusõigusele vastandub üldtunnustatud õigus sõnavabadusele, mille osaks on informatsioonivabadus. Rahvusvahelis-õiguslikult kuuluvad nii privaatsusõigus(ed)¹⁶⁹, kui ka sõnavabadus mitmete instrumentide kaitsealasse: 1948. aastal vastu võetud ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsioonis kaitsevad kõnealuseid õigusi ja vabadusi artiklid 12 ja 19, Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsioonis vastavalt artiklid 8 ja 10 ning 1976. aastal jõustunud ÜRO Tsiviil- ja Poliitiliste Õiguste Paktis artiklid 17 ja 19.

Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse üldise raami moodustavad Euroopa õiguse kontekstis seega kaks põhiõigust – üksikisiku¹⁷⁰ privaatsusõigus ja kaksikõigusena

---

¹⁶⁵ *Ibid*, RN 154

¹⁶⁶ Leis, M., *Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse*, lk 49 - 50.

¹⁶⁷ Ollila R., *Freedom of Speech and Protection of Privacy in Convergence of Electronic Communications*, Acta Universitatis Lapponiensis, Rovaniemi, 2001, lk. 187.

¹⁶⁸ Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*, lk 98.

¹⁶⁹ Õigus privaatsusele hõlmab EIÕK artikli 8 kohaselt nelja iseseisvat õigust: need on õigus era- ja perekonnaelu ning kodu ja korrespondentsi puutumatusel.

¹⁷⁰ Käesoleva töö raames käsitletakse privaatsusõigust valdavalt füüsilisele isikule tagatud õigusena. Samas laienevad põhiseaduses loetletud õigused, vabadused ja kohustused PS § 9 kohaselt ka juriidilistele isikutele, kuivõrd see on koosõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega.

vaadeldavad indiviidi väljendus- ja informatsioonivabadus¹⁷¹, mis on viimase viiekümne aasta jooksul jõudsasti arenenud.

Veelgi täpsemalt võib öelda, et infoprivaatsuse raami moodustavad nende põhiõiguste teatud aspektid¹⁷². Kaasaja kontekstis võib tinglikult rääkida neljast põhiõigusest, kuivõrd nt Euroopa Liidu Põhiõiguste Hartas käsitletakse ka iseseisva vabadusena ka isiku õigust teda puudutavate andmete kaitsele.¹⁷³ (Vt ka joonis 1.3.)

ARTIKKEL 7

PRIVAATSUS

ARTIKKEL 11

VÄLJENDUS- JA INFORMATSIOONIVABADUS

ARTIKKEL 8

ISIKUANDMETE KAITSE

Joonis 1.3 Informatsioonilise enesemääratlemise õigus EL põhiõiguste harta raames

Teabeõiguste dualistlik iseloom peitubki privaatsuse olemuse ja infovabaduse vältimatu kooseksisteerimise paradoksis. Ühest küljest on eesmärk kaitsta üksikisikut, tema eraelu ning tema kohta käiva teabe avalikuks tulekut. Teisalt aga nõuab demokraatlik ühiskonnakorraldus maksimaalset informatsioonivabadust ning teabe kättesaadavust igaühele. Vaatamata isikuandmete kaitse ning informatsioonivabaduse vastandlikkusele, käsitletakse neid siiski ühe fenomeni kahe (sageli lausa vastandlikuna mõjuva) poolena.¹⁷⁴

Teabeõiguste „kahepoolsust” on oma diplomitöös käsitlenud ka T. Ilus, kes märgib esmalt viitega Ungari andmekaitsevolinikule, et “privaatsus on teatud liberaalpoliitiline ning filosoofiline kategooria; inimõigus, mille suhtes ühiskonnal ja riigil enamasti puudub

¹⁷¹ Otsetõlge EIÕK artikli 10 pealkirjast (*freedom of expression*). Ehkki Eesti põhiseadus kasutab terminit ‘sõnavabadus’, tuleb õigust levitada informatsiooni käsitleda laiemalt, kuna nii EIÕK artikkel 10, kui põhiseaduse § 45 näevad ette teabe levitamist sõnas, trükis, pildis või muul viisil.

¹⁷² Andmekaitseõigust võib pidada EIÕK artiklis 8 sisalduva eraelu puutumatus arenduseks, sellele vastandub aga eeskätt informatsioonivabadus eneseväljendusõiguse ühe osana.

¹⁷³ Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 364, 18/12/2000, lk 1-22, art. 7-8. Samas on nt hartas nimetatud väljendus- ja informatsioonivabaduse ulatus piiratud Euroopa Liidu lepingu artikliga 255 (vt lähemalt harta seletuskiri, veebis: http://www.europarl.eu.int/charter/pdf/04473_en.pdf (viimati vaadatud 11.10.03)).

¹⁷⁴ Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*.

prioriteet”¹⁷⁵, jätkates:”Privaatsusele on aga omistatud ka teine tähendus, n-ö lisaväärtus, mis annab demokraatlikus ühiskonnas veel ühe põhjuse üksikisiku privaatsust kaitsta. Nimelt on privaatsusel ka oma sotsiaalne tähendus, sest see soodustab üksikisiku osalust laiemal kogukonna poliitilises elus”¹⁷⁶, ning jõuab järeldusele, et „privaatsuse kaitsmine on tähtis esiteks selleks, et võimaldada inimesel omaette olemist, ning teiseks selleks, et võimaldada tal osaleda kollektiivses sotsiaalses ja poliitilises elus, mis on iseloomulik demokraatlikule ühiskonnale.”

Vaadeldes informatsioonilist enesemääratlemisõigust vastanduvate põhiõiguste kaalumise tulemusena määratletava nähtusena, näib selle õiguslik raamistik küll piiritletud, kuid jätab nii õigusteadlastele kui seadusandjaile märkimisväärse tegevus- ja tõlgendusvabaduse. Kui avalik-õiguslike suhete regulatsioon on lähtuvalt elulistest asjaoludest järk-järgult täienenud, siis eraõiguslike suhete ammendav siseriiklik reguleerimine andmetöötlussuhete avalik-õiguslikku mudelit järgides ei ole ilmselt võimalik.

1.5.1. Informatsioonilise enesemääratlemise mõiste tänases kontekstis

Isiku õigus otsustada. Lähtuvalt BVerfG otsusest seisneb isiku õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele õiguses ise otsustada, mis tingimustel ja ulatuses tema eraelusse puutuvaid asjaolusid avalikustatakse.¹⁷⁷ Konstitutsioonikohus ei defineeri sellise otsustusõiguse sisu lähemalt, kuid soovib avarat tõlgendamist. Ehkki BVerfG lahend on suunatud avaliku teostamisele andmetöötluse raames, võib sellest välja lugeda laiemat muret: „kellel puudub piisav ülevaade sellest, mida tema suhtluspartner tema kohta teab, see võib oma tegevus- ja planeerimisvabaduses märkimisväärselt piiratud olla”.¹⁷⁸ Mõistetavatel põhjustel ei lasku kohtunikud arutellu teemal, millise on isiku otsustusõiguse eraõiguslikud piirid. Nende tänase ulatuse mõtestamiseks on aga sobiv viidata Eesti värske isikuandmete kaitse seaduse § 12 lg 1: Nõusolek isikuandmete töötlemiseks on selge ja teadlik andmesubjekti tahteavaldus, millega andmesubjekt lubab oma isikuandmeid töödelda. § 12 lg 4 kohaselt kohaldatakse nõusoleku suhtes täiendavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduses¹⁷⁹ tahteavalduse kohta sätestatud.

---

¹⁷⁵ Raab, C. D., *Information Rights in Hungary: Observations on Experience*, The Door onto the Other Side, 2001, lk 199–200.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ BVerfG, *supra* 1, RN 152.

¹⁷⁸ *Ibid.*, RN 154.

¹⁷⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216.

Seega peaks isikul olema praktiliselt piiramatut vabadust otsustada, millistel tingimustel (nt tasuta või tasu eest) oma isikuandmete kasutamist lubada. Tahteavalduse kohustuslikku vormi seadusest ei tulene ning kooskõlas TsÜS §-ga 68 tuleb asuda seisukohale, et Tahteavalduse võib teha mis tahes viisil, et see võib olla otsene või kaudne. Seega loetakse vaikimist või tegevusetust tahteavalduseks üksnes juhul, kui vaikimise või tegevusetuse lugemine tahteavalduseks tuleneb seadusest, isikute kokkuleppes või nendevahelisest praktikast.

Avalikustamine. BGH ei avanud konkreetselt ka „avalikustamise” mõistet informatsioonilise enesemääratlemise kontekstis, mainides üksnes, et „piiramatut isikuandmete kogumine, salvestamine, edastamine ja kasutamine ei ole lubatud.”¹⁸⁰ 95/46/EÜ kohaselt ei piirata isikuandmete kasutamist isiklikul otstarbel¹⁸¹, st kui seda teeb kui seda teeb füüsiline isik isiklikel või kodustel eesmärkidel.

Isikuandmete veebi vahendusel kättesaadavaks tegemist loetakse kaasaegse kohtupraktika kohaselt avalikustamiseks, nagu ka andmete avaldamist kolmandatele isikutele andmesubjekti nõusolekuta.¹⁸² Seega peaks informatsioonilise enesemääratlemise õigus olema realiseeritav nii riigi, eraõiguslike juriidiliste isikute, kui ka teiste füüsiliste isikute suhtes, eeldusel, et andmeid ei töödelda kodustel ega isiklikel eesmärkidel.

1.6. Isikuandmete kaitse ulatus Euroopa Liidu ja liikmesriikide õiguses *de lege lata*

Euroopa Liidu andmekaitse direktiivi asuti ette valmistama eelkõige seetõttu, et nii Euroopa Nõukogu konventsioon kui ka OECD soovitused jätsid riikidele suhteliselt vabad käed ning sellest tulenes nende aktide väga ebahühtlane rakendamine siseriiklikus õiguses. Euroopa Liidu sekkumist oma liikmesriikide andmekaitse regulatsiooni mõjutas „/.../ otsus kujuneda majanduslikust ühendusest poliitiliseks, mis tõi päevakorda ka privaatsuse kaitse küsimused”.¹⁸³

---

¹⁸⁰ BverfG, *supra* 1, RN 154.

¹⁸¹ 95/46/EÜ art. 3 lg 2.

¹⁸² Vt nt ECJ C-101/01 (*Lindqvist case*), 06. 11. 2003: „[t]he act of referring, on an internet page, to various persons and identifying them by name or other means such as their telephone number or work and hobby details, comes within article 3(1) of the directive.” Samas on kohus asunud huvitavale seisukohale, et „[t]here was no „transfer to a third country” within article 25 where an individual in a member state loaded personal data onto an internet page which was stored on an internet site on which the page could be consulted and which was hosted by a natural or legal person established in that or another member state, thereby making data accessible to anyone who connected to the internet, including people in a third country.” (Viidatud <http://www.lawreports.co.uk/ecjnovd.0.1.htm>(viimati vaadatud 15.02.04).

¹⁸³ Cate, F.H., *Privacy in the information age*, lk 35–36.

Euroopa Komisjon tuli andmekaitse direktiivi eelnõuga avalikkuse ette 1990. aastal, mil Euroopa Liidu mitmete prioriteetvaldkondade (viisavabadus, ühisturg) arengu tagamiseks oli vajalik ühtse andmekaitse standardi kehtestamine ja Euroopa Nõukogu konventsiooni kitsaskohtade ületamine. Direktiivi eesmärgi sõnastab selle artikkel 1: "Vastavalt käesolevale direktiivile kaitsevad liikmesriigid isikuandmete töötlemisel füüsiliste isikute põhiõigusi ja -vabadusi ning eelkõige nende õigust eraelu puutumatusel. Liikmesriigid ei piira ega keela isikuandmete vaba liikumist liikmesriikide vahel põhjustel, mis on seotud lõikes 1 sätestatud kaitsega." Sisuliselt on direktiiv seega suunatud isiku privaatsusõiguste kaitsele tasakaalustatult siseturu huvidega.

Isikuandmete kaitset sätestavate õigusaktide kohaldamisala määratlemisel on olulised isikuandmete, nende töötlemise ja töötleja mõiste. Et instrumendid kohalduks, eeldatakse, et toimub isikuandmete töötlemine ning et töötleja vastab direktiivis ja seaduses esitatud kriteeriumidele. Euroopa Liidus reguleerib isikuandmete kaitset 1995. aastal vastu võetud direktiiv 95/46/EC. Arvutipõhise kommunikatsiooni vajadusi silmas pidades on koostatud direktiiv 2002/58/EC. Ühest hiljutisest lahendist nähtub, et Euroopa Liidu Kohus peab isikuandmete kaitse direktiivi mitmeid sätteid otsekohaldatavaks.¹⁸⁴

1.6.1. Isikuandmete mõiste kehtivas õiguses

Esimeses otseselt isikuandmete kaitset reguleerivas siduvas rahvusvahelises instrumendis määratletakse isikuandmetena mis tahes informatsiooni tuvastatud või tuvastatava isiku kohta.¹⁸⁵ Direktiivi 95/46 kohaselt on isikuandmeteks igasugune teave tuvastatud või tuvastatava *füüsilise* isiku kohta. Direktiivist nähtuvalt on tuvastatav isik, keda saab otseselt või kaudselt identifitseerida, eelkõige isikukoodi või ühe või mitme tema füüsilisele, füsioloogilisele, vaimsele, majanduslikule, kultuurilisele või sotsiaalsele identsusele omase joone põhjal.¹⁸⁶

Mõiste loob direktiivile ja selle aluselt kehtestatud instrumentidele avara kohaldamisala mis tahes andmete üle, mida on võimalik seostada füüsilise isikuga. Direktiivist nähtuvalt pole isiku tuvastatavus päris põhjata kontseptsioon: selle preambulist nähtuvalt peetakse isikut tuvastatavaks nende vahendite ja võimaluste piires, mida andmete töötleja või kolmandad

---

¹⁸⁴ Case C-465/00, 20. 05. 2003 lõik 101: "Articles 6(1)(c) and 7(c) and (e) of Directive 95/46 are directly applicable, in that they may be relied on by an individual before the national courts to oust the application of rules of national law which are contrary to those provisions."

¹⁸⁵ ETS 108, artikkel 2 a.

¹⁸⁶ 95/46/EC art 2 a.

isikud andmesubjekti tuvastamiseks mõistlikult võiksid kasutada.¹⁸⁷ Samas on ka kasutatavad meetodid ja vahendid ajas muutuv nähtus, mistõttu nende koosseis vajab iseseisvat määratlemist.

Võimalus viia arvutites töödeldav informatsioon kokku konkreetse isikuga sõltub tegelikkuses mitmetest asjaoludest – näiteks seostaja võimekusest ja eelteadmistest, tema kasutuses olevatest tehnilistest vahenditest, sidusandmete kättesaadavusest jms. Näiteks on internetiteenuse pakkujal enamasti võimalik talle kättesaadavate tehniliste vahendite abil tuvastada arvuti kasutaja, täpsemalt kasutatav arvuti. Jälgitava arvuti vahendusel sooritatud toimingute jälgimine on lihtsam juhul, kui kasutajal on staatiline IP-aadress ning võimalik, ent märksa keerulisem, kui kasutaja IP-aadress on dünaamiline ehk vahetuv. Samas ei ole teenusepakkujale teada olevate andmete põhjal võimalik alati üheselt tuvastada, kes oli konkreetne arvuti kasutaja. Inimesel, kellele on teada faktid selle kohta, millist arvutit ja millistel kellaegadel kasutati, ja kellel on juurdepääs teistele andmetele, mis näiteks fikseerisid isikute hoonesse sisenemise ja sealt lahkumise kellaajad, võib olla märksa lihtsam luua seost tegeliku kasutaja ehk füüsilise isiku ja kasutatud arvuti vahel.

Direktiivist tulenevalt on termini 'isikuandmed' tõlgendus avar. Dokumendist nähtub, et tuvastamiseks, kas andmed on seostatavad konkreetse isikuga, tuleb 'arvesse võtta kõiki andmete töötlejale või kolmandatele isikutele mõistlikult kättesaadavaid vahendeid'.¹⁸⁸ Dammann ja Simitis märgivad kommentaarides instrumendi tekstile, et mõiste hõlmab kõiki isiku kohta käivaid andmeid, sealhulgas majanduslikku, ärilist jms informatsiooni, seega mitte üksnes eraelulise iseloomuga andmeid.¹⁸⁹ Bygrave möönab, et direktiiv katab ka andmed, mida saab isikuga seostada abiandmete (*auxiliary data*) abil.¹⁹⁰

Liikmesriikide seadused ei erine isikuandmete lahtimõtestamisel direktiivist kuigi palju: näiteks sätestatakse Soome Vabariigi Isikuandmete seaduses, et isikuandmed on mis tahes informatsioon füüsilise isiku ja tema isiklike omaduste ja asjaolude kohta, kui need võimaldavad tuvastada isikut ja/või tema perekonna- või leibkonnaliikmeid.¹⁹¹ Itaalias käsitletakse isikuandmetena koguni mis tahes informatsiooni füüsilise või juriidilise isiku, üksuse või assotsiatsiooni kohta, mis on tuvastatud või tuvastatav otseselt või kaudselt, seoses

---

¹⁸⁷ 95/46/EC sissejuhatav märkus 26 (Vt ka viide 186).

¹⁸⁸ Direktiiv, sissejuhatav märkus 26: kaitsmise põhimõtteid tuleb kohaldada igasuguse tuvastatud või tuvastatava isiku kohta käiva teabe suhtes; isiku tuvastatavuse kindlakstegemisel tuleb arvesse võtta kõiki vahendeid, mida volitatud töötleja või keegi muu võib andmesubjekti tuvastamiseks tõenäoliselt kasutada.

¹⁸⁹ Simitis, S., *Revisiting Sensitive Data*, lk 921 jj.

¹⁹⁰ Bygrave, L. A., *Data Protection Law: Approaching Its Rationale, Logic and Limits*, The Hague/London/New York: Kluwer Law International, 2002, lk 212.

¹⁹¹ Finnish Personal Data Act (523/1999), veebis <http://www.tietosuoja.fi/uploads/hopxtvf.HTM> (viimati vaadatud 02.02.04). (Järgnevalt Finnish Data Protection Act).

muude andmete, sealhulgas isikukoodiga.¹⁹² Jones on seisukohal, et Suurbritannias hõlmab termin 'isikuandmed' (andmed identifitseeritava elus indiviidi kohta) ka isiklike fotosid.¹⁹³

Direktiivis ei eristata andmeid lähtuvalt sellest, milliste suhete raames nende töötlemine toimub. Seetõttu tuleks direktiivis sätestatud õigused tagada andmesubjektidele nii era-kui avalik-õiguslikes andmetöötlussuhetes.

Eesti õigusruumis defineerib isikuandmeid IAKS § 4: Isikuandmed on andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, mis väljendavad selle isiku füüsilisi, psüühilisi, füsioloogilisi, majanduslikke, kultuurilisi või sotsiaalseid omadusi, suhteid ja kuuluvust.¹⁹⁴

Nagu eelnevast nähtub, on mõiste lai nii konventsiooni, direktiivi, kui ka siseriikliku õiguse kontekstis. Tuleks nõustuda Kureri järeldusega, et avar kontseptsioon sunnib eeldama, et andmed on 'isiklikud' kuni pole võimalik selgelt näha, et andmeid ei ole võimalik isikuga seostada.¹⁹⁵

1.6.2. Töötlemise mõiste kehtivas õiguses

Direktiivi 95/46 artikli 2 b) kohaselt loetakse isikuandmete töötlemiseks iga isikuandmetega tehtav toiming või toimingute kogum, olenemata sellest, kas see on automatiseeritud või mitte, näiteks kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, kohandamine või muutmine, väljavõtete tegemine, päringu teostamine, kasutamine, üleandmine, levitamine või muul moel avaldamine, ühitamine või ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine. Tegemist on avatud loeteluga, mistõttu ka töötlemise mõiste võimaldab avarat tõlgendamist.

Ka töötlemise lahtimõtestamisel ei erine liikmesriikide õigus direktiivis sätestatud kuigi palju ning enamikes siseriiklikes seadustes esitatakse võimalike toimingute loetelu mitteammendavana: näiteks Soome seaduses tähistab töötlemine isikuandmete kogumist, salvestamist, korrastamist, kasutamist, üleandmist, avaldamist, säilitamist, manipuleerimist, kombineerimist, kaitset, kustutamist ja hävitamist ning muid andmetele suunatud

---

¹⁹² *Italian Data Protection Act with the name: LEGGE 31 dicembre 1996, n. 675. - Tutela delle persone e di altri soggetti rispetto al trattamento dei dati personali, Supplemento ordinario alla "Gazzetta Ufficiale" n. 5 dell'8 gennaio 1997, veebis <http://elj.warwick.ac.uk/jilt/dp/material/1675-eng.htm> (viimati vaadatud 02.02.04).*

¹⁹³ UK Law on the protection of individuals and other subjects with regard to the processing of personal data, as available <http://elj.warwick.ac.uk/jilt/dp/material/1675-eng.htm> (viimati vaadatud 01.02.04). (Järgnevalt UK Data Protection Act).

¹⁹⁴ IAKS § 4 lg 1.

¹⁹⁵ Kurer, C., *European Data Privacy Law and Online Business*, Oxford University Press, 2002, lk 51.

meetmeid.¹⁹⁶ Taanis on töötlemine iga isikuandmetega automaatsete või mitteautomaatsete vahendite abil teostatav operatsioon või operatsioonide kogum¹⁹⁷ ning Suurbritannias tähistab isikuandmete töötlemine andmete saamist, salvestamist või hoidmist või sellega tehtavaid toiminguid, sealhulgas a) andmete või informatsiooni korraldamist, kohandamist või muutmist, b) selle hankimist või kasutamist (*consultation and use*), c) andmete või informatsiooni avalikustamist selle edastamise, avaldamise või muul viisil kättesaadavaks tegemise teel, või d) informatsiooni või andmete võõrandamist, kombineerimist, sellele juurdepääsu tõkestamist, selle kustutamist või hävitamist.¹⁹⁸

Eesti isikuandmete kaitse seaduse § 5 mõistab isikuandmete töötlemisena iga isikuandmetega tehtavat toimingut, sealhulgas isikuandmete kogumist, salvestamist, korrastamist, säilitamist, muutmist, juurdepääsu võimaldamist, päringute teostamist, väljavõtete tegemist, kasutamist edastamist, riskasutamist, ühendamist, sulgemist, kustutamist või hävitamist või mitut eeltoodud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist või kasutatavatest vahenditest.

Ka töötlemise mõiste ei sõltu suhete iseloomust, mistõttu võib taas järeldada, et direktiivi tagatised kehtivad muutumatult nii era- kui avalike suhete raames andmete töötlemisele.

1.6.3. Töötleja mõiste kehtivas õiguses

Direktiivi kohaselt jaotatakse isikuandmetega toiminguid teostavad subjektid kahte kategooriasse: *vastutav töötleja* on füüsiline või juriidiline isik, riigiasutus, esindused või mõni muu organ, kes määrab üksi või koos teistega kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid.¹⁹⁹

Volitatud töötleja töötleb isikuandmeid vastutava töötleja nimel²⁰⁰, näiteks juhul, kui andmetest huvitatud isik ostab andmetööstuse sisse mõnelt teiselt ettevõttelt. Volitatud töötleja puhul ei ole nõutav, et ta omaks 'kontrolli' töötlemise eesmärkide ja viiside üle ning ta esindab andmetega toimingute tegemisel vastutava töötleja huve.

Sisuliselt on direktiivi mõttes isikuandmete töötlemisega tegu iga indiviidi kohta käiva andmeühikuga mis tahes toimingute tegemisel, kui toimingut ei tee andmesubjekt ise.

---

¹⁹⁶ Finnish Data Protection Act.

¹⁹⁷ Denmark, Act No. 429 of 31 May 2000 On Processing of Personal Data. <http://www.datatilsynet.dk/attachments/20001061548/eng1.htm> (viimati vaadatud 02.02.04)

¹⁹⁸ UK Data Protection Act.

¹⁹⁹ 95/46/EC artikkel 2 d).

²⁰⁰ 95/46/EC artikkel 2 e).

1.6.4. Direktiivi kohaldamisala piirid

Direktiiv ei kohaldu andmetöötlusele, mis toimub sellise tegevuse käigus, mis jääb väljapoole ühenduse õigust, nagu näiteks Euroopa Liidu lepingu V ja VI jaotises osutatud tegevused. Direktiivi kohaldamisalast jäävad välja ka toimingud isikuandmetega avaliku korra, riigikaitse, riigi julgeoleku (sealhulgas riigi majanduslik heaolu, kui töötlemine on seotud riigi julgeoleku küsimustega) ja riigi toimingutega kriminaalõiguse valdkonnas, kuivõrd nimetatud valdkonnad ei ole EL õigusega reguleeritud.

Teise erandi teeb direktiivi artikkel 3 (2) töötlemisjuhtude suhtes, mida teostab füüsiline isik isiklikel või kodustel eesmärkidel. Ka Eesti seadusest tulenevalt „Lähtudes üleüldiselt omaksvõetud põhimõttest (ka Euroopa Liidus) ei reguleerita isikuandmete kaitse valdkonnas füüsiliste isikute poolt isikuandmete töötlemist, kui see toimub isiklikul otstarbel (§ 2 lg 2 p 1), näiteks kirjavahetus ja aadresside loetelu.”²⁰¹

1.7. Andmekaitseõiguse probleemid infoühiskonnas

Andmekaitseõiguse kontseptsioon on viimaste kümnendite vältel jõudsasti avardunud ning selle tänase eesmärgina võib näha kõrvuti indiviidi kaitsega ka infoühiskonna kui terviku huvide peegeldust. Iseäranis avaldub seesugune lähenemine Põhjamaade andmekaitseõiguses, kus andmekaitseõigust nähakse ühiskonna õigus- ja poliitiliste põhimõtete lahutamatu osana, mis sellisena peab tasakaalustama üksikisikute ning ühiskonna huvid.²⁰²

Infoühiskond. Eesti seadusandja on seisukohal, et „Infoühiskond on kõikehõlmav mõiste, mis haarab kogu sotsiaalset reaalsust, milles me elame. Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia revolutsioon on muutnud ja muudab meie tänast maailma tunduvalt, kuigi paljusid eesolevaid ümberkorraldusi me veel täielikult ei hooma.”²⁰³ Antud töö teise osa valguses on autori arvates õnnestunud direktiivis 2002/58/EÜ esitatud seisukoht: Infoühiskonna arengut iseloomustab uute elektrooniliste sideteenuste kasutuselevõtmine.²⁰⁴

---

²⁰¹ IAKS seletuskiri, koopia autori erakogus.

²⁰² Blume, P., *Nordic Data Protection*, Kauppakaari Oyj, Helsinki, 2001, lk 1. Blume rõhutab, et Põhjamaade andmekaitseõiguses on EL andmekaitse direktiivi siseriiklikku õigusesse inkorporeerimisel arvestatud kohalikke õigustraditsioone ning et vastav, algselt põhjamaaine lähenemine, on mõjutanud andmekaitseõiguse kujundamist teisteski Euroopa riikides.

²⁰³ Eesti infopoliitika põhialused, RKo RT I 1998, 47, 700, punkt 4.

²⁰⁴ 2002/58/EC sissejuhataav märkus 5.

Infoühiskonna üks kaalukas huvi on mõistetavalt info vaba levik ja sellele juurdepääsu võimaldamine. Kui avalikus sektoris on seesugust arengut kajastatud avaliku teabe kättesaadavust reguleerivates seadustes, siis eraõiguslikesse andmetöötlussuhetesse *„right to access”* doktriin üks-üheselt ei sobi: sama dilemma ees on ka autorid.²⁰⁵

Avardunud on ka nende isikute ring, keda ühiskond seadusandja vahendusel isiku põhiõiguste ning neile tuginevalt ka andmekaitseõiguslike tagatiste eest vastutavaks peab – ka Eesti uue seaduse seletuskirjast nähtub, et akti ulatus on laiem, hõlmates tegevust nii avalikõiguslikus kui eraõiguslikus sfääris. Automatiseeritud andmetöötluste võimaluste avardumine on järk-järgult tinginud vajaduse lisada kohustatud subjektide hulka kõrvuti riigi ja avaliku võimu kandjatega ka juriidilised isikud ning teised üksikisikud ning laiendada seaduse kohaldamisala nii automatiseeritud, kui automatiseerimata andmetöötlusele, jättes võimalused termini „automatiseeritud” tõlgendamiseks uute tehnoloogiate valguses.²⁰⁶

Vaidluse all on ka juriidilise isiku õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele: kui enamik autoreid käsitlevad teemat üksnes füüsiliste isikute kontekstis, siis nt Lodde on seisukohal, et vastav õigus peaks olema tagatud ka juriidilistele isikutele.²⁰⁷ Samale seisukohale asuvad EIÕK valguses ka Kerrigan ja Plowden.²⁰⁸

Enam kui sada aastat pärast Warreni ja Brandeisi mõttearendust peetakse privaatsusõiguse olemuse ja sisu üle tehnoloogia arengu valguses taas kord elavat diskussiooni. Westini, Milleri, Wacksi ja teiste klassikute käsitlustele tuginedes arutlevad kaasaegsed autorid privaatsuse tänaste piiride ja kontseptsiooni üle ning kõrvutavad erinevate ühiskondade arusaama sellest, millises ulatuses isiku üksiolemist väärtustada ja tagada. Diskussiooni kütavad inimõiguslased, kelle hinnangul on isiku privaatsfäär automatiseeritud andmetöötluste

---

²⁰⁵ Juurdepääsuõigustest ja infovabaduse ning autoriõiguste dilemmast kirjutab lähemalt nt Heide, T., *Copyright in the E.U. and United States: What „Access Right”?*, European Intellectual Property Review, Volume 17, Issue 10, 2000, lk 469- 477.

²⁰⁶ Võrreldes kehtiva IAKS regulatsiooniga ei ole IAKS-i kohaldamisala enam piiratud tingimustega, mille kohaselt IAKS kuuluks rakendamisele isikuandmete a) täielikult või osaliselt automatiseeritud töötlemisel; b) mitteautomatiseeritud töötlemisel, kui kasutatavad isikuandmed võetakse isikuandmete korrastatud kogumist või on ette nähtud kasutatavate andmete kandmine isikuandmete korrastatud kogumisse. Võttes arvesse, et rõhuv osa andmetöötlustest toimub Eestis arvutite abil digitaalkujul, on isikuandmete piisava kaitse seisukohalt oluline, et ühtsed nõuded kehtiksid igasugusele isikuandmete töötlusele, eeskätt aga töötlemisele digitaalsel kujul. Eristusel, et isikuandmete töötlemine oleks osaliselt või täielikult automatiseeritud või isikuandmed võetakse korrastatud andmekogumist või kantakse korrastatud kogumisse ei oma tänapäeval sisulist efekti, kuivõrd nüüdisaja arvutite võimsuse puhul on ka mahukates ja nn korrastamatutes andmekogumites andmete süstematiseerimine ning soovitatavate andmete leidmine hõlpsasti teostatav, IAKS seletuskiri.

²⁰⁷ Lodde, S., *Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat*, 175.

²⁰⁸ Kerrigan, K., Plowden, P., *Corporate Interests and the Privacy Bandwagon*, Communications Technology Law, Volume 11, Number 3, October 2002, lk 177-192.

tingimustes mitte üksnes ohtu sattunud, vaid kohati sootuks kadunud.²⁰⁹ Samas möönab Walters, et privaatsuse inimõiguslik staatus tuleneb eelkõige selle *prima facie* seosest inimautonomia ja –väärikusega, ent sügavam filosoofiline põhjendus privaatsuse kaitsmiseks inimõiguste tasandil puudub.²¹⁰ Bergkamp on veelgi radikaalsem, leides, et privaatsusõiguse paigutamine fundamentaalsete õiguste gammasse üksnes kahandab selle mõiste ning ühtlasi kogu inimõiguste paketi väärtust.²¹¹

1.8. Isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele infovabadusest tulenevad piirangud

Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooni kontekstis on infovabadust peetud õiguslikult tagamist väärt hüveks, nagu ka isiku privaatsfääri. Ometi on ka infovabadus omandanud kaasaegse infotöötlaste võimaluste juures sootuks uued mõõtmed, mis avaldavad mõju ka andmekaitse, sealhulgas isikuandmete kaitse võimalustele ja nõuetele.

Miks see nii on, selgub, kui vaadelda lähemalt infoühiskonna karakteristikuid: infotehnoloogia areng viimaste aastakümnete jooksul on kaasa toonud kõigi kokkupuute kõigega: ülevaade toimunud sündmustest jõuab mis tahes maailma punkti minutitega ning e-kiri Kanadast Jaapanisse sekunditega. Referaadi kirjutamiseks materjali otsimiseks ei ole enamasti vaja raamatukokku minna – kes tunneb kübermaterjalide otsimise saladusi, leiab vajaliku kiiresti. Isabelle Vinson märgib, et „infotehnoloogia, eriti Internet ja veeb, võib muuta maailma ja inimsuhteid, ning küberruum, milles uued suhted aset leiavad, muudab meie arusaama ruumist ja ajast, meie esinemisviisidest ja keeltest“.²¹² Ehkki nt e-kaubanduse õitseag arvatakse seoses turvameetmete arenguga alles ees olevat, usaldab uut suhtlus- ja teabekanalit enam kui 30 % inimkonnast. Arvestades, et vähemalt neljandikku maailma ligi kahesajast riigist pole internet veel jõudnud, on see äärmiselt kaalukas statistika. Winkler märgib, et isegi „õiguslikud kommunikatsiooniteed on üha vähem kehaliselt tajutavad liiklusteed. Neid asendavad telegraaf, telefon, raadio ja televisioon, nagu ka arvutid“.²¹³

---

²⁰⁹ Vt nt Bainbridge, D., Pearce, G., *Tilting at Windmills – Has the New Data Protection Law Failed to Make a Significant Contribution to Rights of Privacy*, Journal on Information Law and Technology, 2000, Issue 2. Veebis: <http://elj.warwick.ac.uk/jilt/00-2/bainbridge.html> (viimati vaadatud 02.02.04).

²¹⁰ Walters, G. J., *Privacy and Security: An Ethical Analysis*, Computers and Society, No.6, 2001, lk 8-23.

²¹¹ Bergkamp, L., *EU Data Protection Policy*, lk 31-47.

²¹² Vinson, I., *Heritage and cyberculture: what cultural content for what cyberculture?*, World Culture Report. UNESCO Publishing, 1998, lk 237.

²¹³ Winkler, G., *Raum und Recht*, Wien: Springer-Verlag, 1999, lk 29 jj. lk 71.

Esmasel vaatlusel on tegemist vastassuunaliste õigustega: kui privaatsusõigus isikuandmete töötlemise kontekstis peaks tagama indiviidile võimalikult ulatusliku kaitse tema kohta käivate andmete avalikkusele teatavaks saamise eest, siis infovabadusest tuleneb ühiskonna õigus oma liikmete kohta võimalikult palju teada. Kuigi mõned autorid on infovabaduse taandanud vaid avaliku sektori teabe kättesaadavusele, on ka selle õiguse piirid nihkunud ulatuses, mis annab põhjust andmekaitseõiguse põhimõtete kriitiliseks analüüsiks.

Konflikti isikuandmete kaitse ja infovabaduse aitab illustreerida kahe õigusvaldkonna eesmärkide kõrvutamine: kui andmekaitse eesmärgiks võib enamike Euroopa riikide andmekaitsealaste seaduste eesmärkide võrdluse tulemusena üldiselt pidada isiku informatsioonilise privaatsuse kaitset²¹⁴, siis infovabaduse alased seadused näevad oma eesmärgina tagada igaihe õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni²¹⁵. Võrdlemisi huvitav on eesmärgi sõnastus Ungari andmekaitseseaduses, mille sihiks on tagada igaihele õigus teostada kontrolli enda kohta käivate andmete üle ja tagada juurdepääs andmetele avaliku huvi korral²¹⁶. Ungari seaduse eesmärgi sõnastus peegeldab küllaltki tõetruult tänase andmekaitse tegelikku olemust – isiku eraelu kaitse tagatakse tingimusteta vaid ulatuses, milles see ei lähe vastuollu avalike huvidega.

Kahe õigusvaldkonna ühiseks eesmärgina võiks seega sõnastada läbipaistvuse ühiskonnas, mis koosneb võimalikult läbipaistmatutest inimestest.²¹⁷ Eraõiguslike suhete kontekstis tuleks keskenduda infoõigusele teabe reaalse kättesaadavuse aspektist.

Käesolevas töös tulevad lähemalt vaatluse alla piirangud isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele lähtuvalt informatsioonivabadusest, mida kõrvuti sõna- ja väljendusvabadusega tuntakse ja tunnustatakse rahvusvahelise põhiõigusena sama kaua, kui

---

²¹⁴ Direktiiv 95/46/EC kohaselt on andmekaitse regulatsiooni eesmärgiks füüsiliste isikute põhiõiguste ja –vabaduste, eelkõige eraelu puutumatus, kaitse. BDSG määratleb eesmärgina siku kaitse privaatsuse rikkumise eest isikuandmete töötlemisel.

²¹⁵ Infovabaduse siseriiklik regulatsioon järgib rahvusvaheliselt välja kujunenud põhimõtteid, mis aga on liialt üldised, et nende abil siseriiklikes suhetes tekkivaid probleeme ennetada või efektiivselt lahendada. Seepärast on mitmetes riikides võetud vastu infovabadust sisustavad seadused, milles realiseeritakse riikidele jäetud tegevusvabadus infovabaduse sisu ja ulatuse määratlemisel. Eestis on selles valdkonnas mindud enamikest eelkäijatest märksa kaugemale ning seadustatud sisuliselt riigi positiivne kohustus teabe kättesaadavuse tagamisel. Vt nt Avaliku teabe seaduse seletuskiri, aga ka EC Regulation 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents, sissejuhatavat märkus 4.

²¹⁶ Act LXIII of 1992 on Protection of Personal Data and Disclosure of Data of Public Interest, veebib <http://www.osa.ceu.hu/bridge/access&protection/04.htm> (viimati vaadatud 02.02.04).

²¹⁷ Samale järeldusele on jõudnud Ungari andmekaitse erivolinik C. D. Raab, kes märgib, et andmekaitseõiguse ning informatsioonivabaduse ühine eesmärk on säilitada moodsas infoühiskonnas kodanike mitteläbipaistvus, samal ajal kui riik peab muutuma võimalikult läbipaistvaks. Vt Raab. C. D., *Information Rights in Hungary: Observations on Experience, The Door onto the Other Side*, 2001, lk 199–200.

isiku õigust privaatsusele.²¹⁸ Seda põhjusel, et just avaliku teabe vabadusega seonduvad õigusaktid on viimase aastakümne jooksul mõjutanud andmekaitseõiguse kujunemist.

Infovabadus ja selle õiguslik sisu on kaasaja tingimustes taas kord võrdlemisi väheuuritud valdkond. Nagu Solove märgib, on infoevolutsiooni tegelikku olemust ja tagajärgi raske mõista ka otse sündmuste keskel elades.²¹⁹ On omamoodi irooniline, et juba aastakümneid varem nendib Jaspers: "Nii edu kui ohte on võimatu ette näha, kuna tehnika teeb ennekuulmatus tempos pidurdamatuid edusamme"²²⁰. Barlow rõhutab, et infoühiskonna sotsiaalne lepe ei saa sündida esmamulje põhjal.²²¹ Teisalt on infovabaduse rahvusvahelisele garantiile siseriiklikul tasandil aktiivselt reageeritud just viimastel aastatel – hiljuti ka Eestis²²², millest võib järeldada, et aeg selle tagatise täpsemaks määratlemiseks on küpsemas. Samas näitab teiste riikide kogemus, et infovabaduse sisustamine siseriiklikus õiguses vajab läbimõeldud (õigus)poliitilisi otsustusi.²²³

Infovabadust reguleerivad siseriiklikud õigusaktid on tänaseks vastu võetud enam kui viiekümnes riigis.²²⁴ Seoses infotehnoloogia arenguga on info käibe reguleerimine kõnealusest aspektist vältimatult vajalik.

Töö järgnevate jaotiste ülesanne on analüüsida infovabaduse tagatise ulatust lähtuvalt rahvusvahelisest ja konstitutsioonilisest õigusest, vaadates esmalt põgusalt tagasi kõnealuse õiguse kujunemisloole ning sellele erinevate autoriteetsete organite poolt antud juriidilistele määratlustele ning tõlgendusjuhiste, et seejärel uurida, mis on viinud riigid vajaduseni infovabaduse täpsemat ulatuste seaduste tasandil reguleerida või täpsustada ning milline on infovabaduse regulatsiooni mõju isiku informatsioonilise enesemääratlemise õigusele.

---

²¹⁸ Esimesed rahvusvahelised inimõiguste alased instrumendid sisaldavad nii privaatsusõigusi, kui ka väljendus- ja informatsioonivabadust kaitsvaid sätteid. Vrd nt EIÖK art 8 ja art 10, UNCCPR art 17 ja art 19. Inger Österdahl on oma uurimuses jõudnud järeldusele, et kuigi informatsiooni käibe üle diskuteeriti ka enne II Maailmasõda, ei räägitud sellest rahvusvaheliselt tagatud infovabaduse kontekstis. Vt Österdahl, Inger, *Freedom of Information in Question*, Iustus Förlag, Uppsala, 1999. (Järgnevalt Österdahl, I., *Freedom of Information in Question*).

²¹⁹ Solove, D. J., *Privacy and Power*, lk 1394.

²²⁰ Jaspers, K., *Aja vaimne situatsioon*, Kupar, 1999.

²²¹ Barlow, J. P., *Selling Wine Without Bottles*.

²²² 01. 01. 2001 jõustus avaliku teabe seadus (RT I 2000, 92, 597), mille eesmärk on tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikkuse ja igäihe juurdepääsu võimalus. Seadusest lähemalt töö 2. peatüki punktis 2.3.

²²³ Sellele viitab nt IT-le ja õigusele keskendunud advokaat M. Von Haller Groenbaek (vt viide 257). Samale järeldusele on jõutud mitmel korral ka Eesti ajakirjanduses (vt lähemalt töö 2. peatükk).

²²⁴ Vt lähemalt <http://home.online.no/~wkeim/foil.htm> (viimati vaadatud 02.02.04).

1.8.1. Infovabaduse sisu ja eesmärgid

Esmalt on oluline eristada informatsioonivabadust väljendusvabadusest. Käesoleva töö seisukohalt andmetöötlusega omab tähtsust eelkõige esimene, samas, kui enamus õigusakte reguleerib kõnealuseid vabadusi ühe sätte raames.

Väljendusvabadus (*freedom of expression*) on samuti rahvusvaheliselt tunnustatud inim- ja põhiõigus, mille sisuks on tulenevalt EIÕK artiklist 10 isiku õigus saada ja levitada informatsiooni riigi sekkumiseta.²²⁵ Tegemist on algselt negatiivse õigusega riigi omavolilise tegevuse vastu, mis sisuliselt peaks tagama indiviidile õiguse vabaks kommunikatsiooniks. Antud artikli reguleerimisalast ei ole välistatud ametlikele dokumentidele juurdepääsu õigus, ent sätte ei loo riigile otse positiivset kohustust sellise juurdepääsu tingimusteta loomiseks. Inimõiguste kohtu praktika antud sätte kohaldamisel ei võimalda teha ulatuslikke järelusi, kuna erinevalt artiklist 8, mille sisu kohus on „positiivseks tõlgendanud”²²⁶, on artikli 10 sisustamine jäetud suuresti siseriikliku õiguse hooleks. Riigi positiivne kohustus teabe avalikustamiseks on enamasti eeldatav juhtudel, mil teabe avalikustamata jätmine võib põhjustada kahju isikute elule, tervisele või varale. Näiteks on kohus leidnud, et isikuid tuleb teavitada nende tervist ähvardavast ohust²²⁷

Sageli tugineb siseriiklik avaliku teabe õigus artiklis 10 sätestatule. Näiteks leiavad õigusteadlased, et Eesti põhiseaduse paragrahvi 44²²⁸ tõlgendamisel tuleb lähtuda EIÕK artiklis 10 sätestatust.²²⁹ Ka nähtub näiteks uue isikuandmete seaduse seletuskirjast, et

---

²²⁵ *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* Rome, 4.XI.1950, Art. 10; vt ka *Universal Declaration of Human Rights*, General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948, Art. 19; vt ka *United Nations Covenant on Civil and Political Rights*, General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1996, Art. 19.

²²⁶ Vt nt *Gaskin v. The United Kingdom*, 454/83, 07.07.1989, lõige 48; Vt ka Blanca R *Privacy in Telecommunication*. Kluwer 1997 (hereinafter as Ruiz, Blanca. *Privacy in Telecommunication*), lk 36. Vt nt *X, Y and Z v. The United Kingdom* ECHR 21830/93, 22.04.1997, lõige 44; *Chapman v. The United Kingdom* ECHR, 27238/95, 18. 01. 2001, lõiked 91-94.

²²⁷ *Guerra and Others vs. Italy*, 19.02.1998, 14967/89. Vt ka *McGinley and Egan vs. UK*, 09.06.1998, 21825/93, 23414/94.

²²⁸ PS 44 kõlab järgnevalt: „Igaühel on õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud seaduses sätestatud korras andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmed. Eesti kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega. Seaduse alusel võib seda õigust piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on käesoleva paragrahvi lõigetes kaks ja kolm nimetatud õigused võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.”

²²⁹ Truuväli, E. -J., *Eesti Vabariigi Põhiseadus*, Juura, Õigusteabe AS, Tallinn 2002, lk 306-307.

,seaduse eesmärgist välja jäetud aspekt, mis puudutab isiku õigust saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet /.../ saab oma sisu avaliku teabe seaduse kaudu.²³⁰

1.8.2. Infovabadus rahvusvahelises õiguses

Ehkki esimesi samme teabe avaliku kättesaadavuse teel astusid mitmed riigid juba aastasade eest²³¹, oldi rahvusvahelisel tasandil²³² veel 1936. aastal seisukohal, et info käibe reguleerimine peaks jääma siseriikliku õiguse pärusmaaks. 1938. aastal jõustunud instrumendi osa infovabaduse arengus piirdus küsimuse mõnede riikide päevakorda tõstmisega.²³³

II Maailmasõja järel keskendus küsimus rahvusvaheliselt tagatud infovabadusest eelkõige diskussioonile (sõja)propaganda lubatavusest. Infovabaduse arengut uurinud Kreeka professor Ioannou leiab, et peamised neli faktorit, mis ajendasid riike sõjajärgselt leidma infovabaduse rahvusvahelise kaitse standardit, olid a) ka andmekaitseõiguse arengu alusena viidatav natsistliku ajastu reaalsus, milles okupeeritud rahvastel puudus praktiliselt igasugune ligipääs teabele; b) ÜRO asutamisega kaasnenud läänelik-liberaalse suhtumise võidukäik; c) USA suurte uudisteagentuuride tõus Euroopa agentuuride konkurentideks ning infoturu jagunemine, ning d) riikide pooldav hoiak valitsuste kasvavasse rolli info vaba liikumise siseriiklikul korraldamisel.²³⁴ USA tollaegset hoiakut iseloomustab hästi president Roosevelti pöördumine kongressi poole, milles 'neljast olulisest vabadusest' esimestena märkis riigi liider väljendus- ja infovabadust.²³⁵

1946. aastal võeti ÜRO-s ühehäälselt vastu resolutsioon nr 59²³⁶, milles rõhutati infovabaduse arendamise vajadust ning märgiti, et infovabaduse näol on tegemist põhiõigusega ning kõigi ÜRO poolt toetatavate vabaduste ühisosaga (*touchstone*). Inger Österdahl järeldab, et infovabadust peeti seega ÜRO eesmärgiks seatud inimõiguste ja põhivabaduste vältimatuks eelduseks.²³⁷

---

²³⁰ IAKS seletuskiri.

²³¹ Ilmselt tuntuim ja varaseim infovabaduse seadus (*Treckfrihetsförordning*) kehtestati 1766. aastal Rootsi Kuningriigis, kuigi mitte niivõrd demokraatia ja pluralismi, kui kuningavõimu tugevdamise eesmärgil.

²³² 1936. aastal Rahvaste Liidu egiidi all vastu võetud *Convention concerning the Use of Broadcasting in the Cause of Peace*, LNTS, Volume 186, lk. 301; Volume 197, lk 394, ja Volume 200, lk 557.

²³³ Lähemalt Österdahl, Inger, *supra*, lk 17 jj.

²³⁴ Ionnaou, lk 212.

²³⁵ Roosevelt, F. D., *The Four Freedoms*, pöördumine Kongressi poole 06. 01. 1941. Veebis: <http://www.wwnorton.com/college/history/ralph/workbook/ralprs36b.htm>(viimati vaadatud 11.10.03).

²³⁶ UN General Assembly Resolution No. 59 (I), 14. 12. 1946.

²³⁷ Österdahl, I., *Freedom of Information in Question*, lk 22.

Nagu Österdahl on oma (ajakirjandusvabadusele keskendunud) uurimuses rõhutanud, oli sõjajärgne infoõigus suunatud eeskätt piiranguteta võimalusele koguda, edastada ja avaldada uudiseid.²³⁸ 1936. aasta dokumendi (ja isegi näiteks mitmete 50-ndate aastate instrumentide) tõlgendamisel tasub arvestada, et selle vastuvõtmise ajal ei olnud televisioon meediumina veel arenenud ning trükimeediat ei peetud infovabaduse kandjana arvestatavaks. Seega oli tegemist eeskätt nn 'raadioõigusega'.

Alates 50-ndatest võeti rahvusvahelisel tasandil vastu mitmeid dokumente, mida kõrvutades võib täna sõnastada infovabaduse üldiselt aktsepteeritud miinimumi, milleks on sisuliselt Aafrika Inimeste ja Õiguste Harta käsitus²³⁹. Kuigi Euroopa kontekstis käsitletakse kõnealuse miinimumina valdavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast lähtuvat standardit, peab rahvusvahelise infovabaduse standardi juures arvesse võtma asjaolu, et kaugelki mitte kõikides riikides ei ole juurdepääs ja suhtumine teabesse ja selle leviku piirangutesse ühesugune.

Olulisemad pärast sõjajärgsed rahvusvahelised instrumendid²⁴⁰, milles infovabadust toetatakse, on:

*Inimõiguste Ülddeklaratsioon*²⁴¹

Inimõiguste Ülddeklaratsioon (UDHR) sisaldab infovabaduse tagatist artiklis 19, milles sätestatakse:

Igal inimesel on õigus veendumuste vabadusele ja nende veendumuste vabalt avaldamisele; see õigus kätkeb vabadust takistamatult oma veendumustest kinni pidada ja vabadust informatsiooni ja ideid otsida, saada ja levitada igasuguste abinõudega ja riigipiirist sõltumata.

Österdahl on seisukohal, et UDHR artikli 19 sõnastusest tulenevalt võib eristada arvamuse- ja infovabadust, millest esimene on oluliselt suurema rahvusvahelis-õigusliku tagatisega.²⁴² Ka eestikeelsest tekstist nähtub, et kui õigus oma veendumustest kinni pidada on

---

²³⁸ *Ibid*, lk 23.

²³⁹ Vt viide 249.

²⁴⁰ Dokumendid on järgnevalt esitatud kronoloogilises järjekorras vastavalt nende vastuvõtmise ajale.

²⁴¹ Eestikeelne tekst veebis: <http://www.eihr.ee/Est/DekIEST.html> (viimati vaadatud 11.10.2003)

²⁴² Österdahl, I., *Freedom of Information in Question*, lk 45.

‘takistamatu’, siis informatsiooni otsimise, saamise ja levitamise garantii sõna ‘takistamatu’ ei sisalda.²⁴³

Deklaratsiooni vastuvõtmisega seonduvast dokumentatsioonist nähtub, et mitte kõik riigid ei olnud üksmeelel selles osas, millise informatsiooni otsimine, saamine ja levitamine peaks lubatud olema. Näiteks Nõukogude Liidu muudatusettepanekuist²⁴⁴ võib lugeda soovi taandada õigus seotuks fašismi, agressiooniaktide ja rahvastevahelise vihkamise propagandaga.

*Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt*²⁴⁵

Pakti artikli 19 lõigetest 1 ja 2 nähtub:

(1) Igal inimesel on õigus takistamatult kinni pidada oma arvamustest.

(2) Igal inimesel on õigus vabalt arvamust avaldada. See õigus kätkeb vabadust hankida, saada ja levitada igasugust informatsiooni ja ideid, sõltumata riigi piiridest, nii suuliselt, kirjalikult kui ka ajakirjanduse või kunstiliste väljendusvormide või teiste vahendite kaudu omal valikul.

*Ameerika Inimõiguste Konventsioon*²⁴⁶

Kõrvuti Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsiooniga eksisteerib veel kaks suuremat regionaalset inimõiguste alast kokkulepet. Neist esimene kannab pealkirja Ameerika Inimõiguste Konventsioon. Vastav dokument võeti vastu 22. novembril 1969 ning see jõustus 1978. aastal. Konventsiooni artiklist 13 nähtub:

Igäihel on õigus mõtte- ja väljendusvabadusele. See õigus kätkeb vabadust otsida, saada ja levitada mis tahes informatsiooni ja ideid sõltumata riigipiiridest, suuliselt, kirjalikult, trükis, kunsti vormis või mis tahes meediumi vahendusel.²⁴⁷

---

²⁴³ Eestikeelne tekst veebis <http://www.eihr.ee/Est/DeklEST.html> (viimati vaadatud 02.02.04).

²⁴⁴ ESCOR, Doc. No. E/800.

²⁴⁵ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni 16.12.1966 välisleping nr 18, jõustunud Eesti suhtes 21.01.1992 RT. Eestikeelne tekst veebis: http://lex.andmevara.ee/estlex/kehtivad/AktDisplay.jsp?id=12&akt_id=12 (viimati vaadatud 11.10.03).

²⁴⁶ American Convention of Human Rights, vastu võetud 22. 11. 1969, jõustunud 18.07.1978, veebis: <http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-32.htm> (viimati vaadatud 01.02.04)

²⁴⁷ Autori tõlge.

*Aafrika Inimeste ja Rahvaste Õiguste Harta*²⁴⁸

Harta on kolmas suurem regionaalne kokkulepe inimõiguste vallas. Võetud vastu 27. juunil 1981, jõustus harta 1986. aasta 21. oktoobril ning on seega regionaalsetest instrumentidest 'värskeim', kuid ka lakoonilisim:

- (1) Igäihel on õigus saada informatsiooni.
- (2) Igal indiviidil on õigus väljendada ja levitada oma arvamusi seaduse piires.

Lisaks riike siduvatele kokkulepetele on infovabaduse sisu ja ulatuse määratlemisel abi ka mittesiduva iseloomuga dokumentidest. Suuremat tähtsust omavad selles kontekstis Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi Lõppaktid.

Helsingi Lõppakt võeti vastu 1975. aastal ning seda peetakse universaalseks, kuid siiski mittesiduvaks instrumendiks. Lõppaktis deklareerivad riigid, et näevad ühise eesmärgina igat liiki teabe vaba ja ulatuslikuma leviku hõlbustamist, koostöö soodustamist infovahetuse alal, samuti infovahetust kolmandate riikidega.²⁴⁹ Ka ECSC hilisematel konverentsidel on infovabaduse küsimusi arutatud.

*Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Konventsioon*²⁵⁰

Tegemist on vanima inimõiguste alase konventsiooniga, mille tõlgendus on tulenevalt iseseisvast kohtumehhanismist võrdlemisi dünaamiline. Ehkki nimetusest võib välja lugeda, et tegu on Euroopa riikide kokkuleppega, ulatub ECHR mõju ka mitte-euroopa riikidesse ning mõjutab tugevalt ka näiteks Euroopa Liidu õigust. Konventsiooni artikli 10 kohaselt

- (1) (On) igäihel /.../ õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude

---

²⁴⁸ African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, vastu võetud 27.06.1981, jõustunud 29.10.1986 veebis: http://www.africa.upeace.org/CDW/kampala/CDW_CD/African%20Documents/Banjul%20Charter%20on%20Human%20and%20Peoples%27%20Rights.htm (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁴⁹ Helsinki Final Act, avaldatud: Publications of Swedish Ministry of Foreign Affairs, Ny serie II, lk 35, Konferensen om säkerhet och samarbete I Europa.

²⁵⁰ Vastu võetud 04.11.1950, jõustunud 03.09.1953, RT II 1996, 11/12, 34, Eestikeelne tekst veebis: <http://www.humanrights.ee/est/legislation/instr/konvents.html> (viimati vaadatud 11.10.2003).

sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest. Käesolev artikkel ei takista riike nõudmast raadio-, televisiooni- ja filmittelevõtete litsentseerimist.

Sama artikli teises lõikes sätestatakse kõnealuste õiguste teostamise võimalikud piirangud:

(2) Kuna nende vabaduste kasutamise kaasnivad kohustused ja vastutus, võidakse seda seostada niisuguste formaalsuste, tingimuste, piirangute või karistustega, mis on fikseeritud seaduses ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks või õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks.

<p style="text-align: center;">INIMÕIGUSTE ÜLDDEKLARATSIOON 1948</p>	<p>Artikkel 12: Õigus privaatsuse puutumatusetele</p> <p>Artikkel 19: Väljendus- ja infovabadus</p>
<p style="text-align: center;">EUROOPA INIMÕIGUSTE KONVENTSIOON 1950/1953</p>	<p>Artikkel 8: Õigus privaatsusele</p> <p>Artikkel 10: Väljendus- ja infovabadus</p>
<p style="text-align: center;">ÜRO KODANIKU- JA POLIITILISTE ÕIGUSTE PAKT 1966</p>	<p>Artikkel 12: Õigus privaatsuse puutumatusetele</p> <p>Artikkel 19: Väljendus- ja infovabadus</p>
<p style="text-align: center;">AMEERIKA INIMÕIGUSTE KONVENTSIOON 1969/1978</p>	<p>Artikkel 11: Õigus privaatsusele</p> <p>Artikkel 13: Mõtte- ja väljendusvabadus</p>
<p style="text-align: center;">AAFRIKA INIMESTE JA RAHVASTE ÕIGUSTE HARTA 1981/1983</p>	<p>-</p> <p>Artikkel 19: Väljendus- ja infovabadus</p>

Joonis 1.5 Informatsioonilise enesemääratlemise õigus rahvusvahelistes ja regionaalsetes instrumentides

1.8.2.1. Infovabadus Inimõiguste konventsioonis

ECHR artikli 10 lõikest 1 jäeti taotluslikult välja sõna 'otsida' (*to seek*), kuna liikmesriigid pidasid seda võimalikuks kohustuseks teha vabalt kättesaadavaks ka salastatud teave. Mitmed autorid leiavad seetõttu, et ECHR infovabaduse tagatised on nõrgemad, kui UDHR või pakti pakutavad.²⁵¹ On autorieid, kes leiavad, et EIÕK artikli 10 põhjal ei ole võimalik tuletada riigile positiivset kohustust teabele juurdepääsu tagamiseks.²⁵²

Samas leiab näiteks Österdahl oma uurimustöös, et enamus autoreid asub seisukohale, et riigi kohustust tagada õigus infot otsida või hankida tuleb artikli 10 sõnastusest eeldada.²⁵³

Ka Pinto leiab, et kui artiklit 10 tõlgendada kitsendavalt, ei oleks teabe vaba levitamine ja saamine võimalik. Nii tuleks ECHR artikli 10 osas asuda seisukohale, et riikidel on info vaba levitamise ja saamise õigusele vastav kohustus teabele juurdepääs tagada, arvestades lõikest 2 tulenevaid piiranguid. 1982. aastal kinnitas seesugust lähenemist ka Ministrite Komitee deklaratsioon, milles kinnitati õigust otsida teavet.²⁵⁴

Oma panuse selgusse on andnud ka Euroopa Inimõiguste Kohus: 1976. aastal *Handyside'i*²⁵⁵ kohtulahendis märkis kohus, et väljendusvabaduse näol on tegemist ühiskonna olulise alustalaga, mis omakorda on selle edu ja iga ühiskonnaliikme arengu põhitingimus. Kohus asus seisukohale, et tulenevalt pluralismi, tolerantsi ja avatud mõtlemise ideede osast demokraatliku ühiskonna toimimise eeldustena on artikkel 10 kohaldatav ka informatsioonile, mis solvab, šokeerib või häirib kas riiki või mis tahes osa elanikkonnast.

1987. aastal leidis kohus, et Rootsi Valitsusel oli õigus keelata isiku juurdepääs tema kohta käivale salastatud teabele.²⁵⁶ Analoogilisele järeldusele jõudis kohus ka kaks aastat hiljem kohtuasjas *Gaskin vs UK*.²⁵⁷ Kahes eelnimetatud otsuses rõhutas kohus muuhulgas, et õigus saada informatsiooni hõlmab teavet, mida teised avaldavad või võivad avaldada.

---

²⁵¹ Vt nt van Dijk, H., *Theory and Practice of the European Convention of Human Rights*, 2nd Ed., Deventer: Kluwer, 1990.

²⁵² Sellisele järeldusele on oma lühiuurimuses jõudnud nt Stockholmi Ülikooli IT ja õiguse Magistriprogrammi üliõpilane Addi Rull. Vt Rull, A., *Freedom of Information and Access to Public Sector Documents, unpublished thesis*, 2003. (Järgnevalt Rull, A., *Freedom of Information and Access to Public Sector Documents, unpublished thesis*).

²⁵³ Österdahl, I., *Freedom of Information in Question*, lk 58. Autor viitab näiteks Malinverni, Bullingeri ja Cohen-Jonathani seisukohtadele.

²⁵⁴ EN Ministrite Komitee deklaratsioon 29. 04. 1982.

²⁵⁵ *Handyside*, 07.12.1976, A 24.

²⁵⁶ *Leander vs Sweden*, 11626, 03.07.1987. Veebis:

<http://www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/konventionen/baggrund/domme/ref00000104/> (viimati vaadatud 11.10.2003).

²⁵⁷ *Gaskin vs UK*, 160, 07.07.1989.

Veebis: <http://www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/konventionen/baggrund/domme/ref00000076/> (viimati vaadatud 11.10.2003).

1.8.3. Infovabadus Euroopa Liidu õiguses

Infovabadust on selle termini laias tähenduses käsitletud vaid vähestes Euroopa Liidu õigusinstrumentides. Kuigi ükski nendest instrumentidest ei sisalda kohustust siseriiklikuks harmoneerimiseks²⁵⁸, rõhutatakse neis avaliku teabe alase poliitika ja regulatsiooni olulisust eeskätt kahe eesmärgi valguses: esimene kõnealustest eesmärkidest on 'hea valitsemine' (*good administration*), mis seisneb riigivõimu teostamise avatuses ja läbipaistvuses ning selle arendamises avaliku sektori teabele juurdepääsu võimaldamise abil.²⁵⁹ Teiseks eesmärgiks on ühisturu huvide parem kaitse, kuivõrd andmevahetus aitab kaasa nii era- kui avaliku sektori majandusliku heaolu tõstmisele.²⁶⁰ Vaatamata mainitud sotsiaalpoliitilistele ja majanduslikele eesmärkidele on EL õiguses seni tunnustatud seisukohta, et avaliku sektori andmete kättesaadavus on liikmesriigiti erinev ning peaks jääma iga riigi siseriikliku diskretsiooni objektiks.²⁶¹

Füüsiliste ja juriidiliste isikute juurdepääs Euroopa Parlamendi, Nõukogu ja Komisjoni dokumentidele on tagatud Euroopa Ühenduste Asutamislepingu artiklis 225.²⁶² Vastav õigus ei ole absoluutne, ning on täpsemalt piiritletud määruses 1049/2001.²⁶³ Kõnealust määrust kohaldatakse kõigi kõnealuste institutsioonide valduses olevate, nende poolt koostatud või neile laekunud dokumentide suhtes.²⁶⁴ Juurdepääsuõigusest tehakse erandeid privaatsuse ja autoriõiguste kaitseks ja avalikkuse huve silmas pidades.²⁶⁵

Ka Ühenduste teiste institutsioonide (nt Euroopa Kohus, Euroopa Pank) dokumentatsioon on avalik, kuid sellele juurdepääs on sätestatud kõnealuste institutsioonide vastavad eeskirjades. Näiteks kohtuotsus te kättesaadavuse sätestab kohtu tööjuhend.²⁶⁶

Liikmesriikide pädevuses on muuhulgas ametlike seadusandlike, haldusalaste ja juriidiliste dokumentide täiendav kaitse autoriõiguste kontekstis.²⁶⁷ Sellise võimaluse

---

²⁵⁸ Vt nt *Proposal for a European Parliament and Council Directive on the re-use and commercial exploitation of public sector documents* 2002/0123.

²⁵⁹ Vt nt *Opinion of the Committee of the Regions on 'Public sector information: a key resource for Europe – A Commission Green Paper on public sector information in the information society'* 2000/C57/03 (hereinafter as *Green Paper on public sector information*), 1.4.

²⁶⁰ Vt nt Common Position (EC) no 8/1999, Art. 4.

²⁶¹ Vt nt *Green Paper on public sector information* 1.2.; 1.4.; 4.1.; 4.4.

²⁶² *European Union Consolidated Versions of the Treaty on European Union and of the Treaty Establishing the European Community* 2002/C325/01, Art. 255.

²⁶³ *Regulation regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents* (EC) No 1049/2001.

²⁶⁴ *Ibid.* Art. 2 (3.).

²⁶⁵ *Ibid.* Art. 4.

²⁶⁶ *Instructions to the registrar of the Court of Justice; Instructions to the registrar of the Court of First Instance of the European Communities*. Veebis: <http://curia.eu.int/en/instit/presentationfr/index.htm> (viimati vaadatud 12.10.2003).

andmine siseriiklikele võimudele on mõistetav, arvestades vajadust tagada kodanikele juurdepääs teabele täpsel ja muutmata kujul, kuna sellise teabe mis tahes väärkasutus, mida autoriõigusliku kaitse abil on võimalik vältida, võib põhjustada proportsionaalselt enam kahju, kui sama teabe mõnevõrra piiratud käive.

---

²⁶⁷ *WIPO Copyright Treaty* adopted in Geneva on December 20, 1996, Art. 2 (4) (see *e. g* Parliament of South Australia, *Copyright Notice*. Veebis: http://www.parliament.sa.gov.au/info/13_copyright.shtm (viimati vaadatud 11.10.2003).

2. Informatsioonilise enesemääratlemise õigus Eesti õigusruumis ja selle praktiline kohaldamine veebikeskkonnas toimuvates eraõiguslikes andmetöötlussuhetes

Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse iseseisev tähtsus on kasvanud seoses selle aluseks olnud põhiõiguste, sealhulgas eelnevas peatükis lähemalt vaadeldud privaatsusõiguse ja infovabaduse, arenguga. Westin leiab, et demokraatlikus ühiskonnas peegeldab õiguslikult tagatud informatsiooniline enesemääratlemisõigus isiku ja ühiskonna suhte usalduslikkust, et mitte öelda legitiimsust.²⁶⁸ Et ühiskond ja selles toimunud suhted on Westini ajast edasi arenenud, võib sama seose anda ka andmesubjekti ja andmetöötleja, kelleks täna on üha suurema tõenäosusega ärilise iseloomuga ettevõtte, suhetele.²⁶⁹ Selles kontekstis püstitab inim- ja põhiõiguste kaitse vajadus uutele ärimudelitele kõrged nõuded.

Käesoleva peatüki eesmärgiks on näidata vajadust informatsioonilise enesemääratluse õiguse süstematiseeritud ja kindlale õiguspoliitilisele alusele rajaneva kaitse järele Eestis, tuvastada informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tänased formaal-juriidilised piirid lähtuvalt valdkonda reguleerivatest siseriiklikest seadustest, et lõpuks jõuda mõtete ja soovituseni nende nõuete täitmiseks ja sisustamiseks ühe infoühiskonna fenomeni, veebikeskkonna, kontekstis. Ehkki täna kehtib Eestis mitu seadust, mille põhjal on võimalik ja vajalik teha otsustusi näiteks selle üle, milline teave on avalikkusele edastamiseks kohustuslik, milline mitte, ei ole rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete piiranguteta rakendamise ega ka ühiskonna tegelikest vajadustest ja nende rahuldamise võimalustest selge nägemuse omamise eelduseks mitte niivõrd kõnealuste seadusetekestide kvantiteet, kui just nende pinnalt praktiliste probleemide lahendamise võimalikkus.

Euroopa Liit ei ole Eesti jaoks enam küsimärk, mis tähendab, et 2003. aasta oktoobris jõustunud isikuandmete kaitse seaduse uue, EL õigusruumist tulenevate nõuete siseriiklikusse õigusesse inkorporeerimisele suunatud, redaktsiooni võivad peagi proovile panna enam kui kahekümne riigi andmesubjektid. Euroopa Liidu õiguskorrast tulenevaid nõudeid ja poliitilisi suuniseid on kajastatud punktis 2.2.

---

²⁶⁸ Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, lk 23 jj. Westin selgitab, et privaatsuse mõiste ja ulatus erineb totalitaarses ja demokraatlikus režiimis ning peab privaatsuse kaitse kvaliteeti üheks eelduseks isikute aktiivsele osalemisele ühiskonnaelu korraldamises.

²⁶⁹ Vt nt Blume, P., *Protection of Personal Privacy*, p. 6: *Using the doctrine of horizontal effects may lead to the conclusion that the right to informational privacy no longer exists only in public law but has extended also to private relations. Whether collection of personal data in the private sector reflects an essential element of the social order, is up to courts to decide.*

Nagu paljudes riikides, ei anna Eesti põhiseadus otsest informatsioonilise enesemääratlemise õiguse garantiid. Siinses õiguses sisalduvad informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagatised põhiseaduse²⁷⁰ erinevates sätetes. Eesti konstitutsioon ei sisalda otsesõnu privaatsuse mõistet, kuid kaitseb selle klassikalisi sfääre paragrahvides 26 (perekonna- ja eraelu puutumatus), 33 (kodu puutumatus) ja 43 (korrespondentsi saladus). Sõnavabadus kajastub põhiseaduse paragrahvis 45, informatsioonivabadus paragrahvis 44. Põhiseaduse paragrahvis 19 sisalduv õigus vabale eneseteostusele hõlmab mitmete autorite²⁷¹ arvates üldise isiksusõiguse, mille kaitsealasse kuuluvad enesemääratlemisõigus ja enesekujutamiseõigus. Privaatsusõiguste keskseks elemendiks peetakse au ja väärrikuse kaitse sätetab põhiseaduse § 17, mille kohaselt kellegi au ega head nime ei tohi teotada. Informatsioonilise enesemääratlemise õigus on sellise käsitlemise kohaselt enesemääratlemisõiguse üks, Eesti õigusteoorias ja -praktikas pigem ulatuslikumalt käsitlemata osa. Peatüki punktid 2.3.-2.5. keskenduvadki selle õiguse raamistikule Eesti põhiseaduses ning valdkonnaga seonduvates olulisemates üld- ja eriseadustes.

Seejärel vaadeldakse, kuidas realiseerida isikule kuuluvat informatsioonilise enesemääratlemise õigust veebikeskkonnas aset leidva eraõigusliku andmetöötlussuhete lihtsustatud mudeli puhul. Vastavad ettepanekud ja näited on esitatud Sampo Liising AS veebikeskkonna juriidilise auditi tulemuste toel.

2.1. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagamise vajadus

Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse rolli infoühiskonna arengus on raske ülehinnata: alates üheksakümnendate aastate algusest on andmetöötlussuhete hulk ja maht tuhandeid kordi kasvanud: seda eriti veebikeskkonna vahendusel toimuvates andmetöötlussuhetes.²⁷² Ehkki Eesti ühiskonnas pole andmetöötlusega seonduvaid ulatuslikke küsitlusi läbi viidud, näitab nt Saksamaa hiljutine kogemus, et ligi kolmandik elanikke on mures võimaliku andmete väärkasutuse pärast ning 9% usub, et nende andmeid ei kohelda õiguspäraselt.²⁷³ Olukord on märksa komplitseeritum näiteks Iirimaal, kus 56% elanikkonnast

---

²⁷⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT 06.07.1992, 26, 349.

²⁷¹ Nt Ernits, *EV Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*, Tallinn, Juura, 2003, lk 160 jj, ka Annus, T. *Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele*, Tallinn, Juura, 2001, lk 192. (Järgnevalt Annus, T., *Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele*).

²⁷² 2000. aasta detsembris oli *Nua Internet Surveys* andmetel maailmas 407,1 miljonit internetikasutajat, 2002. aasta septembris juba üle 620 miljoni ja prognooside kohaselt ületab võrguühiskonna liikmete arv 2005. aastaks miljardi piiri. Statistika on veebi vahendusel kättesaadav aadressilt <http://www.nua.ie/surveys/analysis/> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁷³ Opaschowski, H. W., *Quo vadis, Datenschutz?: Die Angst vor dem Datenklau breitet sich aus*, Datenschutz und Datensicherheit, Vol. 25, 2001, 11, lk 680.

peab oma privaatsust²⁷⁴ internetis ohustatuks²⁷⁵ ning USA-s hindab hiljutiste uuringute kohaselt andmevahetusoperatsioone turvaliseks vaid 21% kasutajatest²⁷⁶. Eestis jõuavad andmete ja privaatsusega seonduvad probleemid avalikkuse ette peamiselt ajakirjanduse vahendusel: „Juhuslikud möödujad leidsid Tallinna kesklinnast Admiraliteedi basseini lähedusest sadu politseidokumente, kus kirjas kuriteoohvrite isikuandmed”²⁷⁷, „/.../ Tallinna linnavolikogu liige Elmar Sepp on seotud rahvastikuregistri andmete ebaseadusliku kasutamisega Keskerakonna valimisreklaami postitusel”²⁷⁸ või „Mustal turul võib vaid mõnesaja krooni eest soetada andmebaasi, kus mõne hiireklõpsatusega võib jõuda tuhandete konkreetsete inimeste kohta käivate faktideni alates elukohast ja passiandmetest kuni telefoninumbrite, sõidukite ning kinnisvarani.”²⁷⁹ Interneti valguses süvenev privatsusõiguslike tagatiste defitsiit avaldab kahtlematult survet nii isikuandmete kaitse seaduste järelevalvemehhanismide rakendamisele, kui andmesubjektide õiguste ja kohustuste sisule ja ulatusele ja lõppkokkuvõttes õiguskindlusele üleüldse.

Informatsioonilise enesemääramise õiguse põhiseadusliku kaitse vajadus infotehnoloogia kontekstis on Eestis, nagu enamikes internetiseeritud riikides, tekkinud viimase mõneteistkümne aasta jooksul tehtud tehnoloogiliste edusammude tulemusena. Kohalike elanike infotehnoloogiaga varustatuse ja selle ühiskonnale kättesaadavuse poolest peab Eesti end maailma mastaabis eeskujulikuks.²⁸⁰ Kui kehtiva põhiseaduse aluseks olnud 1938. aasta konstitutsiooni kontekstis ei ole sellest põhiõigusest²⁸¹ põhjust tänases ulatuses rääkida, kuna tollases aegruumis privaatsuse seesuguse aspekti õigusliku kaitse vajadus puudus, siis täna on selline vajadus olemas, möönavad valdkonna ga kokku puutuvad juristid, ettevõtjad ja ametnikud: Andmekaitse Inspektsiooni 2001. aasta ettekandes Riigikogu põhiseaduskomisjonile ja õiguskantslerile rõhutatakse, et „inimese informatsiooniline enesemääramisõiguse tagamine on üks olulisemaid demokraatliku riigi ülesandeid. Vabadus valida, kuhu, kellele ja mis eesmärgil enda kohta käivaid andmeid anda, peab olema tagatud,

---

²⁷⁴ Antud kontekstis on küsitlus keskendunud veebikeskkonnaga üldiselt seonduvatele privaatsusõigustele, mitte kitsalt andmekaitse küsimustele.

²⁷⁵ <http://www.dataprivacy.ie/7nr130103.htm> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁷⁶ <http://www.consumerinternetbarometer.us/> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁷⁷ Äripäev Online, 02. 09.2002, veebis <http://www.paturegister.ee/?main=politsei&id=1710> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁷⁸ BNS, 05.03.03, veebis <http://www.infoweb.ee/news.php3?cat=3&id=2943> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁷⁹ *Kaitsetud isikuandmed*, Postimees, 04.08.00, lk 2.

²⁸⁰ The Speech of the President of the Republic "Estonia – 2002" at the Estonian Committee in Sweden 31 January: Let us, for instance, consider the economic or infrastructural indicators in Estonia, where in certain fields – for instance the number of fixed Internet links per person, or the extent of mobile phone users – we can be compared with the leading countries of the world. Veebis: <http://www.president.ee/eng/koned/kone.html?gid=28787> (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁸¹ Põhiõigusena käsitletakse informatsioonilise enesemääramise õigust nii Saksa Ülemkohtu praktikas, kui ka õigusteoorias, vt nt Creifelds Rechtswörterbuch, 11. Aufl., 1991, lk 595 (*informationelle Selbstbestimmung*).

arvestades seadusandja poolt tehtavaid piiranguid, mille eesmärgiks on tagada riigi põhifunktsioonide täitmise käigus vajalike andmete kättesaadavus riigile endale. Õigus saada kaitstud lubamatu andmetöötuse puhul on tihedalt seotud isiku õigusega saada teavet avalike ülesannete täitmisest, teisisõnu: isiku õigus tutvuda teabega, mida riik töötleb ja mida riik on saanud avalikke ülesandeid täites.”²⁸²

Omaette põhjus, miks informatsioonilise enesemääratlemise õigus tähelepanu väärrib, on asjaolu, et selle kaitseala kujuneb mitmete iseseisvate ja sageli väga erinevaid eluvaldkondi reguleerivate seaduste kaudu, mille tulemusena see ei pruugi kokkuvõttes olla piisav või ühene tagamaks põhiseaduses ja rahvusvahelises õiguses määratletud avarate põhiõiguste kaitset tänastes tingimustes.²⁸³ Näiteks Annus on vaatamata asjakohaste seaduste olemasolust teadlikkusele seisukohal, et üldine informatsiooniline enesemääratlemine on põhiseaduslikku kaitset vajav väärtus, mis ei ole Eestis seni suurema tähelepanu osaliseks saanud.²⁸⁴ On tõenäoline, et see tähelepanu ei jää tulemata, arvestades, et IAKS uut redaktsiooni tuleb peagi tõlgendada EL õiguslike standardite kohaselt, direktiivid aga jätavad uutele liikmesriikidele miinimumnõuete rahvuslikuks sisustamiseks võrdlemisi vabad käed.

Iseäranis keerulisi õiguslikke küsimusi tekitab eraõiguslike andmetöötlussuhete kasvamine avalik-õiguslike töötlemisjuhtude kõrvale ning asjaolu, et riigi järelevalveõigus (aga ka –kohustus) kehtib samavõrd erasektoris aset leidvatele lugematutele andmetöötlusjuhtudele, mille üks pool sageli oma andmete töötlemisest isegi teadlik pole: viimane areng on iseloomulik eeskätt just veebi vahendusel andmete töötlemise juhtudele.

Siseministeeriumi valitsemisalas tegutsevat Andmekaitse Inspektsiooni võib pidada informatsioonilise enesemääratlemise järelevalveorganiks: see valitsusasutus teostab järelevalvet nii isikuandmete kaitse seaduse, avaliku teabe seaduse²⁸⁵, kui ka andmekogude seaduse²⁸⁶ täitmise üle. Lähtuvalt nendest seadustest on AKI-1 kohustus kaitsta andmesubjekti huve andmetöötuse raames, seda olenemata asjaolust, kas isikuandmete töötlemine toimub eraõiguslikes või avalik-õiguslikes suhetes. Reaalselt on järelevalve teostamine seesugustes suhetes äärmiselt komplitseeritud, kuna suhete arv on suur ning menetluse aluseks on enamasti vajalik andmesubjekti vastavakohane algatus. Eestis on isikuandmete töötlemise

---

²⁸² Ettekanne veebis www.dp.gov.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

²⁸³ Vt ka Annus, T., *Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele*, lk 192. Annus mõnab, et kuigi isikuandmete kaitsega seonduvatele küsimustele laieneb ka eraelu puutumatus põhimõte, võib teatud informatsioon vastava kaitse alt siiski välja jääda. Autor on seisukohal, et informatsioonilise enesemääratlemise õiguse iseseisva käsitluse vajadus on tingitud ka vastanduvate põhiõiguste avardumisest ja seoses sellega vastu võetud uutest seadustest (nt Avaliku teabe seadus), mis moodustavad ulatusliku, kuid kohati äärmiselt kaootilise regulatsiooni lihtseaduste tasandil.

²⁸⁴ Annus, *Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele*, lk 192.

²⁸⁵ Avaliku teabe seadus, RT I 2000, 92, 597.

²⁸⁶ Andmekogude seadus, RT I 1997, 28, 423.

reguleerimisele lisaks valdkonda üldisemalt reguleerivaile isikuandmete kaitse ja avaliku teabe seadusele suunatud ka mitmed eriseadused, nagu jälitustegevuse seadus²⁸⁷, eradetektiivinduse seaduse eelnõu²⁸⁸ jne.

Tulenevalt üksikute seaduste kohati erinevast terminoloogiast, mõningatest vastuoludest ja kohaldamisala ulatusest, aga ka üldisest valdkonna normide killustatusest on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse mõiste ja ulatus Eesti õiguses kohati hägune²⁸⁹ ning vajab valdkonna regulatsiooni põhimõtteid arvestavad süstematiseeritud lähenemist. Nagu märgib Andmekaitse Inspektsiooni nõunik T. Ilus, sisaldavad moodsamad põhiseadused sätteid (nt Ungari põhiseaduse artikkel 59), mis peaks garanteerima isikule õiguse kontrollida oma isikuandmete töötlemist.²⁹⁰ Mitmete seaduste rakendamisel on otsene põhiseaduslik tugi vajalik selleks, et tagada informatsioonilise enesemääratlemise õigus ka juhtudel, mil isikul reaalne kontroll andmete töötlemise üle puudub.²⁹¹ Arvukates seadustes orienteerumine on keeruline ning seaduste omavaheline suhe sageli ebaselge, mistõttu põhiseadusel ja selle tõlgendustel on teiste seaduste kohaldamisel oluline osa.²⁹²

Kaalukas roll üldise isiksusõiguse ja sealt edasi informatsioonilise enesemääratlemise õiguse täpsema kaitsevaldkonna määratlemises on ka kohtulahenditel. Lisaks juba mainitud BVerfG lahendile on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse sisustamisel (ka Eesti õiguses) märkimisväärne kaal mitmetel Euroopa Inimõiguste Kohtu²⁹³ ja Euroopa Kohtu²⁹⁴

---

²⁸⁷ Jälitustegevuse seadus, RT I 1996, 49, 955.

²⁸⁸ 28. jaanuaril 2003. a. otsustas Vabariigi Valitsus eradetektiivinduse seaduse eelnõu (SE 1136) Riigikogu menetlusest tagasi võtta.

²⁸⁹ Kui Ernits käsitleb informatsioonilise enesemääratlemisena igäühe õigust otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse, siis Annus määratleb seda kui õigust otsustada, kas ja kuidas informatsiooni kogutakse ja avalikustatakse.

²⁹⁰ Ilus, T., *Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad*.

²⁹¹ Tavani, H. T., Moor, J. H. *Privacy Protection, Control of Information and Privacy-Enhancing Technologies*. Tavani ja Moor on seisukohal, et kontrolli puudumine privaatsuse üle (nt isikuandmed) ei tohi kaasa tuua privaatsusõiguse kahanemist.

²⁹² Beldiman, D., *An Information Society Approach to Privacy Legislation. How to Enhance Privacy While Maximizing Information Value*, 2 J. Marshall Review of Intellectual Property, Vol. 71, November 2002. Beldiman rõhutab, et iga eraldiseisev seadus nõuab teatava infrastruktuuri loomist, ning asjaomased infrastruktuurid ei pruugi omavahel harmoneeruda ning nende ülalpidamine tekitab ühiskonnale suuri kulutusi.

²⁹³ Euroopa Inimõiguste Kohus on EIÕK artiklit 8 avaralt tõlgendanud. Ehkki algselt ei pidanud konventsioonil olema nn *Drittwirkung*-efekti, on seda hakatud kohaldama nii vertikaalsel (riik-üksikisik), kui ka horisontaalsel (üksikisik-üksikisik) suunal. Vt lähemalt Blanca, R., *Privacy in Telecommunications*. Vt ka punkt 1.4.3.

²⁹⁴ Euroopa Kohus (ECJ) on isiku õigust privaatsusele ja informatsioonilisele enesemääratlemisele käsitlenud vaid vähestes lahendites ning viidanud seejuures ECHR suunistele. Vt nt ühendatud kaasused C-465/00, C-138/01 and C-139/01, 20. 03. 2003, äärenumber 73: „First of all, the collection of data by name relating to an individual's professional income, with a view to communicating it to third parties, falls within the scope of Article 8 of the Convention. The European Court of Human Rights has held in this respect that the expression private life must not be interpreted restrictively and that there is no reason of principle to justify excluding activities of a professional ... nature from the notion of private life (see, *inter alia*, *Amann v. Switzerland* [GC], no. 27798/95, § 65, ECHR 2000-II and *Rotaru v. Romania* [GC], no. 28341/95, § 43, ECHR 2000-V).

lahenditel, samuti siseriiklikel tõlgendustel, mida Eestis kahjuks napib²⁹⁵.

Seaduste hulk, mille abil teabe vaba kättesaadavuse ja isiku privaatsfääri kaitse vahele piire tõmmata, kasvab pidevalt. Eesti pole kaugeltki ainus riik, kes täna killustatud infoõiguse probleemi ees seisab: ka pika ja auväärse õigustraditsiooniga Saksamaal kavandatakse põhiseaduse ning andmekaitseseaduste kõrvale info vaba kättesaadavuse regulatsiooni, mis kooskõlas kõrgeima kohtu praktikaga võimaldaks vastata moodsa informatsioonitehnoloogia väljakutsetele. Seega on muutumas algne käsitus informatsioonilise enesemääratlemise määratusest andmekaitseseaduste pinnalt.²⁹⁶ Robbers'i hinnangul tuleb moodsast informatsioonitehnoloogiast üksikisiku privaatsfäärile ja demokraatialle tekkivate ohtude vastu astuda nii andmekaitseõiguse kui teabele juurdepääsuõiguste tagamisega.²⁹⁷

2.2. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse alused Euroopa Liidu õiguskorras

Üksikisiku õigus privaatsusele, mis on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse keskmes²⁹⁸ oleva andmekaitseõiguse õiguse lähtekohaks, on dünaamiline kontseptsioon, mida erinevad ühiskonnad sisustavad vastavalt oma elukeskkonnas valitsevatele eluliste asjaoludele. Tasub meenutada, et infoühiskond on eeskätt ,arenenud' riikide privileeg: jooniselt 2.1. nähtub, et kuigi Aasias ja Aafrikas elab märkimisväärne osa Maa elanikkonnast, on internetikasutajate arv suur just Euroopa ja Põhja-Ameerika riikides ning maailmas on kümneid riike, kus internetist veel suuremat ei teatagi.

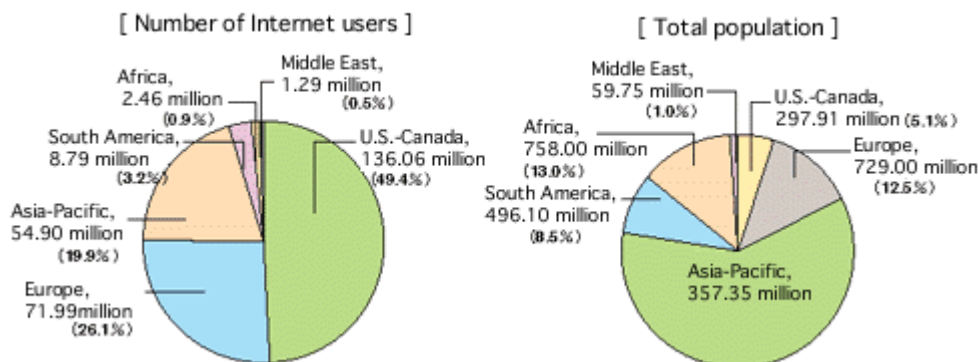
²⁹⁵ Ehk väärtuslikeim kohtulahend pärineb Riigikohtu halduskolleegiumilt (23.10.03, 3-3-1-57-03). Kõnealuses lahendis on kolleegium andnud teabevaldajaile juhiseid huvide kaalumiseks: „tuleb arvestada, et isiku sugupuu koostamine, kasutamata selleks perekonnaseisuosakondades olevaid perekonnaregistri dokumente, on sageli äärmiselt raske või võimatugi. Isiku huvi oma päritolu, esivanemate, sugulaste ning hõimlaste kindlakstegemiseks on sotsiaalselt põhjustatud huvi, mis on kooskõlas ühiskonnas levinud arusaamade ja väärtushinnangutega. Sellise huvi realiseerimise piirangud peavad tuginema seadusele ja olema põhjendatud. Olulisimaks piiranguks on teiste isikute õiguslikult kaitstav privaatsfäär. Sellise teabenõude täitmine võib puudutada mitte üksnes konkreetsesse suguseltsi kuuluvate isikute, vaid ka teiste isikute privaatsfääri. Teabevaldaja peab kaaluma neid erinevaid huve ning kajastama seda ka oma otsustuses.”

²⁹⁶ Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*, lk 98.

²⁹⁷ *Ibid.*

²⁹⁸ Informatsioonilise enesemääratlemise õigus ei taandu vaid andmekaitseõigusele, kuid realiseerub eeskätt selle kaudu, on väitnud nii mõistet esmakordselt tutvustanud Saksa Konstitutsioonikohus, kui ka nt G. Robbers.

Chart ① Internet user population in the world's major regions

Joonis 2.1.²⁹⁹

Tänases Eestis erinevad informatsioonilise enesemääratlemise sisustamise aluseks olevad asjaolud tänase Saksa või Itaalia omadest. Selle põhjuseks on nii kultuurilised ja ajaloolised eripärad, kui ka riikide sotsiaalse ja majandusliku heaolu näitajad: näiteks ei käsitleta Saksa andmekaitseadustes teavet isiku maksuvõlgnevuste kohta sarnaselt Eesti IAKS-iga. Ka on Eesti lähenemine direktiivi omast erinev näiteks selles, et siinsetes seadustes eristatakse isikuandmete kolme kaitse tasandit (eraldi nõuded on kehtestatud mittedelikaatsete, eraeluliste ja delikaatsete isikuandmete töötlemisele), mis läheb direktiivis sätestatud kaheastmelisest mudelist (mittedelikaatsed ja delikaatsed isikuandmed) märksa kaugemale ning vajab seetõttu ka iseseisvat rakendusmehhanismi.

Seda võimalust ette nähes ja arvestades on EL andmekaitse direktiivi näol välja töötatud vaid isikuandmete õigusliku kaitse standard, mida tuleks käsitleda kui õiguslikult tagatud miinimumi ning sellele ehitada siseriiklik õigusbaas, mis arvestaks konkreetse ühiskonna vajadusi ning võimalusi. Direktiivi siseriiklikku õigusesse inkorporeerimine on alanud³⁰⁰, ent selle rakendamine Eesti õiguses saab alata alles direktiivi Eesti Vabariigi suhtes jõustumisest.

Direktiiv 95/46/EÜ pärineb ajast, mil isikuandmete töötlemine eraõiguslikes suhetes oli veel teisejärguline ning on välja töötatud pidades silmas eeskätt 12 liikmesriigi vajadusi ja realiteete. Seevastu 2002. aastal vastu võetud direktiiv 2002/58/EÜ on erineva iseloomuga suhetest enam 'teadlik', kinnitades ühtlasi direktiivis 95/46/EÜ võetud seisukohtade

²⁹⁹ http://www.dosite.jp/e/do/in-state_net.html (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁰⁰ „Seaduse põhieesmärgiks on tõsta isikuandmete kaitse taset Eestis, tagades selle vastavuse Euroopa Liidus kehtiva andmekaitsealase normistikuga, eeskätt Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 24. oktoobri 1995.a. direktiiviga 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta”, IAKS seletuskiri.

aktuaalsust.³⁰¹ Samas tuleb silmas pidada direktiivide ja rahvusvahelise õiguse faktilist vahekorda, mis kajastub ülevaatlilikult direktiivi 2002/58/EÜ sissejuhatavas märkuses nr 11: „nagu direktiivis 95/46/EÜ, ei käsitleta ka käesolevas direktiivis põhiõiguste ja -vabaduste kaitsmisega seotud küsimusi, mis ei kuulu ühenduse õiguse reguleerimisalasse. Seega ei muuda käesolev direktiiv senist tasakaalu üksikisiku eraelu puutumatus õiguse ja liikmesriikide võimaluse vahel võtta käesoleva direktiivi artikli 15 lõikes 1 osutatud meetmeid³⁰², mis on vajalikud avaliku korra, riigikaitse, riigi julgeoleku (kaasa arvatud riigi majanduslik heaolu, kui tegevus on seotud riigi julgeolekuga) ja kriminaalõiguse rakendamise seisukohast. Seega ei mõjuta käesolev direktiiv liikmesriikide võimalust kuulata õiguspäraselt pealt elektroonilist sidet või võtta vajaduse korral meetmeid eespool nimetatud eesmärkidel ja kooskõlas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooniga nii, nagu seda on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsustes. Sellised meetmed peavad olema asjakohased, rangelt proportsionaalsed kavandatud eesmärgiga ja vajalikud demokraatlikus ühiskonnas ning nendega peaksid kaasnema piisavad tagatised kooskõlas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooniga”.

Taani infoadvokaat Martin von Haller Grønbaek selgitab Eestile ja teistele EL-iga ühinevatele riikidele andmekaitsega seonduvalt pandavaid kohustusi järgnevalt: esiteks peab Eesti kaardistama oma (õigus)poliitilised otsused seoses isikuandmete kaitse (ja ka informatsioonilise enesemääratlemisega). Siia hulka kuuluvad näiteks otsustused sellest, kas kohustada kohtuid avaldama kohtulahendeid veebis täismahus, millistel alustel lubada isikukoodi töötlemist isikult luba küsimata, milliste andmete käivet õiguslikult piirata ja miks jne. Tegemist ei ole juhuslike soovitustega: probleemid isikandmete staatusega kajastuvad üha elavamalt ka avalikes foorumides³⁰³: seaduse üldisus ja tõlgenduste puudumine paneb andmetöötlejale kohustusi, mille täitmine käib neile kohati kas üle jõu või mõistuse. Näiteks möönab Tallinna perekonnaseisuameti juhataja Karin Kask, et eraeluliste isikuandmete

---

³⁰¹ Kõigi isikute suhtes, kes ei järgi käesoleva direktiivi põhjal võetud meetmeid, tuleb rakendada karistusi, olenemata sellest, kas tegemist on eraõiguslike või avalik-õiguslike isikutega. 2002/58/EÜ, sissejuhatav märkus 47. Vrd 95/46/EC sissejuhatav märkus 55.

³⁰² 2002/58/EC artikkel 15 lg 1: „Liikmesriigid võivad võtta seadusandlikke meetmeid, millega piiratakse käesoleva direktiivi artiklites 5 ja 6, artikli 8 lõigetes 1, 2, 3 ja 4 ning artiklis 9 sätestatud õiguste ja kohustuste ulatust, kui selline piiramine on vajalik, otstarbekas ja proportsionaalne abinõu selleks, et kaitsta direktiivi 95/46/EÜ artikli 13 lõikes 1 nimetatud riiklikku julgeolekut (s.t riigi julgeolekut), riigikaitset, avalikku korda, kriminaalkuritegude või elektroonilise sidesüsteemi volitamata kasutamise ennetamist, uurimist, avastamist ja kohtus menetlemist. Selleks võivad liikmesriigid muu hulgas võtta seadusandlikke meetmeid, millega nähakse ette andmete säilitamine piiratud aja jooksul käesolevas lõikes sätestatud põhjustel. Kõik käesolevas lõikes osutatud meetmed on kooskõlas ühenduse õiguse üldpõhimõtetega, kaasa arvatud Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõigetes 1 ja 2 osutatud põhimõtetega.”

³⁰³ Kõrvuti päevateemaliste uudisteportaalidega nagu www.delfi.ee või www.everyday.com, on Eestis ka õigusteemalisi avalikke internetifoorumeid, kus kajastatakse selle tegevusvaldkonna olulisemaid sündmusi ja antakse asjast huvitatuile võimalus oma seisukohti avaldada. Vt nt www.juura.ee, www.lc.ee. (Viimati vaadatud 16.02.04).

ebamäärasus paneb ametile kohustuse väljastada teabenõude raames infot äriühinguile, kes seejärel andmed maha müüb.³⁰⁴ Sarnasele probleemile juhib tähelepanu ka õiguskantsler Allar Jõks, kes möönab, et perekonnaseisuaktides sisalduvad põhiandmed ei kuulu isikuandmete kaitse [täpsemalt eraeluliste isikuandmete kaitse] regulatsiooni alla.³⁰⁵ Ajakirjanduse vahendatud seisukohta on raske õigustada, eriti eraõiguslikes suhetes, mille raames isiku soovi oma andmete avaldamise osas tuleks respektierida. Eriti suure küsimärgi all on selline respekt just veebikeskkonnas, kus seaduste täitmise tagamise probleemi tuntakse mitte üksnes seoses isikuandmete, aga ka nt autoriõiguste, võlaõiguse ja tarbijakaitsega.

Teiseks viitab mainekas advokaat direktiivi rakendamise kohustusele siseriiklikus õiguses. Vastav töö on alanud seaduse muutmisega nii, et see vastaks direktiivi 95/46/EÜ nõuetele, ent nt direktiivi 2002/58/EÜ mitmed nõuded (sh piirangud pealesunnitud teabe edastamisele, andmesubjekti teavitamine abonendikataloogide täiendavatest otsingufunktsioonidest jms) Eesti õiguses veel ei kajastu. Teine pool rakendamisest seondub kohustusega tagada seaduste täitmine, mis võib osutada Eesti jaoks realselt märkimisväärseks probleemiks, kuna täna on enamike andmetöötajate teadlikkus oma kohustustest väike ja suhtumine seaduse täitmisse pigem ükskõikne: enamik isikuandmeid koguvaist veebikeskkondadest ei esita andmesubjektile tema andmete töötlemise eelduseks oleva nõusoleku kehtivuse kriteeriumidele vastavat teavet.

EL-iga ühinemine toob Eestile ühelt poolt faktilise aruandekohustuse Euroopa Komisjoni ees ning teistpidi kohustuse arvestada komisjoni ettepanekutega³⁰⁶ ning annab andmesubjektidele õiguse pöörduda kohtusse ka riigi poolt EL direktiivide nõuete mittetäitmise korral. Kui käesoleval ajal on Eestis andmekaitse üle teostatav järelevalve sisuliselt üheastmeline, siis EL õiguskorrast tuleneb andmekaitse järelevalve ka EL tasandil.

Lõpuks osutab von Haller Grønbaek ka võimalustele, mis avanevad Eestile seoses eelnimetatud nõuete täitmisega: EL poliitilised prioriteedid on suunatud infoühiskonna arengule, mistõttu Eesti tehniline potentsiaal ja EL poolt esitatavate nõuete järgimine võimaldaks Eesti ettevõtetel panustada ka EL tasandil infotehnoloogiaga seonduvate

---

³⁰⁴ Kalamees, K., *Erafirma teeb maksumaksja kulul isikuandmetega äri*, Eesti Päevaleht, 29.01.03, lk 4.

³⁰⁵ Jõks, Allar, *Ministri vallaslaps avalik teave?*, Eesti Päevaleht, 29.01.04, lk 4.

³⁰⁶ 95/46/EC artikli 32 lg 4 kohaselt tuleb liikmesriikidel edastada komisjonile direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastuvõetud siseriiklike õigusnormide tekst. Artikkel 33 sätestab: "Hiljemalt kolm aastat pärast artikli 32 lõikes 1 sätestatud kuupäeva hakkab komisjon korrapäraselt esitama nõukogule ja Euroopa Parlamendile aruandeid käesoleva direktiivi rakendamise kohta, lisades oma aruandele vajaduse korral sobivad muudatusettepanekud. Aruanne avalikustatakse."

õiguslike, tehniliste jm valdkondade arendusse, saades selleks EL institutsioonidelt ka rahalisi vahendeid.³⁰⁷

Euroopa Liiduga ühinemisel peab Eesti muutuma Euroopa Liidu liikmesmaadele usaldusväärseks andmevahetuspartneriks. Kõrvuti privaatsuse kui pigem abstraktse kategooria ja väljendus- ja infovabaduse, kaitsega, on andmekaitse direktiivil ka väga praktiline eesmärk – tagada võimalus ‘infoturu’³⁰⁸ takistusteta arenguks. Tulenevalt direktiivi 95/46/EÜ artiklist 1 (2) on liikmesriigil kohustus mitte piirata ega keelata isikuandmete vaba liikumist liikmesriikide vahel põhjustel, mis on seotud lõikes 1 sätestatud kaitsega ehk isikute põhiõiguste ja -vabaduste ning eelkõige nende õigusega eraelule. Nii on ka direktiivile sisse programmeeritud juba kirjeldatud konflikt, mida privaatsusõiguse olemust sügavuti uurinud Concordia ülikooli diplomand A. Rull nimetab konfliktiks privaatsuse majandusliku ja isikliku e emotsionaalse väärtuse vahel³⁰⁹, käesoleva töö autor aga peab laiemalt vaadatuna tulenevaks konfliktist privaatsusõiguse ja infovabaduse vahel. See vastuolu ja tõlgendusruum tuleb ületada siseriikliku õiguse abil, arvestades õigusnormide adressaadiks oleva ühiskonna väärtushinnanguid, tõekspidamisi, aga ka ühiskonna majanduslikku, sotsiaalset, kultuurilist jm realiteete.

Üldiselt võetuna on Eesti isikuandmete kaitse regulatsioon Euroopa Liidu õigusega kooskõlas: vähemalt kinnitavad nii värske IAKS redaktsiooni autorid. Selle vastavuse kindlaksmääramise aluseks ei saa aga pidada mitte niivõrd seaduse sõnalist osa, kui just suutlikkust rajada sellele Eestis usaldusväärne ning andmesubjekti õigusi respektiiv informatsioonilise enesemääratlemise õiguse mudel. Nii mõnegi sätte direktiivi mõttele vastavust tuleb ilmselt hinnata kohtutel.³¹⁰

Peamine probleem Eesti ja Euroopa ‚mudeli‘ praktilisel seostamisel on vastava probleematika kaardistamise puudulikkus: Eestis on isikuandmetega seonduv olnud pikka aega sootuks reguleerimata ning 1996. aasta isikuandmete kaitse seadus järgis mitte niivõrd kohalikke vajadusi, kui Saksa ja Soome asjaomaste seaduste eeskujul. Ka 2003. aasta redaktsioon on kantud eeskätt Euroopa Liidu õiguskorrast tulenevate kohustuste vormilise täitmisega ning ühiskondlik arutelu andmekaitse teemadel on jäänud pigem tagasihoidlikuks.

---

³⁰⁷ Von Haller Grønbaek, M., *IT-Security, Cybercrime and Data Protection*, Ettekanne teemal: EU regulation regarding Information Society and Network Economy, Tallinn, 02.02.04.

³⁰⁸ Direktiivi preambul, lk 3.

³⁰⁹ Rull, A. *Reconstructing the Value of Information Privacy*.

³¹⁰ Nt sätestatakse IAKS § 2 lg 3, et õiguspäraselt avaldatud teabe suhtes seadust ei kohaldata. Direktiiv seesugust erandit ette ei näe ning praktikas on küsitav, mis juhtub, kui isik soovib küll õiguspäraselt avaldatud, ent teatud tingimustel tema õiguspäraseid huve kahjustava teabe kasutamise keelata.

2.3. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse põhiseaduslik kaitse

Kaasaegses ühiskonnas on isiku vaba enesemääratlemise õiguse üheks ideaaltulemiks kõrvuti iseolemisega tema aktiivne osalemine demokraatlikus riigikorralduses, mille eelduseks on ühest küljest Westini kirjeldatud isikuautonoomia³¹¹, teisalt aga isiku piisav informeeritus ühiskonnas toimuvast. Nõudlus teabe järele on seejuures märgatavalt kasvanud³¹² ning järelevalve andmete käibe üle oluliselt nõrgenenud seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ulatusliku kasutuselevõtu ning veebikeskkonna arenguga. Nendes tingimustes tuleb üksikute seaduste pinnal tagada tasakaal üksikisiku ja ühiskonna vastanduvate huvide ning omakorda vastanduvate põhiõiguste vahel.

Eesti põhiseadust võib lähtuvalt selle avasätetest pidada pigem riigi-, kui isikukeskseks. Kui nt informatsioonilise enesemääratlemise õiguse ‚lipuriigi‘ *Grundgesetz*’i avasäte on pühendatud inimväärikuse kaitsele: inimese väärikus on puutumatu ning riik on kohustatud seda asutama ja kaitsma³¹³, siis Eesti põhiseaduse esimesed paragrahvid räägivad riigi sõltumatuses ja riigikorralduse põhimõtetest. Inimväärikuses ja –õigustes üldse nähakse Saksa konstitutsiooniõiguses rahu ja õigluse põhialuseid.³¹⁴ Nõmperi hinnangul vastab GG art 1 lg 1 ja art lg 2-le Eesti PS artiklid 10, 19 ja 44 lg 3.³¹⁵

Ka on Eesti ühiskond täna arenguetapis, kus indiviidi isiklikele õigustele pööratakse võrdlemisi vähe tähelepanu, kuna valdav osa elanikkonnast on keskendunud oma majandusliku elujärje parandamisele. Sarnane areng on tänastes demokraatlikes healuriikides läbitud. Olukorras, kus isikul endal on oma infoõiguste ja nende rikkumise tuvastamine keeruline ning kaitse peaks tagama riiklik järelevalveorgan, kes vähemalt eraõiguslikes suhetes tegutseb valdavalt andmeseubjekti enda avalduse alusel, on isiklike õiguste ühe aspekti väärtus olulises ohus.

EV Põhiseaduses³¹⁶ on Riigikohtu Põhiseaduslikkuse Järelevalve Kohtukolleegiumi hinnangul³¹⁷ 3 otseselt privaatsuse aspekte reguleerivat paragrahvi: paragrahv 26 sätestab era-

---

³¹¹ Westin, A. F., *Privacy and Freedom*, lk 24 jj.

³¹² Beldiman, D., *An Information Society Approach to Privacy Legislation. How to Enhance Privacy While Maximizing Information*. Beldiman selgitab: „Rahvusvahelised ettevõtted, finantsinstitutsioonid, lennukompaniid ja krediidi ettevõtted ei saa funktsioneerida piiriülese andmeedastuseta”.

³¹³ Vt täpsemalt *supra* 2 ja 3.

³¹⁴ Bundesgesetzblatt Nr. 1, lk 1 jj.

³¹⁵ Vt Nõmper, A., *Inimese keha asja- ja patendiõiguse objektina – kas tee kaasaegsesse orjusse?* *Juridica* 6/2000, lk 351-368. Nõmper selgitab: Saksamaal valitseva arvamuse kohaselt on uurimistulemused küll arsti/uuriija omandis, kuid patsiendil on õigus alati tulemustega tutvuda ja saada neist ärakirju selleks tehtavaid kulusid kattes. /.../ Selle nõude õiguslikuks aluseks on *BGB* § 810 (võõras valduses olevate dokumentidega tutvumise õigus põhjendatud huvi olemasolul), aga ka abstraksemalt isiku õigus informatsioonilisele enesemääramisele (*GG* art 1 lg 1, art 2 lg 1 = *PS* § 10, § 19 lg 1, § 44 lg 3).

³¹⁶ EV Põhiseadus, RT 1992, 26, 349.

ja perekonnaelu puutumatus ning keelab riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja nende ametnikel era- ja perekonnaellu sekkumise muudel juhtudel, kui seaduses sätestatud alustel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Riigikohtu Kriminaalkollegium aga on aga andnud hinnangu põhiõiguste omavahelisele suhtele seoses informatsioonilise enesemääratlemise õigusega, kinnitades, et „ühiskonnas ei saa olla absoluutseid - piiramatuid põhiõigusi. Mistahes põhiõiguse realiseerimisvõimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist. Sellises põhiõiguste konkurentsi olukorras tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus. Küsimusele sellest, milline peaks olema põhiõiguste konkurentsi olukorras ühe või teise põhiõiguse piiramise määr, ehk teiste sõnadega - milline on põhiõiguste hierarhia, puudub õigusteoorias ühene lahendus. Enamlevinud on siiski seisukoht, et inimkeskses ühiskonnas tohib põhiõiguste konfliktolukordades kõige vähem piirata inimväärikust - kompleksset põhiõigust, mille elementideks on eeskätt õigus heale nimele, õigus mitte olla hirmul enese ja oma lähedaste eksistentsi pärast, õigus õiguslikule võrdsusele kõigi teiste inimestega, õigus inimlikule identiteedile, informatsioonilise enesemääramise õigus, õigus kehalisele puutumatusle.”³¹⁸

Paragrahvi 33 kohaselt on kodu puutumatu ning on keelatud tungida kellegi eluruumi, valdusse või töökohta ning neid läbi otsida, välja arvatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või tõe väljaselgitamiseks kriminaalmenetluses. Paragrahvis 43 sätestatakse igäühe õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks üksnes seadusega sätestatud juhtudel ja korras.

Lähtudes Michaeli, Kloepferi ja Robbersi käsitlusest, omavad isiku enesemääratlemise seisukohalt tähtsust ka PS § 42, mis keelab riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja nende ametiisikul koguda ja talletada andmeid Eesti kodaniku veendumuste kohta tema vaba tahte vastaselt, ja PS § 46, mis annab igäühele õiguse pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. (Vt ka joonis 2.2.)

Põhiseaduse § 32 annab omanikule õiguse talle kuuluvat vara vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Selle kaudu saab isiku privaatsfääri kaitset seostada tema kodu ning talle kuuluvate esemete puutumatuslega.

---

³¹⁷ EV Riigikohtu Põhiseaduslikkuse Järelevalve Kohtukollegiumi 04.11.1993 otsus nr III-4/A-4.

³¹⁸ EV Riigikohtu Kriminaalkollegiumi 26. 08. 1997 otsus nr 3-1-1-80-97, RT III 1997, 28, 285.

Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse seisukohalt on oluline osa ka PS § 10³¹⁹, mis sisuliselt annab võimaluse põhiseaduslike õiguste ja vabaduste mahtu laiendada. Tähtsust omavad veel § 17, mis kaitseb isiku au ja head nime, ja § 19, mille kohaselt igapäev on õigus vabale eneseteostusele. Samas peab igapäev oma õiguste ja vabaduste teostamisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust. Ernits leiab, et § 19 tuleneb üldine isiksusõigus, mille esemeline kaitseala hõlmab a) enesemääramisõigust, mis puudutab /.../ informatsioonilist enesemääramist, b) enesekujutamiseõigust, eeskätt õigust oma kujutisele ja sõnale ja c) eraelu puutumatusõigust, mida Ernits peab kaetuks PS §-is 26.³²⁰ Informatsiooniline enesemääramine seisneb Ernitsa hinnangul isiku õiguses otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse.³²¹ Ernitsa määratlust võib pidada pisut pealiskaudseks, kuna ka andmete edastamine, kasutamine jpm on hõlmatud isikuandmete töötlemise mõistega ning isiku õigus enda informatsioonilisele määratlemisele peaks hõlmama kõiki töötlemise juhtusid.

Lõhmus märgib, et PS § 26 kaitstud era- ja perekonnaelu aspektid kuuluvad kõik EIÕK artikli 8 kaitsealasse, kuid möönab, et lisaks § 26 on artikli 8 aspekte kajastatud ka mitmetes teistes PS sätetes.³²²

Põhiseaduse ekspertiisikomisjoni hinnangul hõlmab perekonna- ja eraelu puutumatus kaitseala kõik eraelu valdkonnad, mis ei ole hõlmatud spetsiaalsete eraelu kaitsvate õiguste poolt. „Iseäranis kuuluvad siia intiimsfääri puutumatus, õigus seksuaalsele enesemääramisele, õigus informatsioonilisele enesemääramisele ning õigus oma pildile ning sõnale. Intiimsfäär hõlmab näiteks märkmed päevikus või arsti kartoteegi haiguste kohta. Õigus seksuaalsele enesemääramisele hõlmab kõik sugulist puudutava. Informatsiooniline enesemääramine hõlmab kogu riiklikult talletatava informatsiooni, mis ei lange põhiseaduse § 42 alla. Õigus oma pildile kaitseb üksikisikut tema näitamise vastu televisioonis või fotode avaldamise vastu ajakirjanduses ning õigus sõnale leiutatud intervjuu avaldamise vastu ajakirjanduses.”³²³

Informatsioonivabadus Eesti õiguses jaguneb Annuse hinnangul a) informatsioonivabaduseks seoses üldkasutatavate allikatega³²⁴, mis hõlmab õigust saada

---

³¹⁹ PS § 10 näol on tegemist omalaadse konstruktsiooniga, mida on lähemalt kommenteerinud nt Ernits, M., EV Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne, lk 123jj. § 10 sätestab: „Käesolevas peatükis loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusrüügi põhimõttele.”

³²⁰ Ernits, M., Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, Juura 2002, lk 160-161.

³²¹ *Ibid*, lk 161.

³²² Lõhmus, U., Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, Juura 2002, lk 226.

³²³ EV Justiitsministeeriumi poolt tellitud EV Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne, veebis <http://www.just.ee/index.php3?cath=1581> (viimati vaadatud 01.02.04).

³²⁴ Roosma hinnangul on üldiseks kasutamiseks levitatavana käsitletav informatsioon, mis on mõeldud individuaalselt kindlaksmääramata isikute ringile. Vt Roosma, P., *Eesti Vabariigi Põhiseadus*,

kõikvõimalikkude avalikkusele kättesaadavas vormis (nt televiisori, raadio, interneti jms vahendusel) levitatavat informatsiooni ja b) infovabadust avalikus sektoris, mida Annus peab konkretiseeringuks riigivõimu läbipaistvuse printsiibile.³²⁵ Tulenevalt põhiseaduse § 44 on igal inimesel õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Säte kohustab riigiasutusi, kohalikke omavalitsusi ja nende ametiisikuid seaduses sätestatud korras andma kodanikele nende nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta. Kohustus teavet väljastada ei laiene andmetele, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja andmetele, mis on ette nähtud üksnes asutusesiseseks kasutamiseks. § 44 annab kodanikele õiguse tutvuda nende kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning nende arhiivides hoitavate andmetega. Viimast õigust võib seaduse alusel piirata, kui seda õigustavad teiste inimeste õigused ja vabadused või lapse põlvnemise saladuse kaitse huvid, samuti kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise eesmärkidel.³²⁶

PS § 44 ei saa vaadelda lahus § 45-st, mis annab inimesele õiguse informatsiooni levitamiseks. Ka on õigus info saamisele piiratud juhtudel, kui andmete väljastamine on seadusega keelatud (sh isikuandmed), ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmete puhul. Vastavad piirangud võivad nähtuda mitmetest seadustest: Tulenevalt arhiiviseadusest³²⁷ (ArS) võib omanik eraarhivaali üleandmisel (ka riigi-) arhiivi kehtestada arhivaalile juurdepääsupiirangud, mida viimane peab järgima.³²⁸ Tulenevalt § 42 lg 5 kehtib juurdepääsupiirang ka nt ärisaladuseks³²⁹ tunnistatud teavet sisaldavale arhivaalile. Isikuandmete kaitse seaduse³³⁰ § 30 lg 1 kohaselt piiratakse andmesubjekti õigust saada teavet ja enda kohta käivaid isikuandmeid isikuandmete töötlemisel, kui see võib kahjustada 1) teiste isikute õigusi ja vabadusi; 2) lapse põlvnemise saladuse kaitset; 3) kuriteo tõkestamist või kurjategija tabamist; 4) kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamist.

Kommenteeritud väljaanne, Juura 2002, lk 306. (Järgnevalt Roosma, P., *Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne*).

³²⁵ Annus, T., *Riigiõigus*, Juura, Tallinn, 2001, lk 240.

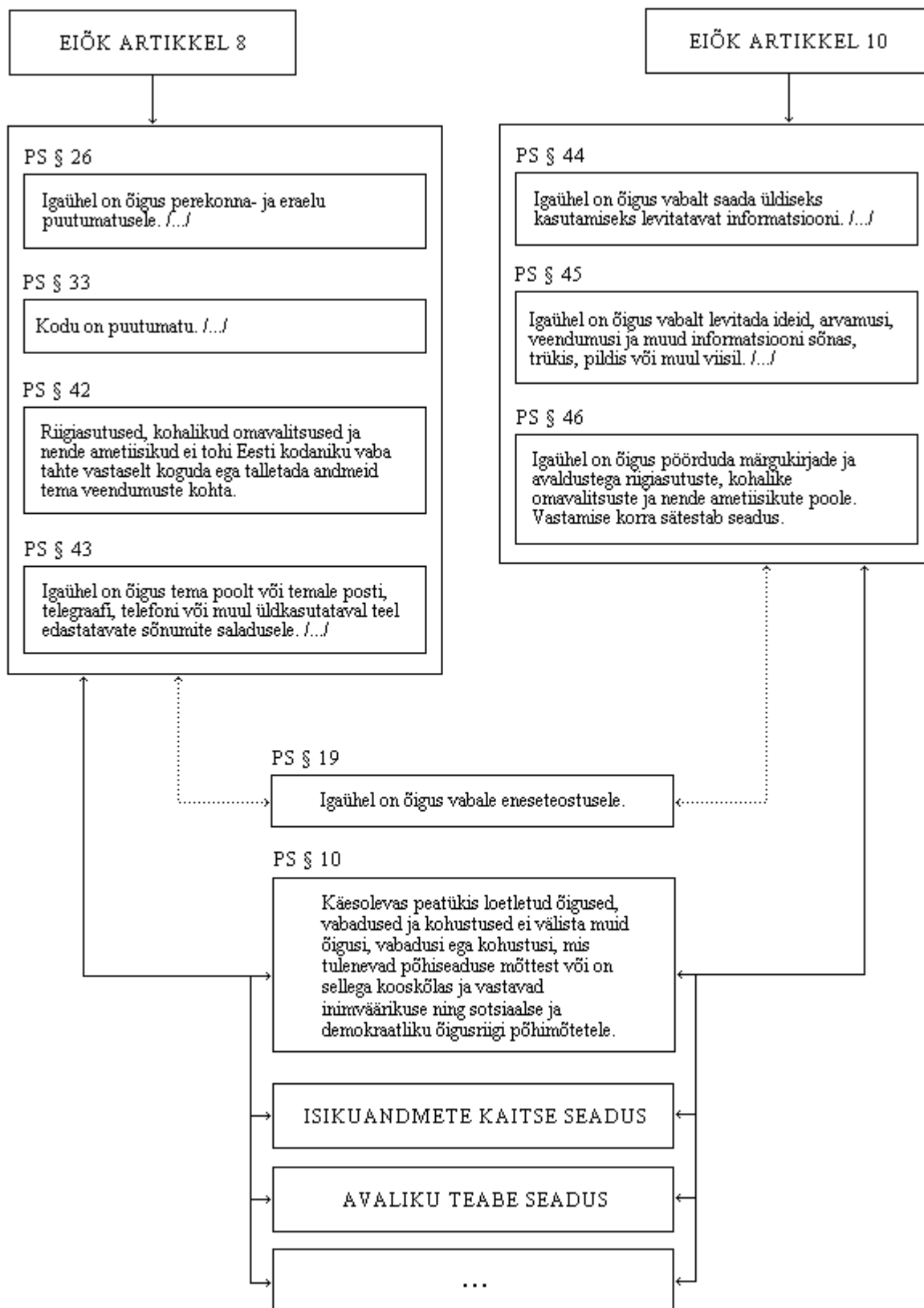
³²⁶ Eesti Vabariigi Põhiseadus § 44.

³²⁷ Arhiiviseadus, RT I 1998, 36/37, 552. (Järgnevalt ArS)

³²⁸ ArS § 42 lg 6.

³²⁹ Ärisaladusena käsitletakse Eesti õiguses informatsiooni ärisuhetest, ettevõtte allüksuste ja toodete valmistamise kuludest, omahinnast ja rentaablustest, toodangu omahinna kalkulatsioonidest ja hinnakujundamisest ning ettevõtte finantsstrateegiast ja –taktikast. Vt *Õigusleksikon*, koostaja Küllike Maurer, Tallinn, Interlex, 2000.

³³⁰ Isikuandmete kaitse seadus, RT I, 2003, 26, 158.

Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse alused Eesti põhiseaduses

Joonis 2.2.

2.4. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse aluseks olevad üldseadused

Koos mitmete teiste³³¹ eri liiki teabele juurdepääsu tingimusi sätestavate Eesti Vabariigis kehtivate õigusaktidega on isikuandmete kaitse seadus (IAKS) ja avaliku teabe seadus (ATS) põhiseaduse vahendusel Eesti õigusesse inkorporeeritud põhiõigusi sisustavad õigusaktid. Kõnealuste põhiõigustena peetakse käesolevas töös silmas eeskätt õigust privaatsusele, vabale eneseväljendusele ning vabadust saada üldiseks kasutamiseks mõeldud teavet. Just nende kolme põhiõiguse sümbioosina on mitmete riikide õiguses tunnustatud õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele, mis annab isikule õigusliku tagatise otsustada selle üle, milline teave tema kohta kuulub avalikustamisele kolmandatele isikutele.

12. 03. 2003 võttis Riigikogu vastu isikuandmete kaitse seaduse³³² uue redaktsiooni, millega soovitakse tõsta isikuandmete kaitse taset Eestis ning viia see vastavusse Euroopas tunnustatud põhimõtetega.³³³ Seaduse §-ist 1 nähtub, et selle eesmärk on isikuandmete töötlemisel füüsilise isiku põhiõiguste ja põhivabaduste kaitsmine kooskõlas avalike huvidega. Seaduse seletuskirjast võib lugeda, et uus seadus peaks tõstma Eesti isikuandmete kaitse Euroopa Liidus kehtiva andmekaitsealase normistiku³³⁴ tasemele. Isikuandmete kaitse seaduse asjakohaseid sätteid on tutvustatud töös läbivalt, mistõttu nende iseseisev käsitus antud jaotise raames ei ole otstarbekas ega põhjendatud.

Tegemist on sisuliselt seadusega, mis kaitseb isiku õigust eraelu puutumatusse, kuivõrd eelnõu autorid on seisukohal, et isiku õigus saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet saab oma sisu avaliku teabe seaduse³³⁵ kaudu. Seaduse väljatöötamise tingis põhiseaduse paragrahvis 44 sätestatud igäihe õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni ja riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ning nende ametiisikute kohustuse anda seaduses sätestatud korras Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta. Selles sätestatakse avalikule teabele juurdepääsu tingimused, kord ja viisid, teabele juurdepääsu lubamisest keeldumise ja sellele juurdepääsu piiramise alused, samuti järelevalve juurdepääsu võimaldamise üle.³³⁶

---

³³¹ Nt Postiseadus, Jälitustegevuse seadus, Eradetektiivinduse seadus jt.

³³² Isikuandmete kaitse seadus, RT I 2003, 126, 58.

³³³ Selgitus Andmekaitse Inspektsiooni kodulehel: www.dp.gov.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

³³⁴ Viidatud on eeskätt Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 24. oktoobri 1995 a direktiivile 96/467EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja sellis te andmete vaba liikumise kohta.

³³⁵ Avaliku teabe seadus, RT I 2000, 92, 597.

³³⁶ ATS seletuskiri.

Avaliku teabe seaduse (ATS) näol on tegemist üpris kaasaegse regulatsiooniga³³⁷, mis suunatud põhiseaduse paragrahvis 44 sätestatud informatsioonivabaduse põhimõtete reaalsele rakendamisele³³⁸. Eesti avaliku teabe seadust võib pidada revolutsiooniliseks selles mõttes, et kõnealuse seadusega on riik võtnud endale positiivse ja ulatusliku teavitamiskohustuse ning ilmselt ühe esimese riigina maailmas kehtestanud riigiasutustele veebilehtede pidamise kohustuse.³³⁹

Seaduse eesmärgiks on tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikkuse ja igaaühe juurdepääsu võimalus, lähtudes demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi ning avatud ühiskonna põhimõtetest, ning luua võimalused avalikkuse kontrolliks avalike ülesannete täitmise üle.³⁴⁰

Avalik teave on ATS § 3 kohaselt mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Seaduse näol on selle koostajate ning vastuvõtja hinnangul tegemist üldseadusega, mille täitmisel peaks arvesse võtma teistest seadustest teabe avalikustamisele tulenevaid piiranguid: näiteks ei kuulu avalikustamisele riigisaladused ning isiku poliitilisi veendumusi kajastavad andmed. Ka seaduse § 4 viitab kohustusele kaitsta seaduse täitmisel isiku eraelu puutumatust, mis peaks muutma ATS-i IAKS suhtes üldseaduseks.

Avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 paneb teabevaldajale kohustuse tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks muuhulgas teabe, mis sisaldab eraelulisi või delikaatseid isikuandmeid ja teabe, mis sisaldab isikuandmeid, kui see kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatust.

Politiseaduse³⁴¹ kohaselt ei kuulu avalikustamisele politseitöö tulemusena saadud riiklikke ja teenistuslikke ning organisatsioonide ja isikute ärisaladusi sisaldavad andmed, eraelu puudutavad andmed, samuti politsei ametialase tegevuse käigus saadud andmed, mis

---

³³⁷ Enamikes Euroopa riikides puuduvad teabe avalikkusele kättesaadavust otseselt reguleerivad seadused. 2000. aastal, mil seadus vastu võeti, olid sarnase sisuga eriseadused EL liikmesriikidest kehtestatud vaid Rootsis, Iirimaal, Hollandis ja Soomes.

³³⁸ ATS seletuskiri. Veebis <http://www.zone.ee/amuhing/arhiiv2001/atseelnouseletuskiri.html> (viimati vaadatud 02.02.04). (Järgnevalt ATS seletuskiri).

³³⁹ ATS § 31 lg 1 kohaselt on Riigikogu Kantselei, Vabariigi Presidendi Kantselei, Õiguskantsleri Kantselei, Riigikontroll, kohtud, Kaitsejõudude Peastaap, valitsusasutused ja avalik-õiguslikud juriidilised isikud on kohustatud pidama teabe avalikustamiseks veebilehte. Sama sätte lg 2 sätestab: Linna- ja vallavalitsus korraldab veebilehe pidamise oma linna või valla organite ja asutuste tegevuse kajastamiseks ja nende valduses oleva teabe avalikustamiseks. Linna- ja vallavalitsused võivad lepingu alusel korraldada ühise veebilehe pidamist.

³⁴⁰ ATS § 1.

³⁴¹ Politiseadus, RT 1990, 10, 113. (Järgnevalt PolS).

võivad kahjustada kodanike au ja väarikust või raskendada kuritegude avastamist või soodustada kuritegevust.³⁴²

Üldiselt puudub riigil õigus teha üldkasutatava teabe levikule takistusi ning teatud juhtudel on riigil positiivne kohustus edastada kodanikele avaliku võimu teostamisega seonduvat teavet. Ehkki tulenevalt põhiseadusest on kodanikel õigus saada teavet vaid riigiasutuste tegevuse kohta, laiendab ATS seda õigust, sätestades ulatusliku ning mitteammendava loendi teabevaldaja tegevusega seotud avalikustamisele kuuluvast teabest.³⁴³

Annus leiab, et riik on § 44 alusel kohustatud keelama info leviku põhjendamatu takistamise eraisikute poolt³⁴⁴ ja sekkuda, kui viimased segavad raadio- või televisioonisaadete vastuvõtmist tehniliste vahenditega.³⁴⁵ Siit nähtub, et ka eraisikutel on seoses PS § 44 kohustus mitte takistada teabe piiranguteta levikut. Samas ei nähtu tänasest kohtupraktikast ega ka tõlgendustest, kui ulatuslik vastav õigus kohustus sisuliselt on.

Kas tulenevalt § 44 eraõiguslikele isikutele ka teabe andmise kohustus laieneb, on siiski küsitav. Tulenevalt ATS § 5 lg 2 laienevad eraõiguslikule juriidilisele isikule ja füüsilisele isikule teabevaldaja kohustused, kui isik täidab seaduse, haldusakti või lepingu alusel avalikke ülesandeid, sealhulgas osutab haridus-, tervishoiu-, sotsiaal- või muid avalikke teenuseid, - teabe osas, mis puudutab nende ülesannete täitmist. Teabevaldajaga on võrdsustatud ettevõtja, kes on kaubaturul valitsevas seisundis, omab eri- või ainuõigust või loomulikku monopoli, - teabe osas, mis puudutab kaupade ja teenuste pakkumise tingimusi, hindu ja nende muudatusi ning mittetulundusühingu, sihtasutuse või äriühingu, mille liige, asutaja või milles osaleja on riik, kohaliku omavalitsuse üksus või avalik-õiguslik juriidiline isik, - teabe osas, mis puudutab riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest eraldatud vahendite kasutamist.³⁴⁶

2.5. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse piirid eriseadustes

Kommentaaries põhiseaduse §-le 26 käsitleb Lõhmus isikuandmete ja isiku perekonna- ja eraelu üksikasjade saladuse kaitset, märkides ühtlasi, et sätte kaitseala hõlmab ka pangasaladuse.³⁴⁷ Tulenevalt krediidasutuste seaduse³⁴⁸ (järgnevalt ka KrS) §-ist 88

---

³⁴² PoIS § 5 lg 2.

³⁴³ AvTS § 28 lg 1.

³⁴⁴ Samale seisukohale asub ka Roosma, vt Roosma, P., *Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne*, lk 306.

³⁴⁵ Annus, *Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele*, lk 241.

³⁴⁶ ATS § 5 lg 3.

³⁴⁷ *Ibid*, lk 243 jj.

käsitletakse pangasaladusena kõiki andmeid, mis on krediidasutusele teada tema või teise krediidasutuse kliendi varandusliku seisundi, isikuandmete, tehingute, toimingute, majandustegevuse, äri- või ametisaladuste ning omaniku- või ärisuhete kohta. Pangasaladusena ei käsitleta tulenevalt KrS samast sättest andmeid, mis on avalikud või õigustatud huvi korral muudest allikatest kättesaadavad; koondandmeid, mille põhjal ei saa kindlaks teha üksikliendi andmeid ega koondandmetega iseloomustatavasse kogumisse kuuluvaid isikuid; krediidasutuse asutajate ja aktsionäride või liikmete nimekirja ning andmeid nende osa suuruse kohta krediidasutuse aktsia- või osakapitalis, sõltumata kliendiks olemisest ning informatsiooni kliendi kohustuste täitmise korrektsuse kohta krediidasutuse ees.³⁴⁹ Lõike 3 kohaselt on krediidasutusel õigus avaldada klienti puudutavat pangasaladust kolmandatele isikutele üldjuhul vaid kliendi kirjalikul nõusolekul.

Eesti õigus tunnustab veel mitmete elualade esindajate kohustust hoida salajas neile nende tööga seoses teatavaks saanud andmeid. Notarid on notariaadiseaduse³⁵⁰ § 3 alusel kohustatud saladuses hoidma neile seoses ametitegevusega teatavaks saanud andmed. See kohustus jääb püsima ka pärast notari ametist lahkumist ning laieneb notaribüroo töötajatele, tõlkidele ning teistele isikutele, kellel on juurdepääs nimetatud andmetele. Notari ametitoimingu saladuses hoidmise kohustus laieneb krediidasutustele, kohtutele, arhiividele ning teistele juriidilistele isikutele ja asutustele ning nende töötajatele, kelle valduses on asjakohaseid andmeid sisaldavaid dokumente või kellel on neile juurdepääs. Ka advokaadid on kohustatud saladuses hoidma neile õigusteenuse osutamise käigus teatavaks saanud andmeid. Eradetektiivinduse seaduse eelnõu³⁵¹ kohaselt on eradetektiiiv või eradetektiiivühing kohustatud hoidma saladuses eradetektiiiviteenust osutades teatavaks saanud andmeid.

Postiseaduse³⁵² § 30 sätestab postisaladuse: Postiteenuse osutaja poolt juhtima õigustatud või volitatud isikud ja töötajad ning isikud, kes postiteenuse osutajaga sõlmitud lepingu alusel aitavad kaasa postisaadetiste edastamisele, peavad hoidma postisaladust nii teenuse osutamise ajal kui ka pärast seda. Postisaladus on igasugune posti saatjat ja saajat ning postisaadetiste sisu puudutav informatsioon, sealhulgas informatsioon konkreetse isiku postikäibe kohta. Erandid on lg 3 kohaselt lubatud üksnes jälitustoimingute läbiviimiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega ettenähtud juhtudel ja korras.

---

³⁴⁸ Krediidasutuste seadus, RT I 1995, 4, 36. (Järgnevalt KrS).

³⁴⁹ KrS § 88 lg 2.

³⁵⁰ Notariaadiseadus, RT I 2000, 104, 684.

³⁵¹ Eelnõu on kättesaadav Riigikogu veebilehelt <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=030940026&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1> (viimati vaadatud 10.01.04).

³⁵² Postiseadus, RT I 2001, 64, 367.

Telekommunikatsiooniseaduse³⁵³ § 36 kohustab telekommunikatsiooni-võrgu operaatorit ja teenuse osutajat hoidma saladuses kõiki neile telekommunikatsiooni-teenuse osutamise käigus teatavaks saanud andmeid kasutajate kohta, sealhulgas telekommunikatsiooniteenuse kasutamise fakti.

Inimgeeniuringute seaduse³⁵⁴ erinevad sätted käsitlevad andmete kogumist ja käitlemist. § 22 lg 1 sätestab andmekaitse üldnõudena – geenivaramu andmete töötlemine peab vastama andmekaitse kõrgeimatele nõuetele. Seadus täiendab teatud aspektides isikuandmete kaitse seadust. Meditsiini-, farmaatsia- või haigekassa töötajale kutsekohustuse täitmisel teatavaks saanud andmed kindlustatu haiguste ning intiim- ja perekonnaelu kohta ei kuulu kehtiva Ravikindlustusseaduse³⁵⁵ § 14 lg. 1 kohaselt avalikustamisele. Uus ravikindlustuse seadus³⁵⁶ reguleerib isikuandmete kaitset põhjalikult 3. jaos, mis määratleb ravikindlustuse andmekogu ja andmekaitse. Lähtutud on isikuandmete kaitse seaduses toodud nõuetest, määratledes vastutava ja volitatud töötleja, andmekogusse kantavate andmete loetelu ning andmete kogumise õiguse. Muu vajalik tagatakse § 20 kohaselt ravikindlustuse andmekogu pidamise põhimääruse kehtestamisega. Selgusetuks jääb, kas § 20-ga toodud loetelu sisaldab ka kutsetegevuses osalejate kohustust tagada igapäevatoos neile teatavaks saanud patsientide eraelu puudutava informatsiooni salastatus.

Era- ja perekonnaelu puutumatus aspektist sätestab õiguse privaatsusele ka Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse³⁵⁷ paragrahv 13 "Lapse õigus privaatsusele": Lapsel on õigus isiklikule elule, suhtlus- ja sõprusringile (lg 1). Lapse õigust eraelule ei tohi kahjustada meelevaldse või ebaseadusliku sekkumisega, riivates lapse au, väärikust, kiindumusi ja head mainet (lg 2). Lg 3 kohaselt võib korduv jõhker sekkumine lapse eraellu olla aluseks administratiiv- või distsiplinaarvastutusele võtmisele või vanemlike õiguste äravõtmisele.

Rahva ja eluruumide loenduse seaduse³⁵⁸ paragrahv 25 lg 4 kohustab Statistikaametit tagama loenduse korraldamise käigus loendatavate privaatsuse. Esitatud valik sätteid ei pretendeeri täielikkusele, vaid peaks andma ettekujutuse keerukast süsteemist, mida informatsoonilise enesemääratlemise siseriikliku õiguse piiride tuvastamiseks tuleks lähemalt uurida ja ehk täiustada.

---

³⁵³ Telekommunikatsiooniseadus, RT I 2000, 18, 116.

³⁵⁴ Inimgeeniuringute seadus, RT I 2000, 104, 685.

³⁵⁵ Ravikindlustusseadus, RT 1991, 23, 272, kehtetu.

³⁵⁶ Ravikindlustuse seadus, RT I 2002, 62, 377.

³⁵⁷ EV Lastekaitse seadus, RT 1992, 28, 370.

³⁵⁸ Rahva ja eluruumide loenduse seadus, RT I 1998, 52, 772.

2.6. Riigi roll isiku informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagamisel.

Iseregulatsioon.

„Infotehnoloogia kasutusvõimaluste pideva laienemise tõttu peavad alati olema päevakorras indiviidi privaatsus ja andmete turvalisus. Nende tagamiseks tuleb välja arendada pidevalt täiustuv tegus õiguslik mehhanism”, tõdeb Riigikogu.³⁵⁹ Nii on nurgakivi isiku informatsioonilisele enesemääratlemisele pandud nii põhiseaduslikul, kui ka õiguspoliitilisel tasandil. Sama dokumendi punktist 25 nähtub, et „Riik tagab põhiseaduse paraste informatsiooni avatuse põhimõtete järgimise. Riigi otsene kohustus on informatsiooni vaba³⁶⁰ liikumise tagamine, mis tähendab ühtlasi seda, et avalikud organisatsioonid peavad viivitamatult pakkuma informatsiooni oma igapäevatoimingutest. Selline informatsiooni pakkumine peab vastama järgmistele nõuetele:

- 1) kõigile soovijatele tuleb kindlustada võrdne juurdepääs informatsioonile;
- 2) informatsiooni tuleb pakkuda aktiivselt ja süstemaatiliselt ning kergesti haaratava tervikuna, aidates inimestel ühtlasi orienteeruda selle ülekülluses.”

Direktiivist 95/46/EC tulenevalt peaks liikmesriikidel andmekaitsõiguse kujundamisel olema üpris vastutusrikas osa: direktiiv näeb ette järelevalve riiklike asutuste kaudu ning julgustab riike teostama järelevalvet ka erinevate majandussektorite ja kutseühingute tegevusjuhendite üle.³⁶¹ Tulenevalt artiklist 28 näeb iga liikmesriik ette ühe või mitu riigiasutust, et teostada järelevalvet tema territooriumil käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõetud sätete kohaldamise üle. Sellistel ametiasutusel on direktiivi kohaselt:

- uurimisvolitused, näiteks volitused tutvuda töödeldavate andmetega ja koguda oma järelevalvekohustuse täitmiseks vajalikku teavet,
- tõhusad sekkumisvolitused, näiteks avaldada artikli 20 kohaselt arvamust enne töötlemise alustamist ja tagada sellise arvamuse asjakohane avalikustamine, anda korraldus andmete sulgemiseks, kustutamiseks või hävitamiseks, keelata töötlemine ajutiselt või alaliselt, hoiatada vastutavat töötlejat või teha talle märkus või suunata küsimus liikmesriigi parlamenti või teistesse poliitilisse institutsioonidesse,

---

³⁵⁹ Eesti infopoliitika põhialused, Riigikogu 13.05.1998 otsus, punkt 19.2.2.

³⁶⁰ *Ibid*, punkt 25.

³⁶¹ Lähtuvalt direktiivi artiklist 27 näevad liikmesriigid ette, et kõnealused asutused teevad muu hulgas kindlaks ka selle, kas esitatud projektid on kooskõlas käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõetud siseriiklike sätetega.

– volitused osaleda kohtumenetlustes, kui käesoleva direktiivi kohaselt vastuvõetud siseriiklike sätteid on rikutud, või juhtida kõnealustele rikkumistele õigusasutuste tähelepanu.

Õigusloome võimaldatavaid lahendusmehhanisme ei tuleks siiski ainuvõimalikeks pidada: paljudes riikides on andmekaitsega seonduv üle reguleeritud, ja seega tekkinud uus probleem. Rahvusvahelise advokaadibüroo Sidley, Austin, Brown and Wood LLP pöördumises Euroopa Komisjoni poole märgitakse, et privaatsuse kaitsele suunatud regulatsioon võib eraõiguslikes andmetöötlussuhetes soovitatavat isikuandmete kaitse tase hoopis vähendada.³⁶² Samas on õiguslike lahenduste kõrval hulk alternatiive: organisatsioonilised, poliitilised, tehnilised jms.

Mitmete rahvusvaheliste nõupidamiste tulemusena on jõutud järeldusele, et ka Euroopa muidu jäiga, kirjutatud õiguse ruumis tuleb leida koht eneseregulatsioonile (*self-regulation*), mille sisu vastuvõetud dokumendid siiski täpselt ei ava.³⁶³ Sama seisukohta väljendab aukartustäratav hulk autoreid, nagu Basedow³⁶⁴, Grewlich³⁶⁵, Bertelsmann³⁶⁶ jpt.

Iseregulatsiooni varaseks näiteks võib Milleri ja Bakeri arvates pidada keskaegseid gilde: „Gildi ülesanne oli reguleerida teatud sorti kaubandust mingis linnas või geograafilises piirkonnas”. Ka Burnstein möönab, et „just nagu kaupmehed tundsid *lex mercatoria* kombeid ja tavasid, peaksid ka internetikasutajad [antud töö seisukohalt vaadatuna ka andmete töötledajad] tundma ja teadma online maailma kombeid ja tavasid.”³⁶⁷

Mõneti ootuspäraselt ei avata õigusaktides iseregulatsiooni mõistet. Ukrow leiab, et „terminiga ‚iseregulatsioon’ tähistatakse üldiselt teatavate organisatsiooniliste üksuste regulatiivset tegevust oma sisestruktuuris ebakorrekse käitumise vältimiseks või kõrvaldamiseks.”³⁶⁸ Grewlich eristab kaht erinevat iseregulatsiooni mudelit: 1) riigivõimu

---

³⁶² Letter of Sidley, Austin, Brown and Wood LLP to the European Commission, koopia autori erakogus.

³⁶³ UNESCO Regional Pre-Conference for the World Summit on Information Society, held in Mainz, 27–29. June 2002, Resolution. Resolutsioonis nähakse vajadust toetuda andmete kaitsele kõrvuti siseriikliku ja rahvusvahelise õigusega ka eneseregulatsioonile ja eetikakoodeksitele: Due to the limited effectiveness of technical means to protect data, much attention should be paid to self-regulation, national and international legal instruments and codes of ethics. Particular restrictions should be imposed on databases of mandatory service companies (e.g. utility companies) where the citizen does not have any choice but to use those services.

³⁶⁴ Basedow, J., jt, Die *Rechtsstellung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften*, Tübingen (Mohr Siebeck) 2000, lk 43.

³⁶⁵ Grewlich, K. W., *Governance in ‚Cyberspace’: Access and Public Interest in Global Communications*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, lk 136.

³⁶⁶ Bertelsmann Foundation, *Self-Regulation of Internet Content*, 1998, veebis: <http://www.cdt.org/speech/BertelsmannProposal.pdf> (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁶⁷ Burmstein, M., materjal autori erakogust, kantsulgudes autori täiendus.

³⁶⁸ Ukrow, J., *Auf dem Weg zu einem einheitlichen europäischen Medienrecht? - Zum Verhältnis von EG-Fernsehrichtlinie, Europa-Abkommen und Europäischen Übereinkommen über*

poolt volitatud iseregulatsiooni, mille raames eraõiguslikku iseregulatsiooni teostatakse valitsuse vm võimuorgani poolt rangelt ette antud alustel ja piirides, ja 2) nn *soft concept* mudelit, mille kohaselt eraõiguslikud ühendused teostavad otsustusi omal initsiatiivil lähtuvalt riigis kehtivast õiguskorrast ja sellest tavapäraselt tulenevatest piiridest.³⁶⁹ Prof Günter Teubner käsitleb eneseregulatsiooni olukorrana, kus õiguse (ja võimu) ülesanne ei ole anda mitte lahendusi, vaid luua asjaomaseks protsessiks vajalikud eeldused.³⁷⁰ Sisuliselt võib eneseregulatsioonina mõista nii situatsiooni, kus seadusandja delegeerib teatava eluvaldkonna reguleerimise mingitele (sh nt eraõiguslikele) organisatsioonidele, kui ka olukorda, kus see jäetakse lihtsalt reguleerimata. Klassikalised eneseregulatsiooni valdkonnad on näiteks meedia, aga ka pangandus ning logistika. Kõrvutades Grewlichi määratlust Bertelsmanni arvamusel, et internetikeskkonna kui globaalse, suuresti eraõigusliku ja detsentraliseeritud kommunikatsioonimudeli reguleerimiseks oleks iseregulatsioon hästi sobiv, ning Grewlichi teisegi seisukohaga, mille kohaselt veebikeskkonna süstemaatiline iseregulatsioon aitaks vältida liialt üldisi, ülimalt piiravat (intrusive) ja riigiti erinevaid nõudeid³⁷¹, võib järeldada, et nii teaduslikult põhjendatud, kui ka juriidiliselt põhistatud platvorm veebikeskkonna eneseregulatsiooniks on olemas.

Olemas on ka praktikast tulenev tung töötada välja mudellahendus, mis arvestaks isikuandmete kaitset reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete realiseerumist veebikeskkonnas: arvukates veebikeskkondades on loodud lahendusi, mis on suunatud andmekaitse direktiivi, aga laiemalt ka FIP põhimõtete arvestamisele.

Parafraseerides kohtunik Petersoni: mis on väärt loata kasutamist, see on *prima facie* väärt ka kaitsmist³⁷², tuleks asuda seisukohale, et veebikeskkonna tingimustes tuleks andmetöötluspraktika kujundamisel arvestada andmesubjektile tagatud õiguste tagatiste realiseerimise problemaatilisust. Selles kontekstis tuleks andmesubjektile anda vabad käed oma õiguste iseseisvaks kaitseks mitte üksnes seaduse sõnastuses, vaid ka seaduse täitmist tagavate ametkondade toel.

2.6.1. Iseregulatsioon ja isikuandmete töötlemine veebikeskkonnas

---

das grenzüberschreitende Fernsehen, European Media Law – Television and European Community Law, Band 18, 1997.

³⁶⁹ Grewlich, K. W., *Governance in 'Cyberspace': Access and Public Interest in Global Communications*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, lk 139.

³⁷⁰ G. Teubner., *Substantive and reflexive Elements in Modern Law.* – Law and Society review, 1983 (17), lk 275.

³⁷¹ Grewlich, K. W., *Governance in 'Cyberspace': Access and Public Interest in Global Communications*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, lk 305.

³⁷² *University of London Press v University Tutorial Press*, Great Britain (1916).

Vajadus iseregulatsiooni järele on ilmne, arvestades andmekaitse järelevalveinstitutsioonide objektiivset ja sisuliselt seadusesse sisseprogrammeeritud suutmatust teostada kvaliteetset järelevalvet andmetöötluse üle. Tõsiasi, et isikud ise on oma andmetega seonduvate õiguste teostamisel pigem passiivsed, võib lähtuda ka viimasel dekaadil juurdunud ‚lodevast‘ järelevalvemudelist, kuid ka asjaolust, et oma õigustes, veelgi rohkem aga nende võimaliku rikkumise tehnilistes üksikasjades orienteerumine käib paljudele andmesubjektidele üle jõu. Samas on kõik andmetöötledjad EL direktiivi mõjualas kohustatud järgima nii direktiivi, kui siseriiklike õigusaktide nõudeid isikuandmete töötlemisel. Vaatamata suhteliselt lödvale kontrollmehhanismile on võimalus isiku infoprivaatsuse rikkumise sanktsioneerimiseks olemas nii haldus- kui tsiviilõiguse baasil.³⁷³ Liati on andmetöötluse riigipiire ületavad juhud piisavalt sagedad, et ühtlustada seesuguste suhetega kaasnevat praktikat.

Seega on turg kujunenud üheks informatsioonilise enesemääratlemise õiguse sisu ja ulatust määratlevaks faktoriks. Selle üheks põhjuseks on isikuandmete töötlemist eeldavate ‚tehingute‘ esinemissagedus. Seostatuna probleemiga, mille kohaselt isikul sageli puudub igasugune ülevaade tema andmetega tehtavaist toiminguid, on teatavate reeglite kehtestamine ja järgimine seesuguste toimingute juures ettevõtte hea äritava üheks komponendiks.

Teise põhjusena võib vaadelda isikuandmete töötlemisjuhtude ‚integreeritust‘ mitmetesse turundusmudelitesse. Enamike C2C (tarbijalt³⁷⁴ tarbijale) ja B2C (ettevõtjalt tarbijale) turundusmudelite üheks komponendiks on isikuandmed – seda nii tarbija identifitseerimiseks, kui erinevate tarbijate ja nende eelistuste ning harjumuste analüüsi tulemusena turumudeli arendamiseks. Sellised mudelid ei ole iseenesest uued, kuid arenevad üha keerulisemateks ning hõlmavad sageli andmetöötlusahelaid, milles isikuandmeid töödeldakse ettevõtte erinevates struktuurides³⁷⁵, sageli ka kombineerides omavahel erinevate töötledjate andmebaase. Nii võib andmetöötlus olla äri üks keskne huvi.³⁷⁶ Näiteid ei tule otsida üksnes piiri tagant: üldtuntud veebiturundusgigantide Amazon.com³⁷⁷ ja E-Bay³⁷⁸

---

³⁷³ IAKS §§ 32-33.

³⁷⁴ Terminit ‚tarbija‘ tuleks antud kontekstis tõlgendada laiemalt, kui nt Võlaõigusseaduse § 34 (Tarbija käesoleva seaduse tähenduses on füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega.), (RT I 2001, 81, 487). Vt nt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (Direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta).

³⁷⁵ Vt lähemalt nt Rull, A., *Reconstructing the Value of Privacy*.

³⁷⁶ Lipton, J., *Information wants to be property: Legal Commodification of E-Commerce Assets*. Computers & Technology Law Vol. 16 No. 1, 2002, lk 53 jj.

³⁷⁷ www.amazon.com (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁷⁸ www.e-bay.com (viimati vaadatud 01.02.04).

kõrval on isikuandmed äriiselt olulised ka Osta.ee³⁷⁹ või Rate.ee³⁸⁰ sarnaste ärikeskkondade funktsioneerimiseks.

Ehkki direktiivi 95/46/EÜ järelevalvemehhanism ei toeta otseselt puht-eraõiguslikku järelevalve mudelit, sisalduvad alged sellise järelevalve teostamiseks instrumendi artiklis 27. Iseregulatsioon veebikeskkonnas ei ole aga üldiselt Euroopa Liidu õiguskorrale võõras: EL Nõukogu 17.02.1997 otsuses kohustatakse liikmesriike võtma meetmeid internetis levivate seadusvastaste ja isikute õigusi kahjustavate materjalide leviku tõkestamiseks ning soovatakse toetada iseregulatsiooni, käitumisjuhendite koostamist ja *hotline*-põhimõttel töötavaid teavitamissüsteeme. Nõukogu soovitus 98/560/EÜ taotletakse, et liikmesriigid edendaksid audiovisuaalsete ja infoteenuste tööstusharu arenemist, soodustades lisaks regulatiivsele raamistikule ka siseriiklike võrkude loomist vabatahtlikkuse alusel, tehes seda muuhulgas riikliku raamistiku loomise teel *on-line* teenust pakkuvate ettevõtjate isereguleerimiseks, pidades silmas lisas kirjeldatud suunavaid printsiipe ja meetodikat.³⁸¹ Komisjon leiab, et on oluline innustada ettevõtteid, et nad töötaksid omavahelises ja asjassepuutuvaid kolmandaid pooli haaravas koostöös välja siseriikliku isereguleeriva raamistiku; arvestades, et isereguleerimine peaks andma ettevõtetele vahendid kiireks kohanemiseks kiireneva tehnilise progressiga ja turu globaliseerumisega ja et sel viisil taotletud üldiste huvide kaitset tuleb näha eraelu ja sõnavabaduse austamise fundamentaalsete põhimõtete valguses, nii nagu on talletatud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooni artiklites 8 ja 10 ja nagu on tunnustatud Euroopa Liidu lepingu artiklis F(2) ning Euroopa Kohtu kohtupraktikas ühenduse õiguse põhiprintsiipidena.³⁸²

Iseregulatsiooni tulemusena rahvusvaheliselt aktsepteeritud standarditeni jõudmise üheks eelduseks on kokkulepe miinimumprintsiipides. Erinevalt varasemast IAKS redaktsioonist on seaduses nüüd kajastatud ka rahvusvaheliselt üldtunnustatud andmekaitse printsiibid (*fair information practices* e FIP), milleks IAKS § 6 kohaselt on:

- seaduslikkuse põhimõte - isikuandmeid võib koguda ausal ja seaduslikul teel;
- eesmärgikohasuse põhimõte - isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning isikuandmeid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötuse eesmärkide saavutamiseks kooskõlas;
- minimaalsuse põhimõte - isikuandmeid võib koguda vaid ulatuses, mis on vajalik

³⁷⁹ www.rate.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁸⁰ www.osta.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁸¹ 98/560/EC, Council Recommendation of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity, *Official Journal L 270*, 07/10/1998, lk 0048 – 0055.

³⁸² *Ibid*, sissejuhatavad märkused 13-14.

määratletud eesmärkide saavutamiseks;

- kasutuse piiramise põhimõte - isikuandmeid võib muudel eesmärkidel kasutada üksnes andmesubjekti nõusolekul või selleks pädeva organi loal;
- andmete kvaliteedi põhimõte - isikuandmed peavad olema ajakohased, täielikud ning vajalikud antud andmetöötluste eesmärgi saavutamiseks;
- turvalisuse põhimõte - isikuandmete kaitseks tuleb rakendada turvameetmeid nende tahtmatu või volitamata muutmise, avalikuks tuleku või hävimise eest;
- individuaalse osaluse põhimõte - andmesubjekti tuleb teavitada tema kohta kogutavatest andmetest, talle tuleb võimaldada juurdepääs tema kohta käivatele andmetele ja tal on õigus nõuda ebatäpsete või eksitavate andmete parandamist.

Printsiipe võiks kokkuvõtlikult iseloomustada märksõnaga ‚ratsionaalsus‘: nende abil soovitakse suunata isikuandmete töötlemiseni üksnes kaalutud vajaduse korral ning eesmärgipäraselt. Seesugused põhimõtted on Eesti õiguses uudne ja tänuväärne areng, mis peaks andma nii töötlejaile, kui õiguse rakendajaile tuge oma diskretsiooni realiseerimisel IAKS kontekstis.

2.7. Informatsioonilise enesemääratlemise organisatsioonilised tagatised³⁸³

Organisatsiooniliste lahenduste all on käesoleva töö kontekstis silmas peetud eeskätt eraõiguslike andmetöötlussuhete poolte võimalusi (ja kohustust) luua seaduses sätestatud kohustuste täitmiseks ettevõtte või muu andmetöötleja praktikad ja vajadusi arvestav, IAKS nõudeid järgiv, reeglistik, millega suhte teisel poolel, so andmesubjektil, oleks võimalik enne andmete töötlemise lubamist tutvuda.

---

³⁸³ Lisaks organisatsioonilistele tagatistele omavad juriidiliselt korrektsete veebilahenduste loomise sesiukohalt tähtsust ka infotehnoloogia enda pakutavad võimalused andmete kaitseks, sh kasutajanime ja parooli abil isiku tuvastamist võimaldavad lahendused, piiratud käibega teabele juurdepääsu tõkestamine teabe krüpteerimise abil jms. Seesuguseid lahendusi ei loo juristid, kuid juristidel on hääleõigus nende meetmete õiguspärasuse hindamisel. Nagu selgub, on andmekaitse tänastes mõtmetes vajalik just automatiseeritud andmetöötlussuhete raames tekkivaid probleeme silmas pidades: infot kogutakse inimfaktori sekkumiseta, salvestatakse andmebaasides ja sellesse tehakse päringuid arvutite ja vajaliku tarkvara abiga. Sellise arengu tulemusena on võimalik hallata ja töödelda senisest suuremaid infokogumeid, mis juba iseenesest vähendab privaatsusõigustest tulenevat tagatist, kuna tõenäosus sattuda ‚valiku‘ hulka on igal indiviidil varasemast määratult suurem. Informatsioonilisele enesemääratlemisele avaldavad mõju paljud veebikeskkonna ‚kujundamise‘ võimalused: võimsate otsingumootorite abita ei oleks võimalik leida isiku kohta lühikese ajaga ulatuslikku ja detailset informatsiooni, ning automatiseeritud andmebaaside abita ei oleks vastavast teabest ülevaate saamine ja selle pinnalt uute seoste loomine kuigi lihtne ülesanne.

Andmetöötlusviis, millega seoses nõusolek enim probleeme tekitab, on isikuandmete kogumine veebi vahendusel. Enamus veebipõhiseid ärimudeleid kasutab veebi vahendusel kogutud isikuandmeid ka väljaspool andmete kogumiseks kasutatud veebikeskkonda, vastupidiste juhtumite hulk kahaneb pidevalt, tõstes ettevõtete kodulehed üheks juhtivaks andmete kogumise vahendiks. Eesti enamkülastatavatest veebilehtedest³⁸⁴ (Vt ka joonis 2.3.) kogutakse isikuandmeid umbes pooltel ning väljaspool seda keskkonda töötlevad kogutud andmeid umbes kaks kolmandikku kõnealustest ettevõtetest. Kui andmesubjekti esmakontakt ettevõttega tekib veebikeskkonnas, on äärmiselt oluline, et teave isikuandmete kogumise fakti kohta ja nõusoleku kehtivuse eelduseks olev informatsioon jõuaks andmesubjektini selges ja arusaadavas vormis, kuna kahtluse korral eeldatakse, et nõusolekut pole antud.³⁸⁵

Seepärast ei saa ettevõtte huve piisavalt kaitsvaks pidada praktikat, mille kohaselt veebikeskkonna avalehe allääres esitatakse link "privaatsusleping"³⁸⁶ või "sinu privaatsus N veebikeskkonnas"³⁸⁷, kuna kasutajalt nõusoleku saamine on IAKS kohaselt andmetöötaja riisiko.

Et enda vastutust võimalikult suures ulatuses maandada, tuleks veebikeskkonna loomisel ja arendamisel järgida ka selle iseloomust tulenevaid õiguslikke nõudeid ja piiranguid. Andmesubjekti informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tagamiseks veebikeskkondades, kus töödeldakse isikuandmeid, tuleb töötlejal esitada nõusoleku kehtivuse eelduseks olev teave nii, et see oleks andmesubjektile lihtsalt leitav ja ligipääsetav, või, veelgi parem, tutvumiseks möödapääsmatu. Kuidas teave kasutajani viia, sõltub sageli veebikeskkonna tehnilisest lahendusest.

Teatav praktika IAKS nõuete täitmiseks on Eesti veebimaastikul kujunemas: ühe näitena on käesolevale tööle lisatud töö autori poolt koostatud isiku informatsioonilise enesemääratlemise õiguse lahendus Sampo Liisingu AS veebikeskkonnas.³⁸⁸

Käesoleva töö autor ei pea aga õigeks ka andmetöötaja 'absoluutset' kohustust ja andmesubjekti asetamist tarbija positsioonile, mida toetab praegune Andmekaitse Inspektsiooni peadirektor Urmas Kukk, selgitades, et andmesubjektidel puudub kohustus teada

---

³⁸⁴ Vastav teave on kättesaadav http://editorial.reku.www.ee/?page=REKL_kylastatavus&1075961144 (viimati vaadatud 01.02.2004).

³⁸⁵ Tulenevalt IAKS § 12 lg 5 eeldatakse vaidluse korral, et nõusolekut ei ole antud. Seega tuleb andmetöötlejal luua olukord, kus on võimalik eeldada, et isik pidi nägema ja aru saama nii isikuandmete töötlemise faktist, kui selle eelduseks oleva nõusoleku andmise faktist ja tutvuma vastavalt ka nõusoleku andmisele eelneva teabega.

³⁸⁶ Vt nt Tallinna Väitlusklubi koduleht <http://www.debate.ee/tvk/> (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁸⁷ Vt nt www.delfi.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁸⁸ Vt töö lisad 1 ja 2. Lisas 1 on näidatud Sampo Liisingu veebikeskkonna andmekaitsepõhimõtete kujundamist lähtuvalt IAKS nõuetest ning lisas 2 (CD) on esitatud Sampo veebikeskkond tegelikul kujul.

oma õigusi seoses IAKS-iga.³⁸⁹ Käesoleva töö autor on oponeerival seisukohal, leides, et näiteks ei ole otstarbekas nõuda andmetöötlejalt IAKS § 12 lg 2 punktide 4 ja 5 täitmist juhul, kui need pole ettevõtte praktikas sisustatud, kuivõrd kõnealuse sätte täitmiseks puuduvad ka AKI lähemad juhised.

Samas on nõusoleku eeldusena esitatava teabe sisu ja ulatus otseses seoses andmetöötleja tegevusvaldkonna ja –ulatusega. Lähtuvalt isikuandmete kogumise praktikast võib eristada:

- 1) veebikeskkondi, milles isikuandmeid ei koguta, ent salvestatakse liiklusandmeid ja statistilisi andmeid või *cookie'sid*³⁹⁰;
- 2) veebikeskkondi, kus isikuandmeid kogutakse kasutaja tuvastamiseks³⁹¹;
- 3) veebikeskkondi, kus kogutakse asjaomase ettevõtja pakutavate teenuste osutamiseks vajalikke andmeid ning lisaks isikuandmeid, mis võimaldavad veebikeskkonda haldaval ettevõttel pakkuda oma klientidele ka teiste ettevõtete teenuseid³⁹²; ja
- 4) keskkondi, mille eesmärgiks ja tegevusvaldkonnaks ongi isikuandmete kogumine ja töötlemine³⁹³.

Neist 3. ja 4. kategoorias tekib hulk erisusi ka lähtuvalt ettevõtja tegevusvaldkonnast: isikuandmete töötlemisega seonduv risk on erinev nt pangandus-, kindlustus-, meditsiini- ja meelelahutussektoris. Seetõttu sõltub iga konkreetse nõusoleku eelduseks oleva teabe sisu nii veebikeskkonna, kui selle taga oleva ettevõtte tegevuse ja praktika omapärast. Lähtudes asjaolust, et Eesti ettevõtete huvi isiku informatsioonilise enesemääratlemise tagamisele veebikeskkonnas peaks olema määratud IAKS vastavate sätete jõustumisega, tasuks kaaluda standardiseeritud veebilahenduste loomisele, mis ühelt poolt võimaldaksid analüüsida ja

---

³⁸⁹ Kõnealust seisukohta väljendas U. Kukk korduvalt Äripäeva andmekaitseteemalisel seminaril „Kuidas seaduslikult spämmida?“ VVV. Detsembril 2003.

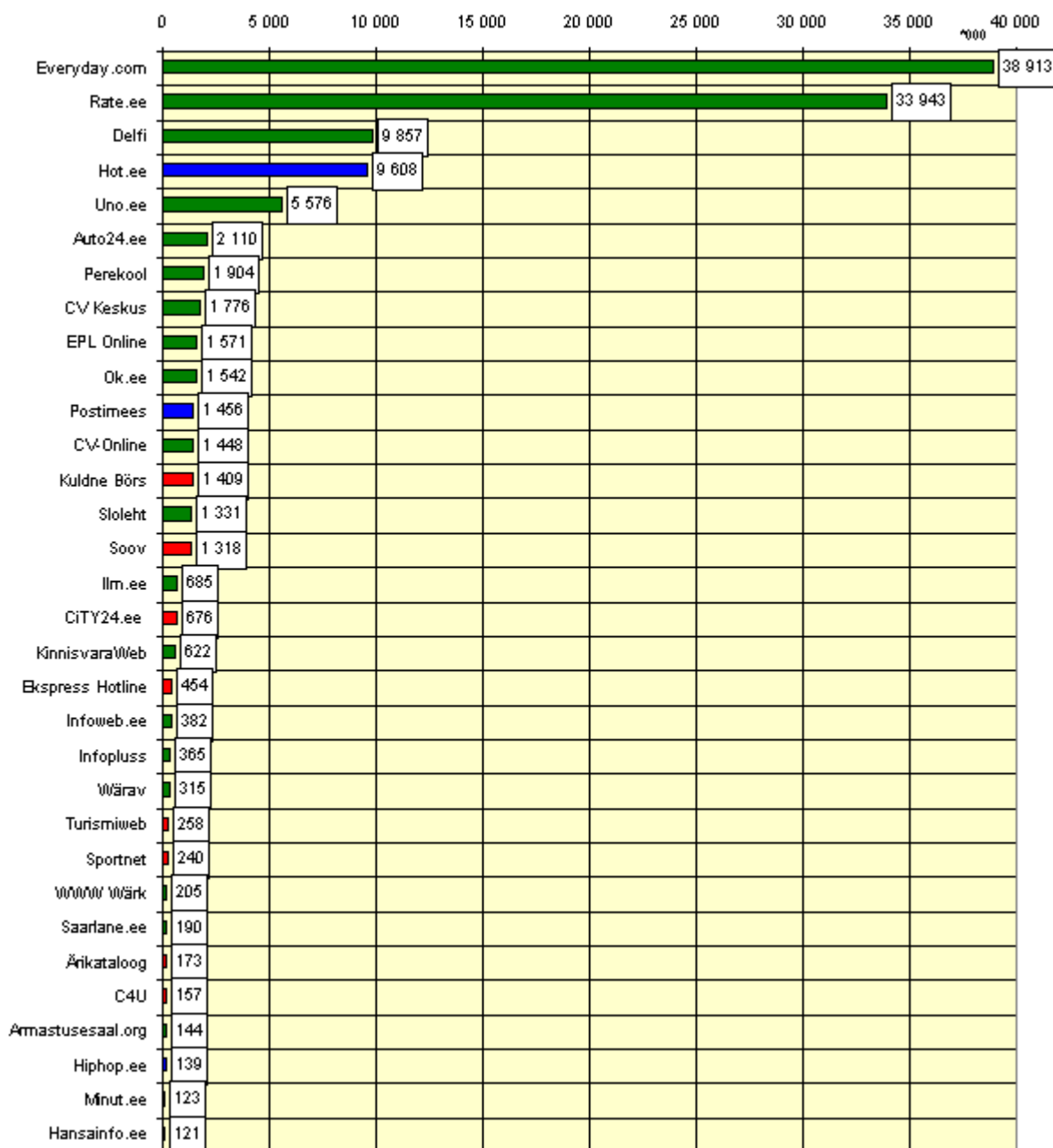
³⁹⁰ Sellessa kategooriasse kuuluvad praktiliselt kõik veebilehed, kuna enamuse internetiteenuse osutajaid pakub lisaks serverimajutusele ka statistilisi teenuseid, mille raames viidatakse veebikeskkonna küllastajate IP-aadressile. Mitmete autorite hinnangu on ka IP-aadress käsitletav isikuandmetena, kui seda on võimalik seostada arvutit kasutanud füüsilise isikuga. Nt www.kobras.ee (viimati vaadatud 01.02.04), www.dll.ee (viimati vaadatud 01.02.04) jpt.

³⁹¹ Sageli ei seata aga kasutaja faktilist tuvastamisest registreerumise tingimuseks. Nt <http://portal.ok.ee/reg/?OKSESS=061bd9461e95c9edb4e219bfe423bb2d> (viimati vaadatud 01.02.04) ja <http://my.delfi.ee/r.php?l=nat&just> (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁹² Nt www.cv.ee (viimati vaadatud 01.02.04), www.osta.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

³⁹³ Nt www.krediidiinfo.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

Joonis 2.3. Veebisaitide nädalane külastatavus 22. - 28.09.2003.³⁹⁴

arendada juba kujunenud praktikat, teha ettepanekuid selle kohandamiseks seaduse ning AKI ja kohtute tõlgendustega ning teisalt teha tähelepanekuid isiku infoprivaatsuse mudeli kohta seoses andmetötlusega veebikeskkonnas. Vastava automatiseeritud infosüsteemi ideekavand on käesoleva töö pinnalt kasvanud produktina ka sellele lisatud. (Vt Lisa 2).

³⁹⁴ Statistika ja joonis veebis http://editorial.reku.www.ee/?page=REKL_kylastatavus&1075961144 (viimati vaadatud 01.02.04).

2.8. Informatsioonilise enesemääratlemise õiguse Eesti mudeli realiseerumisest veebikeskkonnas

Eesti informatsioonilise enesemääratlemise õiguse mudel lähtub andmekaitseõigusele vastanduvast infovabadusest ning eristab avalik- ja eraõiguslikke andmetöötlusjuhtumeid, olles seega direktiivi 95/46/EÜ „*omnibus approach*”³⁹⁵ lähenemisest täpsem ja andes avarama võimaluse eraõiguslikuks initsiatiiviks seaduse rakendamisel, seda nii andmesubjekti, kui töötaja poolt vaadatuna. Näiteks nõuab IAKS paragrahvides 11 ja 12 töötlejalt andmesubjekti kehtiva nõusoleku saamist isikuandmete töötlemise eeldusena ning IAKS § 32 annab andmesubjektile võimaluse kaitsta oma rikutud huve tsiviilkohtus: „Andmesubjekti kaebeõiguse realiseerimisel kohtu korras tuleb arvestada, et juhul, kui vastutav töötaja on eraõiguslik subjekt (kes ei teosta avalikke ülesandeid), peab andmesubjekt oma õiguste kaitseks pöörduma tsiviilkohtusse, ning juhul, kui vastutav töötaja on riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus või eraõiguslik isik, kes töötleb isikuandmeid avaliku ülesande täitmiseks, peab andmesubjekt oma õiguste kaitseks pöörduma lõppastmes halduskohtusse.”³⁹⁶ Samas jääb AKI seaduse kohaselt kaebeõiguse realiseerimise esimeseks instantsiks.

Iseregulatsiooni (vt lähemalt p 2.6.1.) Eesti isikuandmete kaitse seadus otseselt ei toeta, ent seaduse rakendamise raames on eraõiguslik initsiatiiv võimalik ja praktikad arvestades kohati ka vajalik (vt lähemalt p 2.8). Kasvavat nõudlust nõusoleku eelduseks oleva teavitamiskohustuse sisu ja ulatuse piiritlemise vastu võib täheldada veebiturundusele orienteeritud ettevõtete seas, arvestades, et nõusoleku puudumine võib ettevõttele, kes isikuandmeid töötleb, tuua kaasa täiendavaid kulusi, juhul, kui isikuandmete kaitse nõuded ei ole integreeritud veebikeskkonna toimemehhanismi. Ka viidatakse iseregulatsiooni (täpsemalt erasektori õigusloome kaasamise) vajalikkusele riiklikult tasandil nt Eesti infopoliitika põhialuste punktis 19.1.1: „Erasektor kui majanduse juhtiv jõud ja ekspertiisi allikas tuleb aktiivselt kaasata õigusaktide väljatöötamisse ja standardimisse. Ühtlasi tuleb Eestil ära kasutada oma eripära üleminekuühiskonnana.”

Hetcher on seisukohal, et just veebikeskkonnas arenenud reeglid ja praktika on isiku privaatsust arvestavad ja efektiivsed.³⁹⁷ Samas leiab Hetcher, et sellise praktika kujunemine tingimustes, kus keskkonnal on sadu miljoneid kasutajaid, on praktiliselt võimatu, kuivõrd

---

³⁹⁵ Vt lähemalt Muenchiger, N., *Information Privacy Regulation; The EU Model and the French Model*, lk 392 jj.

³⁹⁶ IAKS seletuskiri.

³⁹⁷ Hetcher, S. A., *The Emergence of Website Privacy Norms*, Michigan Telecommunications and Technology Law Review, May 2002.

erinevate kasutaja kultuuriline, õiguslik, sotsiaalne jm taust on sedavõrd kirev, et nende eelistuste üldistamine 'toimivale' tasemele on praktiliselt võimatu.³⁹⁸ Seega jääb lootus selles osas veebikeskkondade haldajatele ja nende tähelepanelikkusele kasutajate eelistuste ja harjumuste osas, mille arvestamist nõuab enamikes riikides privaatsusõigus.

Paraku on ettevõtjate ja andmesubjektide lähenemine isikuandmete kaitse vajadusele ka seadusest tulenevaid kohustusi arvestades erinev, et mitte öelda vastanduv. Kui eraisiku seisukohalt omavad isikuandmed pigem moraalset või emotsionaalset tähendust, siis ettevõtte poolt vaadatuna on tegemist majanduslikul skaalal hinnatava väärtusega. Siin toetab andmesubjekti positsiooni isikuandmete kaitse regulatsioon, mis annab andmesubjektile omamoodi 'tarbija' positsiooni ning kohustab ettevõtteid 'aktiivseks teavitamiseks'.

'Aktiivse teavitamise' vajadust peegeldavad hästi veebikeskkonna vahendusel realiseeruvad andmetöötlussuhted, mille puhul poolte vahetu kontakt ei ole enamasti eeldatav, kuid andmesubjekti teavitamine andmete töötlemisega seonduvatest asjaoludest seaduse alusel nõutav. Tegemist on veel kujunemata praktikaga, mille suhtes võib järeldusi ja soovitusi teha peamiselt erinevate veebilehtede ja seaduste analüüsi tulemusena.

2.9. Veebikeskkonna vahendusel realiseeruv eraõiguslik andmetöötlussuhe

Järgnevalt esitatud seisukohad on kujundatud eraõigusliku andmetöötlussuhte 'algmudelit' silmas pidades. Et analüüsitava suhte realiseerub veebikeskkonna vahendusel, on selle üheks iseloomulikuks komponendiks poolte füüsiline distants.

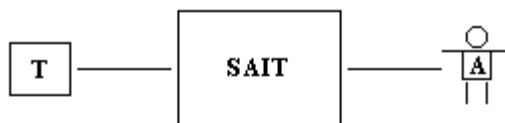
Nagu jooniselt 2.4. näha, võib eraõigusliku andmetöötlussuhte mudel kujuneda märksa keerulisemaks ja ulatuslikumaks. Et iga seesuguse mudeliga kaasnevad iseseisvad probleemid ja nende lahendused, mille ammendav käsitlemine ei ole käesoleva töö eesmärgiks, tuleks mudeleid 2, 3 ja 4 käsitleda analüüsitava suhte võimalike (ja tõenäoliste) modifikatsioonidena.

Töös ei eristata andmete töötleja juriidilist vormi, vaid eeldatakse, et tegemist on isikuga, kellel on vastavuses TsÜS-iga võime astuda tsiviilõigussuhtesse. Seepärast on isikuandmete töötleja mõistega haaratud mis tahes füüsilised või juriidilised isikud, kellel on suhte teist poolt – andmesubjekti – puudutava informatsiooni suhtes 'tuvastatav majanduslik huvi'. Töödeldavad andmed ei ole käsitletavad 'eraeluliste' ega 'delikaatsetena' IAKS mõttes. Seega on algmudelil välistatud ka Andmekaitse Inspeksioon. (Vrd. Mudel 2). Ka

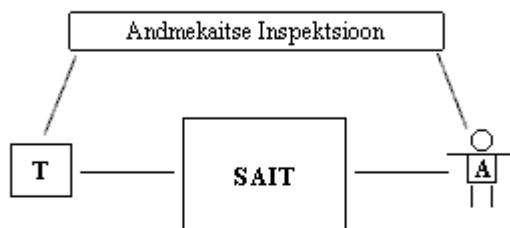
---

³⁹⁸ *Ibid.*

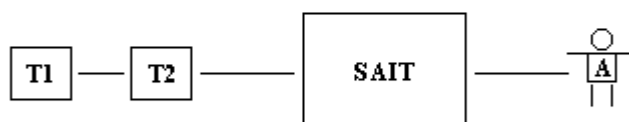
Mudel 1

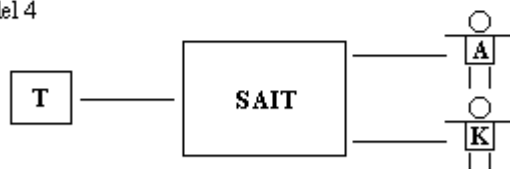
Mudel 2

Mudel 3

Mudel 4

T - andmete töötleja
T1 - vastutav töötleja
T2 - volitatud töötleja
A - andmesubjekt
K - kolmas isik

Joonis 2.4. Eraõigusliku andmetötlussuhte mudelid

eeldatakse, et andmetöötlusjuhtumile ei laiene IAKS § 2 lg 1 sätestatud erandid, mistõttu suhe kuulub IAKS reguleerimisalasse.

Käsitletavas mudelis ei eristata vastutavat ja volitatatud töötajat ning eeldatakse, et andmete töötlemine toimub töötajana nimetatud isiku huvides. (Vrd mudel 3).

Kirjeldatav suhe põhineb ,teadliku', ,kehtiva' ja ,ühese' nõusoleku kontseptsioonil (vt lähemalt p 2.8.2). Arvestades, et pooled kasutavad suhtlemiseks kommunikatsioonivahendeid (võrku ühendatud arvutid), on nõusoleku korrektne vormistamine suhte kvaliteedi seisukoahlt määrava tähtsusega.

Vaadeldava suhte raames toimub isikuandmete kogumine üksnes andmesubjektilt, mis välistab mis tahes kolmandate isikute olemise algsuhte subjektiks. (Vrd mudel 4).

Tulenevalt isikuandmete kaitse seadusest on tegemist eraõigusliku suhtega, mille pooled on teineteisest sõltumatud. Vastavuses IAKS § 11 lg 1 võib isikuandmeid töödelda üksnes andmesubjekti nõusolekul, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Vaadeldava suhte puhul eeldatakse, et seadusest tulenevalt on andmete töötlemiseks vajalik andmesubjekti nõusolek. Vastavuses IAKS § 12 lg 4 laieneb nõusolekule TsÜS.

2.9.1. Poolte õigused ja kohustused

Andmete töötlemisele asumisele eelnevalt peab töötaja saama andmesubjektilt vastava nõusoleku. Nõusoleku kehtivuse eelduseks (vt lähemalt p 2.8.2) on andmesubjekti teavitamine töötlemisega seonduvatest asjaoludest.

Kui ei esine IAKS § 30 toodud asjaolusid, on töötajal tulenevalt IAKS § 29 (1) p 1 kohustus teavitada andmesubjekti sellest, milliseid andmeid töötaja tema kohta kogub (st nii isikuandmete koguse, kui sisu) ja millisel eesmärgil andmesubjekti kohta käivaid andmeid töödeldakse (eesmärk peab olema sõnastatud selliselt, et andmesubjektile oleks võimalik üheselt mõista, milleks tema andmeid kasutatakse, st vältida tuleks üldisi sõnastusi nagu ,avalikkuse teavitamine', ,kliendisuhete arendamine' jms. Lisaks eeltoodule peab andmesubjektile andma teavet tema kohta käivate isikuandmete koosseisu (hulk, sisu) ja nende kolmandate isikute või nende kategooriate kohta, kellele on lubatud isikuandmete edastamine. Ehkki kohtupraktika antud teemal puudub, tuleks asuda seisukohale, et kategoriseeritud tasandil võib viited esitada vaid nendele isikutele, kes on antud kategooriasse

kuulumise põhjal üheselt tuvastatavad (nt Hansapanga tütarettevõtted, äriühingud, milles töötaja omab osalust jne).

Ka peab töötaja andmesubjektile viimase nõudmisel teatavaks tegema vastutava töötaja nime ja tegevuskoha aadressi.

Andmesubjektil on õigus saada vastutavalt töötlejalt enda kohta käivaid isikuandmeid koopiana (IAKS § § 29 lg 2). Paber kandjal koopiade valmistamise eest võib töötaja nõuda alates 21. leheküljest tasu kuni kolm krooni iga väljastatud lehekülje eest³⁹⁹. Tasu isikuandmete väljastamise eest võib nõuda ka samade isikuandmete korduva väljastamise eest.

Töötleja on kohustatud andma andmesubjektile teavet ja väljastama nõutavad isikuandmed või põhjendama andmete või teabe andmisest keeldumist avalduse saamise päevale järgneva viie tööpäeva jooksul. Antud juhul on tegemist ilmselt ATS §§ 18 lg 1 üle võetud tähtajaga, mille põhjendatus on küsitav. Pigem peaks IAKS arvestama mõistlikkuse ja hea usu põhimõttega, mille kohaselt nt veebikeskkonnas isiku andmeid töötlev isik peaks ka ülevaate esitama vahetult taotluse esitamisel.

Isikuandmete töötlejale on sätestatud mitmeid andmete haldamisega (*data management*) seotud kohustusi: isikuandmed, mis ei ole määratletud eesmärkide saavutamiseks vajalikud, või mille kohta töötleja teab, et need on mittetäielikud või ebaõiged, tuleb viivitamatult kustutada või sulgeda (IAKS § § 31 lg 1 p 3). Töötleja peab tagama isikuandmete õiged ja, kui see eesmärkide seisukohalt vajalik on, täiendatud (*up-to-date*). Kui töötlejale saab teatavaks, et tema poolt töödeldavad isikuandmed on mittetäielikud või ebaõiged, peab ta lisaks andmete kustutamisele või sulgemisele võtma meetmeid nende täiendamiseks ja parandamiseks (IAKS § 18 p 3). Ebaõiged andmed tuleb säilitada märkusega nende kasutamise aja kohta koos õigete andmetega. Tulenevalt IAKS § 18 p 5 tuleb isikuandmed, mille õigsus on vaidlustatud, sulgeda kuni andmete õigsuse kindlakstegemiseni või õigete andmete väljaselgitamiseni.

Esitatud ülevaade ei pretendeeri täielikkusele, kuna sarnaseid nõudeid esitavad nii IAKS, ATS kui mitmed teised seadused pooltele veelgi. Küll aga illustreerib esitatud ülevaade ilmekalt andmetöötlussuhte poolte õiguste ja kohustuste vahetust.

---

³⁹⁹ IAKS § 29 lg 2.

2.9.2. Nõusolek

Tulenevalt IAKS § 12 lg 2 peab vastutav töötleja enne andmesubjektilt isikuandmete töötlemiseks nõusoleku küsimist andmesubjektile teatavaks tegema:

- 1) isikuandmete töötlemise eesmärgi;
- 2) isikud või nende kategooriad, kellele isikuandmete edastamine on lubatud;
- 3) vastutava töötleja või tema esindaja nime ja vastutava töötleja tegevuskoha aadressi;
- 4) juhud, millal andmesubjekt on õigus nõuda isikuandmete töötlemise lõpetamist ning isikuandmete parandamist, sulgemist, kustutamist;
- 5) juhud, millal andmesubjekt on õigus saada juurdepääs tema kohta töödeldavatele isikuandmetele.

Juba antud nõusoleku võib andmesubjekt igal ajal tagasi võtta. Nõusoleku tagasivõtmisel ei ole tagasiulatuvat jõudu. Nõusoleku suhtes kohaldatakse täiendavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduses (RT I 2002, 35, 216; 2003, 13, 64) tahteavalduse kohta sätestatud. Vaidluse korral eeldatakse, et andmesubjekt ei ole oma isikuandmete töötlemiseks nõusolekut andnud, mistõttu töötlejal tuleb enne nõusoleku aluseks oleva informatsiooni esitamist analüüsida vähemalt kaht küsimust:

- 1) kuidas sõnastada isikuandmete nõusoleku aluseks olev teave selliselt, et see annaks andmesubjektile piisava ja üheselt mõistetava ülevaate tema andmete töötlemise asjaoludest (nii mõnigi kord ei ole töötleja tegelik huvi avaldada andmesubjektile tema kohta käivate andmete töötlemise kõiki üksikasju, seda ka eesmärgi osas); ja
- 2) kuidas tagada, et vastavuses IAKS nõuetega esitatud teave andmesubjektini jõuaks, ehk kuidas tõendada, et andmesubjekt kõnealuse teabe kätte ja sellest ka aru sai (sest üksnes nii on võimalik vabaneda vastutusest isikuandmete töötlemise eest juhul, kui andmesubjekt väidab, et nõusolekut andmete töötlemiseks pole antud).

Seadus ei sätesta nõusoleku kohustuslikku vormi, millest tulenevalt võib eeldada, et nõusoleku võib anda mis tahes vormis. Tulenevalt IAKS § 12 lg 1 on nõusolek selge ja teadlik andmesubjekti tahteavaldus, millega andmesubjekt lubab oma isikuandmeid töödelda. Direktiivi 2002/58/EÜ sissejuhatavatest märkustest nähtub, et nõusoleku võib anda ükskõik

millisel sobival viisil, mis võimaldab kasutajal väljendada vabatahtlikku, konkreetset ja teadlikku tahteavaldust (Interneti-leheküljel näiteks sellega, et vajalik lahter märgistatakse).⁴⁰⁰ IAKS § 12 lg 4 kohaldatakse nõusoleku suhtes täiendavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduses (RT I 2002, 35, 216; 2003, 13, 64) tahteavalduse kohta sätestatud.

Veebikeskkonnas, kus pooltevaheline suhtlemine toimub distantsilt ning enamasti puudub võimalus esitatud teabe operatiivseks täpsustamiseks, on nõusoleku mõlemaid aspekte tavapärasest keerulisem täita: seepärast tuleks teave isikuandmete kasutamise kohta esitada võimalikult lihtsal, selgel ja lühidal kujul, mis võimaldab andmesubjektil vaevata mõista, mida tema kohta käivate andmetega soovitakse teha ning millistel tingimustel nende töötlemine toimub. Nii mõneski riigis on antud temaatikasse sekkunud ka kohtud: „kasutajateave peab olema esitatud piisava suurusega kirjas ning kohase liigendusega ning olema sellisena monitori vahendusel loetav. Tuleb arvestada, et monitori vahendusel on kiri vähem loetav, kui paberil. /.../ Lühendamata ja töötlemata tekste ei tuleks käsitleda kasutajateabena.”⁴⁰¹

Nõusoleku tõendamise ja seonduvaid probleeme on võimalik ennetada, kui töötleja on pööranud tähelepanu sellele, kuidas teha andmesubjektile teatavaks, et ühe või teise reegli näol on töötleja poolt vaadatuna tegemist siduva iseloomuga sättega. Praktikast on selleks kasutatud mitmeid võimalusi:

- (a) teave privaatsusega seonduvate reeglite siduva iseloomu kohta esitatakse privaatsuspoliitika (termin on Eesti veebimaastikule jõudnud ingliskeelsest terminist *privacy policy*) alguses;⁴⁰²

Seesugust praktikat, kuigi laialt levinud, tuleb pidada nõusoleku kehtivuse tuvastamise seisukohalt ebaõnnestunuks, kuivõrd puudub alus eeldada, et isik on kohustatud otsima nõusoleku andmisele eelnevat teavet.

- (b) Kasutajale antakse isikuandmete kogumist alustades või muus sarnases kontekstis viide saidi privaatsuspoliitikale;⁴⁰³

Ehkki seesuguse lähenemisega on tõenäosus, et kasutaja kõnealuseid sätteid loeb, suurem, ei pruugi see olla piisav veenmaks õiguskaitseorganeid, et kasutaja seda tööpoolest tegi või tegema pidi.

---

⁴⁰⁰ Recital 17

⁴⁰¹ LG Freiburg, Saksamaa Liitvabariik, NJW-RR 1992, 1018.

⁴⁰² Vt nt Tallinna Väitlusklubi kodulehekülge <http://www.debate.ee/tvk/index.php?sisu=privaatsus> (viimati vaadatud 02.02.04):” Käesolev MTÜ Eesti Väitlusseltsi Interneti kodulehekülje privaatsuspoliitika (edaspidi Privaatsuspoliitika) kehtib Internetis domeenil www.debate.ee asuvat MTÜ Eesti Väitlusseltsi Interneti kodulehekülge (edaspidi Kodulehekülge) külastavatele ja/või kasutatavatele isikutele (edaspidi Kasutaja).”

⁴⁰³ Vt nt www.zebra.ee (viimati vaadatud 01.02.2004).

- (c) Kasutajale esitatakse isikuandmete kogumise toimingule eelnevalt ning toimingu käigus (nt isikuandmete ankeedis märgistamisele kuuluvate lahtrite juures) teavet selle kohta, millised on kasutaja poolt andmete sisestamise õiguslikud tagajärjed ja millistel tingimustel andmete töötlemine toimub.⁴⁰⁴

Antud juhul on nõusoleku kehtivuseks vajalik teave esitatud kasutajale kujul, mis sisuliselt nõuab teabega tutvumist. Ankeedi saatmisel kinnitab kasutaja täiendavalt, et on tutvunud isikuandmete töötlemise tingimustega ning nõustub nendega. Antud praktikat on võimalik edasi arendada nt kasutaja tuvastamisega enne isikuandmete sisestamist (nt ID-kaardi abil), samuti tingimuste diferentseerimisega sõltuvalt kasutajast ning tingimuste läbirääkimisega nn elektrooniliste agentide (*electronic agents*) vahendusel.

2.9.3. Isikuandmete majandusliku väärtuse kaitse vajadus

Kehtiv rahvusvaheline õigus omistab isikuandmetele eeskätt moraalset väärtust.⁴⁰⁵ Avalikes-õiguslikes suhetes on andmekaitseõiguse lähtekohaks sisuliselt isikuandmete kuuluvus nn *public domain*'i, millest erandid kehtestatakse indiviidi õigustatud huve ja vajadusi silmas pidades. Eraõiguslikes suhetes pole asjaomase standardi üle seni suuremat diskuteeritud: nt D'Amato leiab, et privaatsuse majanduslik väärtus on sisuliselt marginaalne⁴⁰⁶, ent seda just avalik-õiguslikus kontekstis. Samas on eraõiguslikes andmetöötlussuhetes korduvalt probleemiks olnud ja seni ka jäänud isikuandmete rahaline väärtus, ja seda eeskätt olukordades, kus isikuandmete käive teenib mitte niivõrd andmesubjekti enda, kui just töötleja majanduslikke huve, samas, kui andmesubjekti võimalused rahalise hüvitise saamiseks on praktiliselt olematud.⁴⁰⁷

Et isikuandmetel majanduslik ja rahaliselt hinnatav väärtus siiski on, nähtub elulistest situatsioonidest üha sagedamini: ettevõtete teadlikkus oma klientide tarbimisharjumuste, sissetulekute, hobide ja muu taolise kohta võimaldavad individuaalse ja teadliku lähenemise abil rohkem müüa (ja teenida). Seega tuleks tänaste arengute valguses nõustuda professor

---

⁴⁰⁴ Vt nt www.sampoliising.ee (viimati vaadatud 04.02.04).

⁴⁰⁵ De Cew, J., *Privacy*. *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*.

⁴⁰⁶ D'Amato, Anthony. *Comment: Professor Posner's Lecture On Privacy*. available at <http://anthonydamato.law.northwestern.edu/AdobeFiles/A78b.pdf>

⁴⁰⁷ Singel, R., *How Much is Privacy Worth?*, *Wired*, 03. 12. 2003, veebis <http://www.wired.com/news/privacy/0.1848.61439.00.html> (viimati vaadatud 01.02.04), vt ka kaasused *FTC v. Information Search, Inc.*, D. Md., No. AMD-01-1121, *FTC v. Guzzetta*, E.D.N.Y., No. 01-2335, 2/25/02; *FTC v. Garrett*, S.D. Tex., No. 01-1225. Veebis <http://pubs.bna.com/ip/BNA/pra.NSF/85b12c0171f4b0cd85256d020071f009/2a5ce3b9a25d4bee85256b770006b6f2?OpenDocument> (viimati vaadatud 01.02.04).

Alchian'iga, kes leiab, et euroopa õigusmõtlemisele omane inimõiguste ja varaliste õiguste konflikt on miraaž – varaliste õiguste olemine inimõiguste üheks aspektiks aga reaalsus.⁴⁰⁸ Sisuliselt eeldab andmekaitse suhete jaotamine era- ja avalik-õiguslikeks, et isikul tekib oma tahte realiseerimisel ka õiguslikult tagatud võimalus esitada oma tingimused nõusoleku andmiseks.

Beldiman nendib, et „isikuandmed on saanud käibeartikliks. Tööstus ja valitsus koguvad ja töötlevad isikuandmeid turunduseesmärkidel.⁴⁰⁹ Sellisele järeldusele aga reageerib David Friedman: „kui minu vabadus otsustada, kas lubada kellelgi oma isikuandmete kasutamist kellelgi kolmandal, seondub selle kolmanda isiku tuluga, on mul vabadus kõnealune informatsioon tulu saajale kas anda või müüa.⁴¹⁰ Isikuandmete kasutamise lubamise tulemuseks on sageli ka andmesubjekti enda otsene majanduslik tulu, mis võib sesineda püsikliendikaardi alusel võimaldatavates hinnasoodustustes või individualiseeritud pakkumistes, mis võimaldavad andmesubjektil säästa aega.⁴¹¹

2.9.4. Mudeli õiguslik garanteeritus

Michael on iseloomustanud Euroopa privaatsusõiguste ja sealhulgas andmete kaitse mudelit kui tegevuse reguleerimise skeemi, mille eesmärgiks on hoida ära kahju enne selle tekkimist.⁴¹² Ka Professor Wahlgren iseloomustab Euroopa lähenemist kui *proactive approach*'i ning samal seisukohal on ka Sören Öman ja Lee A. Bygrave.⁴¹³ Burkert on seisukohal, et Euroopa mure andmekaitse pärast pole enam kui sümboolne sotsiaalsete väärtuste, eeskätt privaatsuse, tähtustamine⁴¹⁴ ning amp võtab hoopis radikaalse hoiaku, mööndes, et Euroopa tööstus saab sellise [andmekaitse režiimi] juures toimida üksnes tulenevalt asjaolust, et seaduste tegelik rakendamine on praktiliselt olematu.⁴¹⁵ Bergkampi sügavat skepsist 'avalik-õigusliku andmetöötlusõiguse koolkonna' aadressil toetab Manny,

---

⁴⁰⁸ Alchian, Armen A, *Property Rights*, in *The Concise Encyclopedia of Economics*, <http://www.econlib.org/library/Enc/PropertyRights.html>, as available on 17.12.2003.

⁴⁰⁹ Beldiman, Dana, *An Information Society Approach to Privacy legislation: How to Enhance Privacy While Maximising Information Value?*

⁴¹⁰ Friedman, D., *Privacy and Technology*, *Social Philosophy and Policy*, Vol. 17, 2000, lk 190 jj.

⁴¹¹ Hetcher brings some examples: in order to read New York Times online, one has to fill out a detailed data questionnaire first. Alternatively, data subjects are provided with discounts, coupons, or free entry in contests as an inducement for the provision of information. Hetcher, S. A., *The Emergence of Website Privacy Norms*, lk. 46.

⁴¹² Michael, J., *Privacy and Human Rights*, lk 16.

⁴¹³ Öman, S., *Privacy*, loeng Stockholmi Ülikoolis, 16.09.2003; Bygrave, L. A., *Privacy: Technical potentialities and legal consequences*, loeng Stockholmi Ülikoolis 24.09.2003.

⁴¹⁴ Burkert, H., *Privacy – Data Protection: A German-European Perspective*, lk 56.

⁴¹⁵ Bergkamp, L., *EU Data Protection Policy*, lk 31.

kes samuti möönab, et avalik-õiguslikest andmetöötlussuhetest tulenevaid riske eraõiguslikes suhetes praktiliselt ei eksisteeri⁴¹⁶, mistõttu praegune regulatsioon on enamasti puudulik.

Olukord on üsna sama ka Eesti õigusruumis: Perioodil 1. jaanuarist kuni 1. novembrini 2003 viis Andmekaitse Inspeksioon IAKS täitmise üle riikliku järelevalve teostamise käigus läbi 9 väärtemenetlust, millest neli olid seotud Riigikogu valimistega. Samal perioodil Perioodil tegi inspeksioon isikuandmete töötlejatele 37 ettekirjutust. „Kahel kolmandikul juhtudest ei täitnud delikaatsete isikuandmete töötlejad oma kohustust registreerida delikaatsete isikuandmete töötlemine inspeksioonis ning ühel kolmandikul juhtudest ei olnud delikaatsete isikuandmete töötlejate poolt isikuandmete kaitseks rakendatud organisatsioonilised ja tehnilised abinõud piisavad ning inspeksioon kohustas töötlejaid määratud tähtajaks kasutusele võtma täiendavaid organisatsioonilisi ja tehnilisi abinõusid.”⁴¹⁷ Samas ajavahemikus esitati Andmekaitse Inspeksioonile 49 (2002. aastal 53) valet avaliku teabe seaduse rikkumiste kohta. Vaietet 13 (20) esitati riigiasutuste, 27 (21) kohalike omavalitsusorganite ja nende hallatavate asutuste, 2 (1) avalik-õiguslike juriidiliste isikute ning üksnes 7 (0) eraõiguslike juriidiliste isikute tegevuse peale.⁴¹⁸ Samas võib isikuandmete kaitse õiguslike nõuete rikkumist tuvastada terves hulgas veebikeskkondades.⁴¹⁹

California Berkeley Ülikooli professor Varian märgib, et inimesed tuvastavad oma privaatsusõigusi enamasti alles siis, kui nende eraelu on sattunud ebasoovitava tähelepanu alla.⁴²⁰ Eestis on passiivsus oma isiklike õiguste kaitsel veelgi ulatuslikum ja sageli ei pöördata õiguskaitseorganite poole ka siis, kui õigusrikkumine formaal-juriidiliselt üsna üheselt tuvastatav.⁴²¹

---

⁴¹⁶ See, e.g. Manny, Carter H, *Personal Privacy – Transatlantic Perspectives: European and American Privacy. Commerce, Rights and Justice – Part 1*, in: Computer Law and Security Report, Vol 19, No. 1, 2003, lk 4-10.

⁴¹⁷ AKI tegevusaruanne 2003, veebis www.dp.gov.ee (viimati vaadatud 01.02.04).

⁴¹⁸ *Ibid.*

⁴¹⁹ Nt saidil www.rate.ee on ‚reeglid’ raskesti leitavad ning andmete töötlemisega seondult esitatud informatsioon on võrreldes IAKS-is nõutavaga puudulik. Vt <http://www.rate.ee/page.php?pageid=18> (viimati vaadatud 02.02.04). Veebikeskkonnas www.sooov.ee registreeritakse küll kasutajaid ning küsitakse nende isikuandmeid, kuid teave andmete kasutamise kohta puudub (viimati vaadatud 01.02.04).

⁴²⁰ Varian, H. L., *Economic Aspects of Personal Privacy. In: Privacy and Self-Regulation In the Information Age*, U.S. Department of Commerce, 1997, lk 35 jj.

⁴²¹ Üheks heaks näiteks isiku privaatsusõiguste süstemaatilise rikkumisest on populaarsed telesaated „Politseikroonika” ja „Avatud Toimik”, milles kajastatakse politsei tegevust väljakutsetele reageerimisel. Sageli näidatakse nendes saadetes kaadreid inimestest, kas on sündmuste keskele sattunud ohvri või juhusliku möödakäijana või keda pole neile omistatavas teos kohtu poolt süüdi mõistetud. Veelgi enam, telekraanil on näha, kuidas isikud keelavad sõnaselgelt enda filmimise ja filmitu avalikkusele esitamise, mis aga ei takista saadete korrapärasest eetrisse jõudmist. Vestluses Eesti ühe telekanali, Kanal 2, juristi MM-ga selgus, et telekanal tegutseb karistamatult, kuna isikud ei ole piisavalt teadlikud oma õigustest ega pöördu kohtusse, kartes enda isiku veelgi ulatuslikumat avalikkuse ette toomist. Sellise praktika tolereerimist andmekaitse järelevalveasutuse poolt ei saa pidada korrektseks.

Infoprivaatsuslikke tagatise on raske anda, kui isiku kohta on teavet hangitud tema enda teadmata. Ehkki informatsioonilise enesemääratlemise õiguse garanteeritus ei sõltu üksnes asjaolust, kas isikul on reaalne kontroll tema kohta käivate andmete kasutamise üle, on privaatsuse tagamine arvutiseeritud maailmas äärmiselt keeruline.⁴²²

Selles valguses on oluline määratleda, millised õiguskaitsevahendid on isikul seoses tema isikuandmete väärkasutusega. Täna IAKS sätestatud võimalus kohtusse pöördumiseks ei anna tegelikku ülevaadet võimalikest nõuetest andmete töötaja aadressil.⁴²³ Ehkki andmekaitseadused on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tuumaks⁴²⁴, on infoprivaatsuse tänases tegelikus kontekstis toimunud märkimisväärsed arengud, mis seavad privaatsusõiguste teostamise sõltuvusse nt sõna- ja infovabadusest. Selliste vabaduste ja õiguste piirid selguvad lõplikult küll kohtupraktikas, ent asjaomaste suhte pooltel on kehtiva õiguse alusel piisavalt võimalusi kujundada õiguslikult korrektset ja poolte huve arvestavat praktikat.

---

⁴²² Tavani, Herman, T., Moor, James H., *Privacy Protection, Control of Information*, lk 7-11.

⁴²³ Tulenevalt IAKS saab isik nõuda kahju hüvitamist. Samas on mitmete riikide õiguspraktika näidanud, et seesuguste nõuete esitamisen osutub äärmiselt kuluka ks ja keeruliseks eeskätt just andmete emotsionaalse väärtuse kontseptsioonist (vt 2.9.3). Antud probleemistiku täpsem analüüs ei ole käesoleva töö sisuks.

⁴²⁴ Robbers, G., *Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland*, lk 98jj.

Kokkuvõte

Õigus privaatsusele on täna midagi muud, kui see oli viiekümne või isegi kümne aasta eest. Õigus privaatsusele Eesti õigusruumis on midagi muud, kui privaatsus Itaalia või isegi Soome õigusruumis, nähtub küll ühele EL direktiivile tuginevate, ent siseriiklike realiteete peegeldavate seaduste põgus vaatlus. Sama kehtib infovabaduse kohta. Nii on isiku õigus informatsioonilisele enesemääramisele küll rahvusvaheliselt tunnustatud, ent siiski riigiti erinevalt sisustatud, mistõttu ka Eestis tuleks kujundada IAKS sisustamise praktika ja õiguspoliitilised põhjendused.

Vaadeldes privaatsusõiguse kujunemist Euroopa õigusruumis tervikuna, võib täheldada selle võrdlemisi dünaamilist ning pigem lennukat arengut läbi Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite ning siseriiklike õigusaktide. Euroopa Liidus on isiku õigust privaatsusele kaitstud eeskätt isikuandmete kaitse kontekstis, mida enamik autoreist peab ka informatsioonilise enesemääratlemise õiguse tuumaks. EL käsitlus privaatsusest ja isikuandmete kaitsest ei erine suuresti selles valdkonnas kehtivatest rahvusvahelistest põhimõtetest, võib lugeda käesoleva töö I peatükist.

Isikuandmete kaitse tänaseid probleeme poleks automatsieeritud andmetötluse ja eriti interneti arenguta. Andmetötlussuhete kasvanud maht toob kaasa arvukaid õigusprobleeme, mille lahendamiseks tuleb kas luua uusi õigusnorme või tõlgendada olemasolevaid senisest ulatuslikumal määral. Vaadeldes privaatsusõiguse arengut rahvusvahelisel tasandil, võib täheldada, et sisuliselt toimusid suuremad arengud kirjutatud privaatsusõiguse kujundamisel peale Teist Maailmasõda ja viimati 80-ndate algul, misjärel andmete kaitsega seonduv on jäänud suures osas siseriiklike õigusaktide sisustada.

Isiku õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele ei taandu kaugeltki üksnes privaatsus- ja andmekaitseõigusele, vaid saab oma kuju ka lähtuvalt teabe avalikkuse ja üldise informatsioonivabaduse piiridest. Ilmselt on isiku infoprivaatsuse ulatust ja sisu määravaid õigusvaldkondi rohkem, nt sõnavabadus, ent nendesse käesolev töö lähemalt ei süüvi. Vaadeldud on informatsioonilise enesemääratlemise õiguse kahte aspekti: ühelt poolt seda, millises ulatuses on õiguslikult kaitstud isiku privaatsfäär, sh isikuandmed, ja millised on infovabaduse õiguslikud tagatised, mis võivad isikuandmete kaitse sisu ja ulatust mõjutada. Üheks seesuguseks faktoriks on kindlasti veebikeskkonna areng, mis on kaasa toonud

soovitused (ja ka õiguslikud juhised) arvestada isikuandmetega seonduvate tagatiste määratlemisel veebisuhete erisustest tulenevaid praktilisi kaalutlusi.

Töö esimeses osas tehtud järeldused põhinevad suuresti teiste autorite tööde ja kohtupraktika analüüsile. Töö väärtuslikumad järeldused on selle teises osas, kus uurimisobjektiks on informatsioonilise enesemääratlemise õigus Eestis ja erilise tähelepanu all eraõiguslik ehk nõusolekule baseeruv andmetöötlussuhe veebikeskkonnas. Siin tuginevad järeldused ja väljapakutud lahendused nii autori enda tähelepanekutele ja kogemustele, kui ka teiste riikide praktikale sarnastes küsimustes.

Suurem osa andmetöötlusega seonduvatest probleemidest seondub isikuandmete töötlemisega just eraõiguslike suhete raames, kuna avalikule sektorile suunatud õigusnormid on kehtinud sisuliselt muutumatult juba paar aastakümnet. Ka on just eraõiguslike suhete regulatsioon pigem lünklik ja kaootiline. Seaduses sätestatud standardid on välja töötatud lähtudes isikuandmete töötlemisest eeskätt avalikus sektoris ning eeldusel, et seda on võimalik riiklike struktuuride abil jälgida ning korrastada, mis aga ei osutu kaasaegse andmetöötluse suhetes enam võimalikuks.

Isikuandmed on kujunenud omaette käibeobjektiks ning omandanud rahaliselt mõõdetava väärtuse. Isikuandmete turuväärtus on tuvastatav nii pealiskaudsete turu-uuringute, kui (tõsi, väheste, ent üha enamate) kohtulahendite pinnalt. Ka on väljaspool Euroopa õigusruumi arendatud ärimudeleid, mille sisuks ongi just isikuandmete ost-müük. Euroopas on sarnase arengu takistuseks peamiselt isikuandmete emotsionaalsele väärtuse ja ulatuslikule riiklikule järelevalvele orienteeritud regulatsioon, mida aga mitmete riikide autorid peavad ebaõnnestunud ning õiguslikult ebakindlaks, samuti praktikat mittearvestavaks arenguks.

Kaasajal ei tähista privaatsus üksnes ühiskonnast eraldumist, kui privaatsusõiguste teostamist inimese enda poolt seatud ühiskondlike piiride raames. Seetõttu võib ka Eesti õiguskorras leida nii norme, mis piiravad absoluutset privaatsust ning neid, mis garanteerivad nimetatud õiguse olemasolu. Selline õiguste tasakaalustamine asetab privaatsfääri objektiivsesse olukorda. Mida enam vastab privaatsuse objektiivne tagatus inimese subjektiivsetele ootustele, seda suuremaks võib hinnata ühiskonna stabiilsust ja paindlikkust privaatsusõiguste tagamisel. Kaasaegne arusaam privaatsusest seondub muuhulgas mõistetega 'infotehnoloogia', 'jälitusseadmed' ja 'ülerahvastatus', mida enam kui poole sajandi eest vastu võetud õigusaktide koostajad tänapäevasel kujul ette näha ei saanud. Kuigi infoprivaatsust kõrvuti füüsilise ja territoriaalse privaatsusega on oma töödes käsitlenud mitmed autorid, omandas privaatsusõiguse informatsioonikeskne aspekt märkimisväärse

kõlapinna alles arvutite vahendatud kommunikatsiooni loomisega 60-ndate aastate teisel poolel. Töö teise osa esimesed punktid on pühendatud informatsioonilise enesemääratlemise õiguse privaatsusõiguslikele ja infovabaduslikele tagatistele Euroopa Liidu ja Eesti õigusruumis. Nagu ülevaatest nähtub, on Eestis arvukalt seadusi, mille isikuandmete töötlemisele suunatud sätted on kohati lünklikud ja vastandlikud.

Tunnistust sellest, et jäik ja ulatuslik regulatsioon soovitud tulemusi ei too, annab veebikeskkonnas kujunenud (ja eeskätt USA suundumusi järgiv) praktika, mida on toetatud ka uuemas EL seadusandluses ning mis tõenäoliselt juurdub direktiivi 2002/58/EÜ harmoneerimise tulemusena ka Eestis. Vastavale arengule vaadates on autor lähtuvalt Sampo Liisingu AS vajadustest koostanud isikuandmete kaitse praktilise lahenduse veebikeskkonna tarvis, arvestades nii Eesti, kui teiste riikide veebilehtedel kujunenud praktikat, põhjendades oma seisukohti IAKS valguses ning viidates lahenduse edasise täiustamise võimalustele. Isikuandmete kaitse seaduses viidatakse otseselt eraõiguslikele suhetele andmetöötlemises ning toetatakse võlaõiguslike suhteid, eeskätt seoses isikuandmete töötlemiseks antava nõusolekuga. Selline areng toetab nõusoleku dünaamilise tõlgendamise võimalust. Töö üheks tulemuseks on ettepanekud Eesti vastava õiguspraktika kujundamiseks nii klassikalise rahvusvahelise kui kaasaegse supranatsionaalsete sugemetega õiguse valguses.

Mitmeid isikuandmete kaitse praktika valguses olulisi aspekte (nt isikuandmete majandusliku väärtuse arutamise alused, isikuandmed seoses juriidiliste isikutega, informatsioonilise enesemääratlemise õiguse ulatust kujundavad muud faktorid lisaks privaatsusõigusele ja infovabadusele jpm) ei ole käesolevas töös lähemalt käsitletud. Nende teemade käsitus võiks olla iseseisvate uurimuste esemeks. Samas on autor käesoleva töö kirjutamisel jõudnud hüpoteesini, mille kohaselt isikuandmete kaitse nõuete täitmist veebis on võimalik õiguslike ja tehnilisi nõudeid ja võimalusi arvestades automatiseerida. Vastaval suunal on autor alustanud magistr töö kirjutmist ka Stockholmi Ülikooli IT ja õiguse magistriprogrammi raames.

Töö kirjutamise tulemusena näeb autor vajadust ja võimalusi isikuandmete töötlemise juriidiliselt korrektse praktika kujundamiseks Eesti veebimaastikul, seda nii vastavate reeglite sisustamisel konkreetsete veebikeskkondade kontekstis, kui ka andmesubjektide (aga ka andmete töötlejate) huvide kohtulikul kaitsel.

Summary

For more than twenty years ago, the German Constitutional Court ruled on the right of an individual to informational self-determination. The same values were, though in a less radical form, expressed earlier in the 19th century by US lawyers Warren and Brandeis and professor Alan F. Westin in late 60-ies of the 20th century.

Today, as we face the 21st century, the right of an individual to informational self-determination needs precision. The most obvious need for such precision is evident in terms of data processing in a private relationship, i.e. a relationship in private law where the processing of personal data is based on the informed and valid consent of the data subject.

This thesis reflects the content and context of informational self-determination throughout the development of international law and its reflections in national legislation. Special attention is paid to the system and bases of data protection in the EU, criticized heavily by many foreign authors.

Ever since the European Convention of Human Rights was enacted partly as a reaction to discretion of the state against man, the legal concept of privacy and later data protection has not changed radically. The right to privacy has been mentioned in most international human rights instruments, such as the Universal Declaration of Human Rights⁴²⁵, the International Covenant On Civil and Political Rights⁴²⁶ and, e.g. the American Convention of Human Rights.⁴²⁷ The Council of Europe in its 1981 Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data narrowed the concept of personal data as object of legal protection down.⁴²⁸

Still, it has been regarded as a dynamic concept by most authors before and after.⁴²⁹ By ‘dynamic’ it is mostly meant that in different time and space the term ‘privacy’ may have different meanings for the society. Westin has analysed this dynamic in his “Privacy and Freedom” by bringing examples from the works of cultural anthropologists’ researches on

---

⁴²⁵ Art 12 reads: No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

⁴²⁶ Art. 17 reads: No one shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to unlawful attacks on his honour and reputation.

⁴²⁷ Art 11 Sec. 2 reads: No one may be the object of arbitrary or abusive interference with his private life, his family, his home, or his correspondence, or of unlawful attacks on his honor or reputation.

⁴²⁸ ETS 108

⁴²⁹ See, e.g. Warren and Brandeis.

how relationship between freedom and culture varies by society.⁴³⁰ This dynamic is also reflected in the existing national laws on data protection.⁴³¹

The roots of contemporary data protection law are found in the right to privacy, which traditionally comprises four aspects: respect for one's private and family life, one's home and correspondence. Informational privacy is protected as part of person's private life. Most national data protection acts aim at protection of fundamental rights, primarily the right to privacy.⁴³² As Michael concludes however, the contemporary 'Nordic' concept of the right to privacy, which he regards as the better-known one, comprises at least ten aspects, including intellectual freedom.⁴³³ In reality, personal data protection is just one aspect of the more general right to privacy, therefore requiring specific attention when it comes to assessing it in the light of 'general' privacy.

There are different aspects of privacy that are recognized and protected in legal terms: most authors distinguish between physical, psychological, social and informational dimension of privacy.⁴³⁴ The latter is the 'umbrella' term for data protection and informational self-determination. Most of the research and argumentation on the legal background of personal data protection (and informational privacy) is based on the general concept of the right to privacy in the light of the risks posed to it by modern technologies. In 1983 *Bundesgericht* argued that 'the freedom of an individual to decide for himself is at stake when individual is uncertain about what is known about him, particularly where what society might view a deviant behaviour is at stake. The individual therefore has the right to know and make decisions on the information being processed about him.'⁴³⁵ This analysis reflects the concern about individual privacy in relation to a person to the feared autocratic state, as do many other

---

⁴³⁰ Westin, see also Byford, Katrin S. *Privacy in Cyberspace: Constructing a Model of Privacy for the Electronic Communications Environment*. Rutgers Computer & Technology Law Journal Vol. 24 1998.

⁴³¹ The categories of data entitled specific protection under law varies by country: e.g under Estonian law there exist two categories (sensitive and private) of personal data requiring 'special' protection, while e.g. under Swedish law there is just a general prohibition against the processing of sensitive personal information, including information about race or ethnic origin, political persuasion, religious or philosophical belief, trade union membership, medical condition and sexual orientation.

⁴³² Pursuant to § 1 of the German Federal Data Protection Act the purpose of the act is to protect the individual against his right to privacy being impaired through the handling of his personal data. The Finnish Data Act aims to implement, in the processing of personal data, the protection of private life and the other basic rights which safeguard the right to privacy.

⁴³³ Michael, James, *Privacy and Human Rights: An International And Comparative Study, With Special Reference to Developments In Information Technology*, Dartmouth, UNESCO Publishing, 1994. According to Michael, the right to privacy under Nordic concept covers interference with his private, family and home life; interference with his physical or mental integrity or his moral and intellectual freedom; attacks against his honour and reputation; being placed in a false light; the disclosure of irrelevant embarrassing facts relating to his private life; the use of his name, identity or likeness; spying, prying, watching and besetting; interference with his correspondence; disclosure of information given or received by him in circumstances of professional confidence and misuse of his private communications, written or oral. P 14.

⁴³⁴ See more in Leino-Kilpi, H., p. 85 ff.

⁴³⁵ *BverfG* (*supra* 1), RN 156.

studies on privacy law.⁴³⁶ As one can conclude from the rather brief legal history of the right to privacy, it was first established as a right of an individual against the state.⁴³⁷ As the state traditionally was the interested party in processing certain personal data, and the sole regulator in the field, there has been no place for value other than emotional in the concept of data protection.

One can accuse Berners-Lee⁴³⁸ for the legal problems we face today: the economic value of personal information for business purposes has increased enormously during past two decades, while the concept of protecting this value in legal terms has remained practically unchanged. Today a systematic use of such data is necessary for survival of business and for achieving a competitive advantage. The shift from the role of data as a business asset of the general compound into the status of the main value clearly indicates that the lucrative use of data is the central business interest.⁴³⁹ Therefore special attention must be paid to terms and conditions of data processing in private relationships.

The political and legal framework of many data protection laws and their implementation still follows the ‘state-data subject’ model, thereby making it questionable whether doctrine of horizontal effects is applicable to support Burkert’s⁴⁴⁰ views. Furthermore, what has been described above as the right to privacy, Parent believes is better understood as an interest in liberty, not privacy.⁴⁴¹ No matter what be the result of these arguments, it greatly influences the legal background of the existing data protection regime.

The first part of this thesis is devoted to research of the historical background and legal manifestation of informational self-determination under international law. Main legal instruments and the requirements thereof, as well as some reflections of ECJ and ECHR have been referred to.

---

⁴³⁶ See, e.g. Young, Leontine, *Among the Giants*, New York, 1966.

⁴³⁷ As to the background, see, e.g. Singleton, S., *Privacy and Human Rights: Comparing the United States to Europe*: The horrors of the holocaust inspired many Europeans to give renewed attention to the problem of privacy in the years following World War II. National Socialist governments in several countries used national census data to identify households of certain ethnic, religious or other targeted groups. In the United States, around the same time, census data was used to identify Japanese-Americans for relocation.

⁴³⁸ Tim Berners-Lee is considered to be the creator of what we know as world-wide web in terms of graphical user interface of web browsers. The event of creation of www in early 90-ies brought to the rise of commercial exploitation of the Internet and also personal data as an asset for business relationships under these terms.

⁴³⁹ Lipton, Jacqueline. *Information Wants to be Property: Legal Commodification of E-commerce Assets*. Law Computers & Technology Vol. 16 no 1 2002 p 53. Information as a valuable commercial asset may take a number of different forms, including:

“(a) commercial and technical know-how; (b) business methods; (c) payments systems;

(d) telecommunications systems and services; (e) electronic and other databases; (f) information about customers and their needs; and, (g) computer software.”

⁴⁴⁰ Burkert, Herbert, *Privacy – Data Protection: A German/European Perspective*, available at <http://www.mpp-rdg.mpg.de/pdf-dat/burkert.pdf> [Hereinafter: Burkert, Herbert].

⁴⁴¹ Parent, W., 1983, ‘Privacy, Morality and the Law’, *Philosophy and Public Affairs* 12, p. 269-88

The second part of the thesis focuses on the legal framework of informational self-determination under Estonian law. Since the rapid evolving of web environment is a significant test bed for data protection rules, practical solutions have been sought for personal data protection in web environment.

The author has made proposals for a more dynamic and legally correct model of personal data protection in the web environment, based on a practical assignment performed for an Estonian web site, www.sampoliisng.ee. The materials of the assignment have been attached to this thesis.

There are several issues not analyzed in detail in this thesis but giving opportunity and reason to carry on relevant research. Based on the work in the frames of this thesis, the author has started preparing another thesis for Stockholm University IT and Law Master's Program with the intent to analyze to what extent the privacy clauses and the legal concept of content can be subject to automation in the net.

Kasutatud kirjanduse loetelu

Artiklid ja monograafiad

- Alchian, A.A., Property Rights, in The Concise Encyclopedia of Economics, <http://www.econlib.org/library/Enc/PropertyRights.html>, as available on 17.12.2003
- Alexy, R, Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Juridica, Special Issue 2001
- Annus, T. Riigiõigus: Õpik kõrgkoolidele, Tallinn, Juura, 2001
- Barlow, J. P., Selling Wine Without Bottles: The Economy of Mind on the Global Net, Wired, March 1994
- Bainbridge, D., Pearce, G., Tilting at Windmills – Has the New Data Protection Law Failed to Make a Significant Contribution to Rights of Privacy, Journal on Information Law and Technology, 2000
- Basedow, J., jt, Die Rechtsstellung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften, Tübingen (Mohr Siebeck) 2000
- Beldiman, D., An Information Society Approach to Privacy Legislation. How to Enhance Privacy While Maximizing Information Value, 2 J. Marshall Review of Intellectual Property, Vol. 71, November 2002
- Bergkamp, L., EU Data Protection Policy: The Privacy Fallacy: Adverse Effects of Europe's Data Protection Policy in an Information-Driven Economy, Computer Law and Security Report, Volume 18, No. 1, 2000
- Birkinshaw, P., Freedom of Information: The Law, the Practice and the Ideal, London, Weidenfeld and Nicolson, 1988
- Blanca R. Privacy in Telecommunications, Kluwer 1997
- Blume, P., Nordic Data Protection, Kauppakaari Oyj, Helsinki, 2001
- Blume, P, Protection of Personal Privacy. Copenhagen, 2002
- Bloustein, E, Privacy as an Aspect of Human Dignity: An Answer to Dean Prosser. New York University Law Review, Vol. 39, 1964
- Brandeis, L. D, The Right to Privacy. Harvard Law Review, IV, 1890
- Burkert, H, Privacy – Data Protection: A German-European Perspective.
- Byford, K. S, Privacy in Cyberspace: Constructing a Model of Privacy for the Electronic Communications Environment. Rutgers Computer & Technology Law Journal, Vol. 24, 1998.

Campbell, D, Data Transmission and Privacy. Martinus Nijhoff Publishers, London, 1994.

Cate, F. H, Privacy in the Information Age. D.C. Brookings Institution Press, Washington, 1997

DeCew, J., Privacy. Stanford Encyclopaedia of Philosophy,
<http://plato.stanford.edu/entries/privacy/>

van Dijk, H., Theory and Practice of the European Convention of Human Rights, 2nd Ed., Deventer: Kluver, 1990

Ernits, M., Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne, Tallinn, Juura, 2003

Fried, C, An Anatomy of Values. Harvard University Press, Cambridge, 1970

Flaherty, D. H, Data Protection and National Information Policy. From Data Protection to Knowledge Machines: The Study of Law and Informatics, Nordstedt, Stockholm, 1990

Gerstein, R, Intimacy and Privacy. Ethics, 1989

Grewlich, K. W., Governance in 'Cyberspace': Access and Public Interest in Global Communications, Kluwer Law International, The Hague, 1999

Heide, T., Copyright in the E.U. and United States: What „Access Right“? In: European Intellectual Property Review, Volume 17, Issue 10, 2001

Hetcher, S. A., The Emergence of Website Privacy Norms, Michigan Telecommunications and Technology Law Review, May 2002

Ilus, T., Isikuandmete kaitse olemus ja arengusuunad, Juridica, VII / 2002

Jaspers, K., Aja vaimne situatsioon, Tallinn, Kupar, 1999

Jõks, Allar, Ministri vallaslaps avalik teave?, Eesti Päevaleht, 29.01.04

Kafka, F, The Trial. Willa and Edwin Muir Translation, 1937

Kalamees, K., Erafirma teeb maksumaksja kulul isikuandmetega äri, Eesti Päevaleht, 29.01.03

Kaljatin, V. O, Intellektualnaja sobstvennost. Norma, Moskva, 2000.

Keerus, K., Kuidas suhtuda elu väärtuse teesi? Akadeemia nr. 1 2003

Kerrigan, K., Plowden, P., Orporate Interests and the Privacy Bandwagon, Communications Technology Law, Volume 11, Number 3, October 2002

Kloepfer, M, Informationsrecht. C. H. Beck, München, 2002

Kuner, C., European Data Privacy Law and Online Business, Oxford University Press, 2002

Leis, M., Privaatsus: olemus ja õiguslik kaitse, Tartu Ülikool, 1998

Lillemaa, P. F., Märkusi isikuandmete kaitse seaduse eelnõu kohta. Juridica VII / 2002

Lõhmus, U., Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, Juura 2002

Lõhmus, U., Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, Tallinn, 2003

Lodde, S, Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat. Karl Heymanns Verlag, Köln, 1996

Lorents, P., Andmete ja teadmiste formaalne kirjeldamine tähistuseks-tähenduseks olemise fundamentaalseose abil, Tallinn, 2001

Manny, C. H, Personal Privacy – Transatlantic Perspectives: European and American Privacy. Commerce, Rights and Justice – Part 1, in: Computer Law and Security Report, Vol 19, No. 1, 2003

Mason, R. O, a.o. Ethics of Information Management. Sage Publications, London, 1995

Maurer, K., Õigusleksikon, Tallinn : Interlex, 2000

Müller, J, Staatliche Überwachung privater Konten – ein Erfolg für Datenschutz? Datenschutz und Sicherheit, Vol. 26, No. 10, 2002

Michael, J., Privacy and Human Rights: An International and Comparative Study, Hampshire, UNESCO Publishing, Dartmouth Publishing Company Limited, 1994

Muenchinger, N. E., Information Privacy Regulation: The EU Model and the French Model, Computer Law and Security Report, Vol. 17, No. 6, 2001

Niit, T., Kus, L., Privacy and its Regulation: Interrelationships with Individual Differences, Relations and Subjective Well-Being, In C. San Juan, B. R, jt, VI Congreso de Psicología Ambiental: Human Habitats – XXI, Palacio Miramar, Donostia – San Sebastian (Spain), 2.-5. 05. 2001 (Monografies Socioambientals No. 25), San Sebastian, Universidad del Pais Vasco (Compact Disk), 13 lk.

Ollila R., Freedom of Speech and Protection of Privacy in Convergence of Electronic Communications, Acta Universitatis Lapponiensis, Rovaniemi, 2001

Opaschowski, H. W., Quo vadis, Datenschutz?: Die Angst vor dem Datenklau breitet sich aus, Datenschutz und Datensicherheit, Vol. 25, 2001

Orwell, G, 1984, 1949

Österdahl, I., Freedom of Information in Question, Iustus Förlag, Uppsala, 1999

Parent, W, Privacy, Morality and the Law. Philosophy and Public Affairs, No. 12, 1983.

Raab, C. D., Information Rights in Hungary: Observations on Experience, The Door onto the Other Side, 2001

Robbers, G., Informationelle Selbstbestimmung und allgemeine Informationsfreiheit in Deutschland, Juridica International, I/2002

Roosma, P., Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne, Juura 2002

Rull, A., Reconstructing the Value of Information Privacy: the European Perspective, Tallinn, 2003

Rull, A., Freedom of Information and Access to Public Sector Documents, unpublished thesis, 2003

Safjan, M, The Right to Privacy and Personal Data in the Information Society

Schneier, B., Secrets and Lies, New York, Wiley Computer Publishing, 2000,

Schoeman, F, Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology. Cambridge University Press, Cambridge, 1984

Shannon, C. E, A Mathematical Theory of Communication. Bell System Technical Journal, 1948

Simitis, S., Revisiting Sensitive Data. 1999

Singel, R., How Much is Privacy Worth?, Wired, 03. 12. 2003

Solove, D. J, Access and Aggregation: Public Records, Privacy and the Constitution. Minnesota Law Review, Vol. 86, No. 6, 2002

Solove, D. J, Privacy and Power: Computer Databases and Metaphors for Information Privacy. Stanford Law Review, Vol. 53, No. 6, 2001

Tavani, H. T., Moor, James H., Privacy Protection, Control of Information and Privacy-Enhancing Technologies, in: Computers and Society, Vol. 31, No.1, March 2001

Tavast, A., Arvutikasutaja sõnastik, Tallinn, 1998

Teubner, G., Substantive and reflexive Elements in Modern Law. – Law and Society review, 1983

Truuväli, E.-J., Eesti Vabariigi Põhiseadus, Juura, Õigusteabe AS, Tallinn 2002

Ukrow, J., Auf dem Weg zu einem einheitlichen europäischen Medienrecht?
- Zum Verhältnis von EG-Fernsehrichtlinie, Europa-Abkommen und Europäischen Übereinkommen über das grenzüberschreitende Fernsehen, European Media Law – Television and European Community Law, Band 18, 1997

Varian, H. L., Economic Aspects of Personal Privacy. In: Privacy and Self-Regulation In the Information Age, U.S. Department of Commerce, 1997

Vinson, I., Heritage and cyberculture: what cultural content for what cyberculture? – World Culture Report. UNESCO Publishing, 1998

Walters, Gregory J., Privacy and Security: An Ethical Analysis, Computers and Society, No.6, 2001

Westin, A. F, Privacy and Freedom. The Bodley Head, London, 1967.

Winkler, G., Raum und Recht. Wien: Springer-Verlag, 1999

Woods, J, Information Law: The Commercial Exploitation of Public Sector Information in the European Union. Computer Law & Security Report, Vol. 17 No. 4, 2001

Kõned, ettekanded ja loengud

D'Amato, Anthony. Comment: Professor Posner's Lecture On Privacy. available at <http://anthonydamato.law.northwestern.edu/Adobefiles/A78b.pdf> (viimati vaadatud 01.02.04)

Bygrave, L. A., Privacy: Technical potentialities and legal consequences, loeng Stockholmi Ülikoolis 24.09.2003.

Jäderblom, H., Access to official information & international developments, loeng Stockholmi Ülikoolis, 19.02.2003.

Roosevelt, F. D., The Four Freedoms, pöördumine Kongressi poole 06. 01. 1941.

Rüütel, A., the Speech of the President of the Republic "Estonia – 2002" at the Estonian Committee in Sweden 31 January

Von Haller Grønbaek, M., IT-Security, Cybercrime and Data Protection, Ettekanne teemal: EU regulation regarding Information Society and Network Economy, Tallinn, 02.02.04

Wahlgren, P., Automation of Law, loeng Stockholmi Ülikoolis 16.02.2004.

Öman, S., Privacy, loeng Stockholmi Ülikoolis, 16.09.2003

Rahvusvahelised instrumendid

Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data / Isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon (ETS 108), Strasbourg (28.01.1981) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/108.htm>, eesti keeles http://www.coe.ee/files2/euroopa_nk_docs/konvetsioonid/zip/ets10en/ets108.htm

OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data (23. 09. 1980)

http://www.oecd.org/document/20/0,2340,en_2649_33703_15589524_1_1_1_1,00.html

Universal Declaration of Human Rights / ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon, vastu võetud ja välja kuulutatud 10. detsembril 1948 ÜRO Peaassamblee resolutsiooniga 217 A (III)

<http://web.archive.org/web/20010517155436/www.humanrights.ee/est/decl/text.htm>

United Nations Covenant on Civil and Political Rights /

ÜRO Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (16.12. 1966)

<http://lex.andmevara.ee/estlex/kehtivad/AktTekst.jsp?id=12>

Lapse õiguste konventsioon (20.11.1989)

<http://www.unicef.ee/konvnts.php3>

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Rome /
Konventsioon inimõiguste ja põhivabaduste kaitseks (04.11.1950)

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/005.htm>

eesti keeles <http://www.humanrights.ee/est/legislation/instr/konvnts.html>

Ameerika Inimõiguste Konventsioon, vastu võetud 22. 11. 1969, jõustunud 18.07.1978

<http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-32.htm>

Aafrika Inimeste ja Rahvaste Õiguste Harta, vastu võetud 27.06.1981, jõustunud 29.10.1986

African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5,
21 I.L.M. 58 (1982)

<http://www.diplomacy.edu/AfricanCharter/default.asp>

EL instrumendid

Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, OJ L 281, 23.11.1995, lk 31. Eestikeelne tekst veebis:

www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004).

Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications). Eestikeelne tekst veebis: www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004).

[Directive 2000/31/EC](#), on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the internal market (“the Electronic Commerce Directive”).

Eestikeelne tekst veebis: www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004).

Council Recommendation 98/560/EC of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity, Official Journal L 270 , 07/10/1998, lk 0048 – 0055.

Charter of Fundamental Rights of the European Union,

http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/charter/default_en.htm

Eesti Vabariigi õigusaktid

Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT 06.07.1992, 26, 349

Isikuandmete kaitse seadus, RT I 1996, 48, 944

Andmekogude seadus, RT I 1997, 28, 423

Eesti Vabariigi 1938. aasta Põhiseadus, SK I 1938, 1, 1

Avaliku teabe seadus, RT I 2000, 92, 597

Jälitustegevuse seadus, RT I 1996, 49, 955

Arhiiviseadus, RT I 1998, 36/37, 552

Politseiseadus, RT 1990, 10, 113

Krediitiasutuste seadus, RT I 1995, 4, 36

Notariaadiseadus, RT I 2000, 104, 684

Postiseadus, RT I 2001, 64, 367

Telekommunikatsiooniseadus, RT I 2000, 18, 116

Inimgeeniuringute seadus, RT I 2000, 104, 685

Ravikindlustusseadus, RT 1991, 23, 272, kehtetu

Ravikindlustuse seadus, RT I 2002, 62, 377

EV Lastekaitse seadus, RT 1992, 28, 370

Rahva ja eluruumide loenduse seadus, RT I 1998, 52, 772

Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216

Eesti infopoliitika põhialused, RK O 13. 05. 1998

Autoriõiguse seadus, RT I 2000, 16, 109

Turismiseadus, RT I 2000, 95, 607

ECHR lahendid

Amann v. Switzerland, Application 27798/95, 16.02.2000

Chapman v. The United Kingdom ECHR, Application 27238/95, 18. 01. 2001

Gaskin v. The United Kingdom ECHR, Application 454/83, 07. 07.1989

Guerra and Others vs. Italy, Application 14967/89, 19.02.1998

Handyside case, Application 24, 07.12.1976

Kopp v. Switzerland, Application 13/1997/797/1000, 25. 03. 1998

Leander vs Sweden, Application 116, 26.03.1987

Malone v. The United Kingdom, Application 8691/79, 02. 08. 1984

Marckx v. Belgium, Application 6833/74, 13.06.1979

McGinley and Egan vs. UK, Application 21825/93, 09.06.1998

Peck v. United Kingdom, Application 44647/98, 28.01.2003

P.G. ja J.H. v. The United Kingdom, Application 44787/98, 25. 09. 2001

X, Y and Z v. The United Kingdom ECHR, Application 21830/93, 22. 04.1997

Z v. Finland, Application 22009/93, 25.01.1997

ECJ lahendid

Case C-465/00, 20. 05. 2003

Riigikohtu lahendid

RK Tsiiviilkolleegiumi 05.12.97 lahend 3-2-1-99-97

RK Halduskolleegiumi 23.10.03 lahend 3-3-1-57-03

RK Põhiseaduslikkuse Järelevalve Kohtukollegiumi 04.11.1993 lahend III-4/A-4.

RK Kriminaalkollegiumi 26. 08. 1997 lahend 3-1-1-80-97

Veebilehed

KeeleWeb. Veebis: <http://ee.www.ee/Tesa/Tesa.cgi?Q=andmed&E=0&F=ALL> (viimati vaadatud 21.11.2003)

www.legaltext.ee (viimati vaadatud 01.02.2004)

www.census.gov/main/www/popclock.html (viimati vaadatud 01.02.04)

www.zakon.org/robert/internet/timeline/ (viimati vaadatud 12.10.2003)
<http://www.nua.ie/surveys/analysis/> (viimati vaadatud 01.02.04)
<http://www.consumerinternetbarometer.us/> (viimati vaadatud 01.02.04)
www.dp.gov.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.riigikogu.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.riigiteataja.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.nc.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.amazon.com (viimati vaadatud 01.02.04)
www.e-bay.com (viimati vaadatud 01.02.04)
www.osta.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.rate.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.debate.ee/tvk/ (viimati vaadatud 01.02.04)
www.delfi.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.dll.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.kobras.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.ilm.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
portal.ok.ee/reg/?OKSESS=061bd9461e95c9edb4e219bfe423bb2d (viimati vaadatud 01.02.04)
my.delfi.ee/r.php?l=nat&just (viimati vaadatud 01.02.04)
www.cv.ee (viimati vaadatud 01.02.04)
www.krediidiinfo.ee (viimati vaadatud 01.02.04)

Kasutamistingimused

- Kuigi Sampo Liising on teinud omalt poolt kõik võimaliku, et käesoleval internetileheküljel www.sampoliising.ee ning selle alam- lehekülgedel (edaspidi: "Lehekülg") sisalduv informatsioon oleks täpne ja täielik, ei garanteeri Sampo Liising informatsiooni õigsust ega vastuta sellise informatsiooni kasutamisest tekkivate võimalike tagajärgede eest.
- Kasutaja kinnitab Lehekülge kasutades, et ei tee oma majanduslikkeotsuseid ainult käesoleval Leheküljel esitatud informatsiooni põhjal.
- Leheküljel sisalduva informatsiooni mistahes reprodutseerimine, levitamine ja muul viisil kolmandatele isikutele üle andmine ilma Sampo Liising eelneva kirjaliku loata on keelatud.
- Käesoleva lehekülje kasutamisega kinnitab kasutaja, et on käesolevate tingimustega tutvunud, neist aru saanud ning aktsepteerib neid täielikult.

Privaatsus

Et mõistaksime paremini Teie ootusi ning saaksime pakkuda just Teile sobivaid, kvaliteetseid teenuseid, kogub AS Sampo Liising (edaspidi Sampo) kliendiandmeid. Teie privaatsuse kaitsmiseks oleme kehtestanud järgnevad reeglid, mis annavad ülevaate kliendiandmete kogumise, hoidmise, kasutamise ja avaldamise põhimõtetest. Kliendiandmete all on mõeldud kõiki andmeid, mida Te olete Sampole avaldanud ning mida käsitletakse pangasaladusena: informatsioon Teie varandusliku seisundi, isikuandmete, tehingute, toimingute, majandustegevuse, äri- või ametisaladuste ning omaniku- või ärisuhete kohta. Sampo kogub, hoiab, kasutab ja avaldab kliendiandmeid ainult Teie nõusolekul ning seaduses ette nähtud korras.

Andmete kogumine

- Füüsilisest isikust kliente identifitseerib Sampo isikukoodi kaudu, juriidilisest isikust kliente Äriregistri koodi või mõne muu Eestis selleks otstarbeks kasutatava avaliku koodi kaudu. Koodi kasutatakse ainult Sampo siseselt kliendile teenuste osutamisel.
- Kui isik pole Sampo varasem klient, kogutakse tema identifitseerimisel ja teenindamisel andmeid (isikut tõendava dokumendi koopia), mis on vajalik isiku tuvastamiseks.
- Kliendiandmete kogumisel piirdume me vähimaga, mida on vaja Teile kvaliteetsete teenuste osutamiseks ja Teie parimal viisil nõustamiseks.
- Teie parema teenindamise nimel küsime Teie nõusolekul Teie kohta täiendavat informatsiooni (näiteks, perekondlik seisund, amet ja töökoht jne).
- Me hoiame kliendiandmeid terviklikena, ajakohastena ning korrektsetena. Teil on võimalik meile antud isiklike andmetega tutvuda ja neid muuta kõikides Sampo Liisingu kontorites.
- Kliendiandmete kogumisel e-Liisingu kaudu tagame, et andmed edastatakse meile turvaliselt. Kogu ühendus Lehekülje ja kasutaja brauseri vahel on krüpteeritud standardse SSL-protokolli (HTTPS-ühenduse) abil, mis välistab vahepealse

pealtkuulamise.

Andmete hoidmine ja kaitsmine

- Me kaitseme rangete turvalisus- ja konfidentsiaalsusreeglitega kogu infot, mida kliendid meile avaldavad ning mis on krediitiasutuste seaduse mõttes käsitatav pangasaladusena.
- Teie isikuandmetele saavad ligi vaid need Sampo töötajad, kes vajavad antud informatsiooni oma töökohustuste täitmiseks.
- Meie töötajad, kellel on juurdepääs Teie andmetele, on kohustatud kasutama neile teada olevaid andmeid vastavalt klientide ja koostööpartneritega seotud informatsiooni kasutamise sisekorrale. Sampo töötajad on kohustatud hoidma pangasaladusena käsitletavat informatsiooni tähtajatult.
- Sampo on kohustatud järgima, et Kliendi andmete hoidmiseks ja kaitsmiseks kasutatavad tehnilised vahendid vastavad ajakohastele standarditele ja turvanõuetele.
- Igal isikul on õigus tutvuda Sampo-s tema kohta säilitatavate isiku- ja kliendiandmetega ning nõuda nende parandamist.

Andmete kasutamine

- Sampo kasutab Teie isikuandmeid liisingteenuste osutamiseks ning reklaampakkumiste tegemiseks, mis võivad meie hinnangul Teile huvi pakkuda.
- Kolmandate osapoolte (partnerite) reklaampakkumiste edastamisel ei avalda me kolmandatele osapooltele Teie isikuandmeid.
- Sampo võib kasutada klientide andmeid oma olemasolevate teenuste arendamiseks ja uute väljatöötamiseks.

Andmete avaldamine

- Me ei avalikusta kliendiandmeid ühelegi Sampo Grupi välisele isikule, välja arvatud juhtudel, kui me oleme saanud selleks Kliendi kirjaliku nõusoleku lepingus või muul viisil fikseerituna, Klient on meid selleks võlitanud, või kui pangasaladuse avaldamise kohustus tuleneb seadusest. Isikud, kellele seaduse alusel on avaldatud pangasaladust, võivad seda kasutada ainult ettenähtud eesmärgil ja neile laieneb pangasaladuse tähtajatu hoidmise kohustus.
- Meil on õigus avaldada pangasaladusena käsitletavaid andmeid AS Sampo Liisinguga samasse konsolideerimisgruppi kuuluvatele juriidilistele isikutele.
- Kasutades teiste firmade teenuseid (näiteks, postitus- ja kullerteenus, tehniline tugi jne) avaldab Sampo neile ainult teenuse osutamiseks vajalikku informatsiooni. Me nõuame, et ettevõtted, kes meile teenuseid pakuvad, peaksid kinni Sampo kliendiandmete hoidmise reeglitest, ning fikseerime lepingutes, mis me sõlmime teenuseid pakkuvate ettevõtetega, kliendiandmete saladuses hoidmise kohustuse.
- Meil on õigus edastada liisingutegevuse riskide juhtimise eesmärgil oma Klientide kohta käivat infot pankade poolt moodustatud aktsiaseltsile Krediidiinfo.

Lähteülesanne

Analüüs hõlmab veebilahenduse www.Sampoliising.ee infoõiguslikku (privaatsus ja andmekaitse) analüüsi ja ettepanekuid (sh juriidiline külg, infoarhitektuurilised ettepanekud, kasutajatingimuste korrektuur ja tähelepanu juhtimine praegu tekstidega katmata olulistele küsimustele). Analüüsi aluseks on Sampo Liisngu saidil esitatud kasutustingimused (lisatud).

Taustinformatsioon

Sampo E-Liisingu kasutustingimused ja kasutamisega seonduv teave (järgnevalt: kasutajainfo) on struktureeritud järgnevalt:

1. Turvalisus e-Liisingus
2. Kasutamistingimused
- 3. Privaatsus**
(sh andmete kogumine, andmete hoidmine ja kaitsmine, andmete kasutamine, andmete avaldamine)
4. Sisenemine E-Liisingusse

Juriidilise analüüsi objektiks olev kasutajainfo (privaatsus ja andmekaitse) on hetkel reguleeritud teemade **2** ja **3** raames.

Üldised märkused

Keskkonnas esitatav kasutajateave jaguneb iseloomult a) informatiivseks ning b) siduvaks. Kui informatiivne teave on suunatud kliendi abistamisele keskkonna kasutamise hõlbustamiseks, siis siduva teabe abil täpsustatakse kliendi õigused ja kohustused suhetes teenuse osutajaga. Antud ülesehituse juures ei eristu informatiivne teave siduvast. Kasutajateabe siduvus tuleneb teenuse osutaja soovist (või kohustusest) seada teatud tingimused kasutaja poolt keskkonna kasutamisele või sellega kaasnevale. Selguse saavutamiseks tasuks kaaluda struktuuri ümberkorraldamist. Võimalik oleks ka sümbolite kasutamine aitamaks kasutajal mõista, mida pidada informatiivseks (i), mida kohustuslikuks (!).

Õiguslikult on kasutajatingimusi enamasti käsitletud kutsena teha pakkumus. Seda toetab praktika, mille kohaselt kasutajatingimused on esitatud veebikeskkonnas eraldi jaotisena ega seondu konkreetsete toimingutega lehel (andmete sisestamine, materjalide allalaadimine jms). Kui teenuse osutaja taotleb kasutajateabe siduvust pakkumusena või seab selle kasutaja jaoks kohustuslikuks, tuleb teave esitada piisavalt määratletuna ning viisil, mis võimaldab kasutajal mõista, et see on seatud teenuse kasutamise tingimuseks. Tulenevalt Eesti kehtivast õigusest loetakse konkreetsetele isikutele mittedisunatud pakkumist arvutivõrgus ettepanekuks esitada pakkumine, kui ettepaneku tegija ei ole selgesti väljendanud, et tegemist on pakkumusega. (VÕS § 16 lg 3).

Kasutajateave täidab oma funktsiooni parimal viisil seostatuna oma objektiks oleva toiminguga. Hetkel on kasutajateave koondatud eraldi toimingutest (nt ankeet).

Siduv kasutajateave annab kliendile ülevaate teenuse osutamise tingimustest. Kasutajateabe siduvus tuleb *pacta sunt servanda* põhimõttest, eeldusel, et lepingu jaoks pole seadusega kehtestatud kirjaliku ega notariaalse vormi nõuet. Tulenevalt Isikuandmete kaitse seadusest kehtib andmesubjekti nõusoleku vormivabadus, mida kinnitatakse ka EL direktiivis 2002/58/EÜ. Veebikeskkonnas esitatava teabe siduvus on õiguslikult problemaatiline eeskätt tõendusvääruse aspektist: nt andmesubjekti poolt antud nõusoleku olemasolu ja kehtivust peab tõendama andmete töötleja.

Praktikas on siduva kasutajateabe esitamine veebikeskkonnas levinud ja mõjutab sellisena ka õigus- ning kohtupraktikat (vt nt LG Freiburg, Saksamaa Liitvabariik, NJW-RR 1992, 1018: kasutajateave peab olema esitatud piisava suurusega kirjas ning kohase liigendusega ning olema sellisena monitori vahendusel loetav. Tuleb arvestada, et monitori vahendusel on kiri vähem loetav, kui paberil. /.../ Lühendamata ja töötlemata tekste ei tuleks käsitleda kasutajateabena). Kasutajateave täidab oma eesmärgi, kui see on kätte- ja arusaadav ning täpsustab seadusest tulenevaid õigusi ja kohustusi. Tegemist on sisuliselt tüüpitingimustega VÕS mõttes.

Teabe esitamine keskkonnas

Link kasutajateabele on käesoleval ajal esitatud saidi allääres. Sellisel kujul on see enamasti käsitletav ettepanekuna esitada pakkumine ehk ei kujuta endast kasutajale mõistlikult siduvat pakkumust. Kui teenuse osutaja soovib kasutajateavet (soovitatavalt osa sellest) esitada kasutajale siduvana, tuleks saidil kasutada üht või mitut alternatiivset teabe esitamise viisi (valik oleneb tingimuse sisust ja iseloomust):

- a) täiendav link kasutajateabele igal lehel;
- b) täiendav link kasutajateabe vastavale jaotisele asjakohase toimingu juures;
- c) väljavõte kasutajateabe vastavast jaotisest asjakohase toimingu juures (nt *pop-up* aken);
- d) kasutajateave lihtsustatud / lühendatud vormis (nt *demo*).

Privaatsus

Privaatsuse kaitse Sampo veebikeskkonnas piirdub sisuliselt isikuandmete kaitsega. Seetõttu on soovitatav vastav jaotis ümber pealkirjastada.

Andmetöötlusega seonduv kasutajateave tuleb esitada enne andmete töötlemise alustamist. Isikuandmete töötlemiseks on vajalik andmesubjekti nõusolek, kui puudub muu kehtiv alus (nt leping) andmete töötlemiseks. Sampo Liisingu töö kontekstis võib selline alus tuleneda näiteks Sampo Panga klientidega sõlmitud lepingutest, varasematest paberil vormistatud liisingulepingutest, kasutajate lepingutest Sampo koostööpartneritega jne.

Eeldades, et kasutaja loob Sampo Liisinguga kontakti esmakordselt ning et muu õiguslik alus andmete töötlemiseks puudub, tuleb Sampo Liisingul kui andmete töötlejal saada töötlemiseks andmesubjekti luba. Käesolev memorandum lähtub eeldusest, et töödeldakse üksnes mittedelikaatseid isikuandmeid.

IAKS § 12 lg 2 tulenevalt peab andmesubjektile enne nõusoleku küsimist teatavaks tegema:

- 1) isikuandmete töötlemise eesmärgi;
- 2) isikud või nende kategooriad, kellele isikuandmete edastamine on lubatud;
- 3) vastutava töötleja või tema esindaja nime ja vastutava töötleja tegevuskoha aadressi;

- 4) juhud, millal andmesubjektil on õigus nõuda isikuandmete töötlemise lõpetamist ning isikuandmete parandamist, sulgemist, kustutamist;
- 5) juhud, millal andmesubjektil on õigus saada juurdepääs tema kohta töödeldavatele isikuandmetele.

Tulenevalt IAKS § 6 võib isikuandmeid koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning isikuandmeid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötlemise eesmärkide saavutamiseks kooskõlas. Seepärast vajab eesmärgi sõnastamine erilist tähelepanu. Praegusest kasutajateabest nähtub, et "Et mõistaksime paremini Teie ootusi ning saaksime pakkuda just Teile sobivaid, kvaliteetseid teenuseid, kogub AS Sampo Liising (edaspidi Sampo) kliendiandmeid." Siit nähtub, et andmeid kogutakse kliendikesksete teenuste osutamiseks ning klientide ootuste paremaks mõistmiseks. Samas laieneb eesmärk läbi teiste sätete, nt Kliendiandmete kogumisel piirdume me vähimaga, mida on vaja Teile kvaliteetsete teenuste osutamiseks ja Teie parimal viisil nõustamiseks. Vrd. Sampo kasutab Teie isikuandmeid liisingteenuste osutamiseks ning reklaampakkumiste tegemiseks, mis võivad meie hinnangul Teile huvi pakkuda; Sampo võib kasutada klientide andmeid oma olemasolevate teenuste arendamiseks ja uute väljatöötamiseks.

Viimases sättes laiendatakse eesmärki kliendikesksetelt teenustelt kogu teenustepaketile, mistõttu erinevad eesmärgid on omavahel vastuolus. Soovitav oleks sätestada eesmärk ühes sättes ning hiljem seda vajadusel üksnes korrata või täpsustada.

Veebikeskkonnas esitatav kasutajateave ei tohiks seguneda teabega, mis seondub teenindamisega väljaspool keskkonda, nt Kui isik pole Sampo varasem klient, kogutakse tema identifitseerimisel ja teenindamisel andmeid (isikut tõendava dokumendi koopia), mis on vajalik isiku tuvastamiseks. Teisalt peab klient mõistma, et veebikeskkonnas esitatud andmete töötlemine toimub ka väljaspool keskkonda, vastasel juhul oleks andmete eesmärgipärasel töötlemisel võimalik äärmiselt väheste teenuste osutamine. Sätestada tuleks ka automaatsete otsustustega seonduv ning *cookie*'de kasutamine.

Andmekaitsega seonduvate sätete kajastamiseks veebikeskkonnas on kaks enamlevinud võimalust: seadusest tulenevate õiguste kordamine ja täpsustamine (mida soovitab Andmekaitse Inspektsioon) ja üksnes seaduses nõutava teabe andmine kehtiva nõusoleku vormistamiseks. Sampo Liisingu veebikeskkond järgib esimest mudelit, mida muuta ei ole tungivat vajadust. Tuleb arvestada, et sellega luuakse standard, mille kohaselt kasutaja eeldab, et kõik oluline on keskkonnas kirjas.

Tuleks kaaluda ka 'miinimumnõusoleku' võimaluse pakkumist, mille kohaselt teenuseid, mille osutamine ei eelda ulatuslikumat koostööd ega andmeid, saaks kasutada ka see andmesubjekt, kes keeldub oma isikuandmete edastamisest koostööpartneritele või reklaampakkumistest. Tuleb arvestada ka võimaliku konfliktiga liisingus juba olemas olevate ja veebikeskkonnas esitatavate andmete vahel.

Praegusel kujul klassifitseeritakse kliendiandmed pangasiseselt kasutatavateks andmeteks ja koostööpartneritele avatud andmeteks. Samas on nt äriregistri koordi näol tegemist avaliku teabega, mille eraldi kaitsmiseks isikuandmete kaitse kontekstis puudub vajadus. Samuti on oluline tähele panna, et kliendid jagunevad füüsilisteks ja juriidilisteks isikuteks, kelle andmete kaitse on Eestis kehtivas õiguses täiesti erinevalt reguleeritud.

Jaotise „Privaatsus” sisust nähtub, et silmas on peetud siiski eeskätt füüsilistest isikutest klientide andmete kaitsega seonduvat.

Ettepanekud jaotise vormistamiseks:

(!) Sinu andmed Sampo veebikeskkonnas

Sampo töötleb andmeid vastavuses isikuandmete kaitse seaduse, krediitiasutuste seaduse ja teiste õigusaktidega.

1. Milliseid andmeid Sampo kogub

Sampo (Sampo Liising AS) käsitleb Kliendiandmetena kõiki andmeid, mida veebikeskkonna kasutajad on keskkonna vahendusel või muul viisil Sampole esitanud, samuti andmeid, mida Sampo on kasutaja kohta saanud kolmandatelt isikutelt. Käesolevas korras käsitletakse Isikuandmetena füüsiliste isikute andmeid.

2. Mis tingimustel Sampo andmeid kogub

Sampo töötleb (sh kogub, hoiab väljastab jne) Kliendiandmeid üksnes juhul, kui vastav kohustus tuleneb seadusest (nt esitamine Maksuametile), või kui klient on andnud Sampole oma andmete töötlemiseks nõusoleku või kui andmed pärinevad avalikest allikatest.

3. Kuidas ja milleks Sampo andmeid kasutab

Sampo kasutab Kliendiandmeid liisingteenuste ja nendega seotud teenuste osutamiseks, kliendikesksete teenuste väljatöötamiseks ja arendamiseks, klientide nõustamiseks seoses pakutavate teenustega ning neile reklaampakkumiste edastamiseks.

Veebikeskkonna vahendusel kogutud Kliendiandmeid võidakse töödelda ka väljaspool veebikeskkonda, kui see on vajalik andmete töötlemiseks püstitatud eesmärgi saavutamiseks.

4. Kellele Sampo andmeid edastab

Isikuandmetele pääsevad ligi üksnes need Sampo töötajad, kes vajavad vastavaid andmeid oma töökohustuste täitmiseks.

Sampo edastab Isikuandmeid kolmandatele isikutele, kellele kasutaja on lubanud oma Isikuandmeid edastada. Nõusoleku Isikuandmete edastamiseks Sampo koostööpartneritele saate anda [siin](#).

Sampol on õigus edastada Kliendiandmeid kolmandatele isikutele liisingteenuste ja nendega seotud teenuste osutamise raames (nt kullerteenus, postiteenus jms) üksnes niivõrd, kui see on vajalik vastava teenuse osutamiseks. Sampo kohustab selliseid kolmandaid isikuid järgima Sampo poolt Kliendiandmetega seoses võetud kohustusi.

Sampo võib Kliendiandmeid avaldada Sampo Liisingu AS-iga ühte konsolideerimisgruppi kuuluvatele juriidilistele isikutele ([nt](#)).

Sampol on õigus esitada Kliendiandmeid AS-ile Kredidiinfo.

5. Andmete turvamine, uuendamine ja kustutamine

Sampo kogub ja säilitab üksnes punktis 3 sätestatud eesmärgi saavutamiseks vajalikke Isikuandmeid. Isikuandmeid uuendatakse vastavalt laekumisele. Teil on võimalik enda kohta käivate Isikuandmetega tutvuda ja neid muuta kõikides Sampo Liisingu esindustes.

Sampo tagab Isikuandmete kaitse nende kasutamiseks mitte õigustatud kolmandate isikute eest tehniliste ja organisatsiooniliste turvameetmetega.

Teavet selle kohta, milliseid Isikuandmeid Sampo Teie kohta omab, saate Sampo Liisingu esindustest ning e-posti aadressilt andmed@sampo.ee

Isikuandmete kasutamine lõpetatakse, kui klient esitab Sampole vastava kirjaliku taotluse.

Tere tulemast | Eripakkumised | Taotlus

(I) Sinu andmed Sampo veebikeskkonnas

Sampo töötleb andmeid vastavuses Isikuandmete kaitse seaduse, Krediidiasutuste seaduse ja teiste õigusaktidega.

1. Milliseid andmeid Sampo kogub

Sampo (Sampo Liising AS) käsitleb Kliendiandmetena kõiki andmeid, mida veebikeskkonna kasutajad on keskkonna vahendusel või muul viisil Sampole esitanud, samuti andmeid, mida Sampo on kasutaja kohta saanud kolmandatelt isikutelt. Käesolevas korras käsitletakse Isikuandmetena füüsiliste isikute andmeid.

2. Mis tingimustel Sampo andmeid kogub

Sampo töötleb (sh kogub, hoiab väljastab jne) Kliendiandmeid üksnes juhul, kui vastav kohustus tuleneb seadusest (nt esitamine Maksuametile), või kui klient on andnud Sampole oma andmete töötlemiseks nõusoleku või kui andmed pärinevad avalikest allikatest.

3. Kuidas ja milleks Sampo andmeid kasutab

Sampo kasutab Kliendiandmeid liisingteenuste ja nendega seotud teenuste osutamiseks, kliendikesksete teenuste väljatöötamiseks ja arendamiseks, klientide nõustamiseks seoses pakutavate teenustega ning neile reklaampakkumiste edastamiseks. Veebikeskkonna vahendusel kogutud Kliendiandmeid võidakse töödelda ka väljaspool veebikeskkonda, kui see on vajalik andmete töötlemiseks püstitatud eesmärgi saavutamiseks.

4. Kellele Sampo andmeid edastab

Isikuandmetele pääsevad ligi üksnes need Sampo töötajad, kes vajavad vastavaid andmeid oma töökohustuste täitmiseks.

Sampo edastab Isikuandmeid kolmandatele isikutele, kellele klient on lubanud oma Isikuandmeid edastada. Nõusoleku Isikuandmete edastamiseks Sampo koostööpartneritele saate anda [süü](#).

Sampol on õigus edastada Kliendiandmeid kolmandatele isikutele liisingteenuste ja nendega seotud teenuste osutamise raames (nt kullerteenus, postiteenus jms) üksnes niivõrd, kui see on vajalik vastava teenuse osutamiseks. Sampo kohustab selliseid kolmandaid isikuid järgima Sampo poolt Kliendiandmetega seoses võetud kohustusi.

Sampo võib Kliendiandmeid avaldada Sampo Liisingu AS-iga ühte konsolideerimisgruppi kuuluvatele juriidilistele isikutele.

Sampol on õigus esitada Kliendiandmeid AS-ile Krediidinfo.

5. Andmete turvamine, uuendamine ja kustutamine

Sampo kogub ja säilitab üksnes punktis 3 sätestatud eesmärgi saavutamiseks vajalikke Isikuandmeid. Isikuandmeid uuendatakse vastavalt laekumisele. Teil on võimalik enda kohta käivate Isikuandmetega tutvuda ja neid muuta kõikides Sampo Liisingu [esindustes](#).

Sampo tagab Isikuandmete kaitse nende kasutamiseks mitte õigustatud kolmandate isikute eest tehniliste ja organisatsiooniliste turvameetmetega.

Teavet selle kohta, milliseid Isikuandmeid Sampo Teie kohta omab, saate Sampo Liisingu esindustest ning e-posti aadressilt andmed@sampo.ee

Turvalisus eLiisingus

Autoriõiguste kaitse Sampo Liisingu veebis

Sinu andmed Sampo Liisingu veebis

Sisenemine eLiisingusse

Model of Privacy Engineering Based on Personal Data Management in the Estonian Leasing Companies

I BACKGROUND AND DESCRIPTION OF THE PROBLEM

1. Theory of the right of a person to informational self-determination in relation to the efficiency of privacy
What reflection do the classical theory of privacy and freedom of information (etc.) have in contemporary data protection?
2. Practical data protection *de lege lata*
What are the requirements of international / customary /EU and Estonian law in relation to automated data processing?
3. Architecture of data protection relationship in private law
The parties, the nature of the relationship, concept of consent.
4. Why is a solution needed?
Market has already introduced individual attempts to respond to the legal requirements of the consent. Standardisation (as described here in brief) could lead to more efficiency in terms of trust, legal certainty, and improvement of data management.
5. Arguments
Data processor, data subject, society, state. Arguments for business model.

II LEGAL SOLUTION

1. Identifying the risks of personal data management
Identifying the nature and characteristics of personal data processed by the entity, identifying the nature of use and functions of personal data for the entity.
2. Identifying the legal guarantees of the data subject
What are the legal remedies granted to the data subject in relation to the data management portfolio specified in clause 1. Determining what areas of data management result in substantial / possible / zero risk.
3. Risk management
What is the legally correct solution to the substantial / possible risks? (Content of consent and evidence of consent).
4. Generalized solution derived from individual risk management
How to create a legal standard for collective data risk management based on data gathered and analyzed in terms of clauses 1.-3. (individual risk management). Thesis: it is possible to create a set of standards applicable to enterprises applying same or similar data management structures (split in some cases by field of activity etc. What about risks not covered by standard solution – no guarantee for those solutions? Approval from Data Protection Board.

III BASIS TO AUTOMATION

1. Structure of the software and web environment
2. Layout of the web environment
3. Functions of the software
4. Checklist